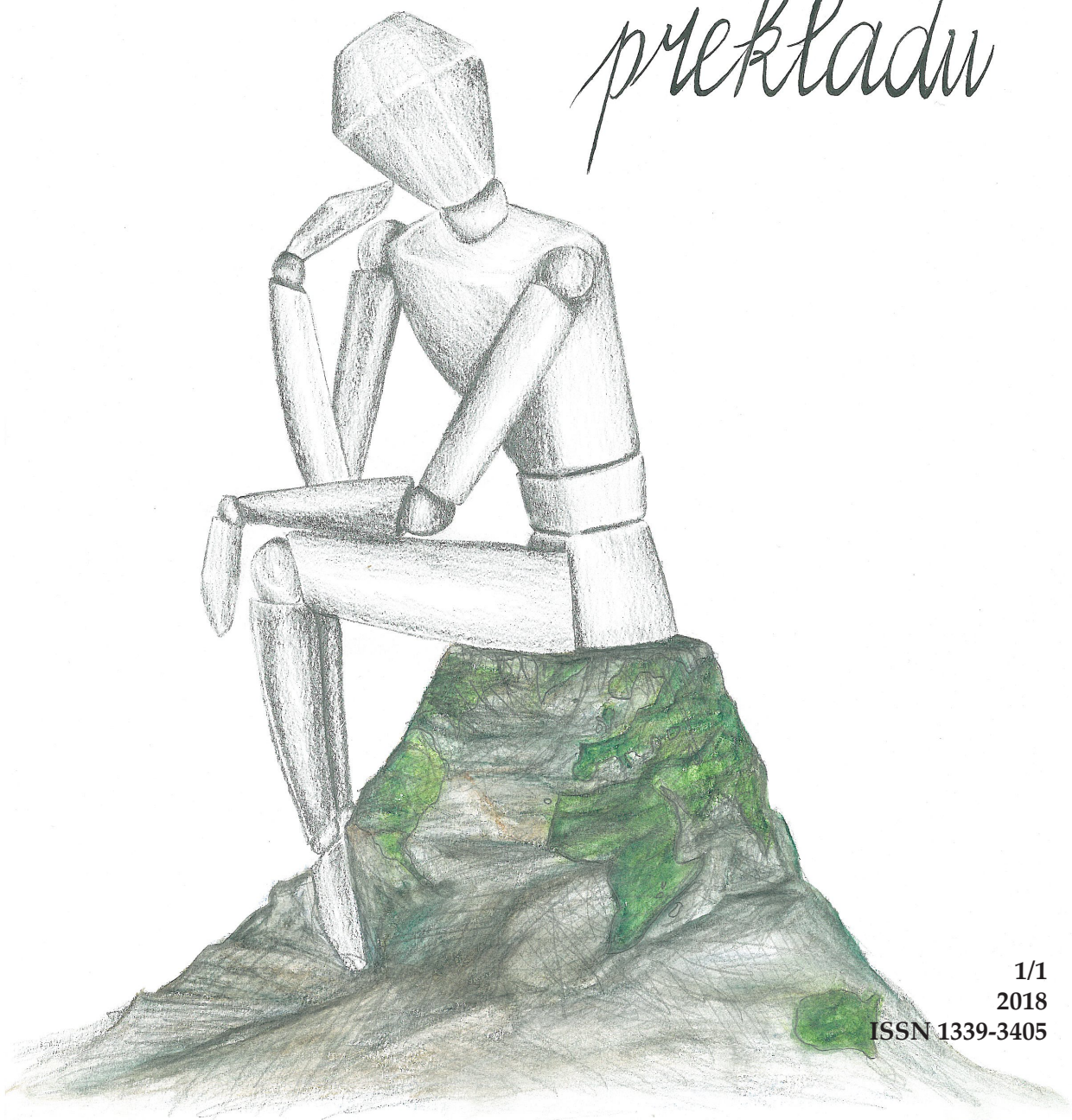

Kritika prekladu

1/1
2018

ISSN 1339-3405

OBSAH

EDITORÁL Vladimír Biloveský	4
ROZHOVOR Miroslav Pošta	8
MEDVEDÍK PADDINGTON V PREKLADE PREKLADU: MIGRÁCIA Z PAPIERA NA STRIEBORNÉ PLÁTNO AŽ DO DABINGOVÉHO ŠTÚDIA Matej Laš	15
KRITIKA PREKLADU ROMÁNU KAZUA ISHIGURA SÚMRAC DŇA Sofia Skokanová	41
KOLEKTÍVNY PREKLAD – ÁNO ALEBO NIE? Ivan Laluška	71
NEOFICIÁLNE V OFICIÁLNO M ALEBO O SLOVENSKOM PREKLADE VIDEOHRY SHERLOCK HOLMES VERSUS ARSÉNE LUPIN MÁRIA KOSCELNÍKOVÁ	81
NÁZORY A RECENZIE Samo Marec, Mariana Michalková, Hedviga Kubišová, Petra Jesenská	103
BODKA Matej Laš	122

Predseda vedeckej rady

doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.
(Katedra anglistiky a amerikanistiky,
Filozofická fakulta, Univerzita Mateja
Bela v Banskej Bystrici)

Členovia a členky vedeckej rady

prof. PhDr. Zuzana Bohušová, PhD.
(Katedra germanistiky, Filozofická
fakulta, Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici)

doc. PhDr. Martin Djovčoš, PhD.

(Katedra anglistiky a amerikanistiky,
Filozofická fakulta, Univerzita Mateja
Bela v Banskej Bystrici)

PhDr. Miroslava Gavurová, PhD.

(Inštitút prekladateľstva a tlmočníc-
tva, Filozofická fakulta, Prešovská univer-
zita v Prešove)

prof. PhDr. Edita Gromová, CSc.

(Katedra translatológie, Filozofická
fakulta, Univerzita Konštantína Fil-
zofa v Nitre)

PhDr. Anita Huřková, PhD.

(Katedra translatológie, Filozofická
fakulta, Univerzita Mateja Bela v Ban-
skej Bystrici)

prof. PhDr. Mária Kusá, CSc.

(Katedra ruského jazyka a literatúry,
Filozofická fakulta, Univerzita
Komenského v Bratislave)

PhDr. Ľubica Pliešovská, PhD.

(Katedra anglistiky a amerikanistiky,
Filozofická fakulta, Univerzita Mateja
Bela v Banskej Bystrici)

prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.

(Inštitút prekladateľstva a tlmočníc-
tva, Filozofická fakulta, Prešovská
univerzita v Prešove)

Šéfredaktor

doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.
(Katedra anglistiky a amerikanistiky,
Filozofická fakulta, Univerzita Mateja
Bela v Banskej Bystrici)

Zástupcovia šéfredaktora

Mgr. Matej Laš

(Katedra anglistiky a amerikanistiky,
Filozofická fakulta, Univerzita Mateja
Bela v Banskej Bystrici)

PhDr. Martin Kubaš, PhD.

(Katedra anglistiky a amerikanistiky,
Filozofická fakulta, Univerzita Mateja
Bela v Banskej Bystrici)

Členovia redakčnej rady

PaedDr. Hedviga Kubišová, PhD.

Návrh obálky

Diana Ivanová

dd.dianaivanova@gmail.com

Ilustrácie:

Diana Ivanová

Veronika Lašová

Jazyková redakcia

PaedDr. Hedviga Kubišová, PhD.

Mgr. Michael Dove

Zalomenie textu

Matej Laš

Partneri:

LCT – lingua, communicatio, translatio

EDITORIÁL

Máme veľa šikovných a kreatívnych študentov, iba si to v časovom strese akosi nestíhame uvedomovať. Málo hovoríme o ich úspechoch, o ich schopnostiach a tvorivosti. Seminárne práce ohodnotíme, založíme, po určitom období prejdú do zabudnutia. Bakalárske magisterské a doktorandské práce „zapadnú prachom“ v centrálnom registri prác. Iba niektoré doktorandské práce uzrú svetlo sveta v podobe monografií. Málo propagujeme talent a kreativitu našich študentov, iba zriedkavo aspoň *slovom* oceníme to, že v ich prácach nachádzame veľa zaujímavých postrehov, obdivujeme ich netradičné nazeranie na svet i na preklad, kreativitu. Napravíme to teda *skutkom*: rozhodli sme v časopise *Kritika prekladu 1/2018* poskytnúť priestor našim študentom, poslucháčom odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo na Filozofickej fakulte UMB v Banskej Bystrici. Oslovili sme aj iné slovenské fakulty filologického zamerania a ponúkli im možnosť prezentovať úspechy svojich študentov, ale nevyužili ju. Možno v budúcnosti. Bol by som veľmi rád, pretože spolupráca medzi translatologickými pracoviskami na Slovensku je jedinečná.

Hoci som v úvode naznačil, že číslo je venované našim študentom, nie je to celkom pravda. Náš časopis tradične otvárame rozhovorom, tentokrát interview viedol Matej Laš, (absolvent študijného programu anglický jazyk a kultúra a ruský jazyk a kultúra) v súčasnosti doktorand študijného programu translatológia. Na jeho otázky odpovedal prekladateľ a spisovateľ Miroslav Pošta, ktorého by sme mali krátko predstaviť: po ukončení štúdia prekladateľstva a tlmočníctva (anglický jazyk) prekladá diela prevažne z angličtiny a švédčiny. Je autorom viacerých odborných publikácií *Technológie ve službách prekladateľa: CAT, strojový preklad, korpusy* (2017), *Titulujeme profesionálne* (2012) a množstva článkov s danou problematikou. Vyšlo mu však aj niekoľko titulov beletristického žánru: *Himálajské pohádky* (2012), ktoré M. Pošta zozbieral preložil a prerozprával; *Abychom nezapomněli* (2013) – pozoruhodné životné príbehy ľudí postihnutých totalitou zo 16 európskych krajín. Keďže sa profesionálne venuje najmä titulkovaniu prakticky i teoreticky, pozvali sme ho na našu fakultu, aby oboznámil študentov OTP s touto problematikou. Vo vstupnom rozhovore sme sa snažili dozvedieť viac o jeho názoroch na súčasný stav a prognózy audiovizuálneho prekladu.

Okrem vyššie spomenutého interview nám Matej Laš ponúka zaujímavú, dôkladne rozpracovanú úvahu nad slovenskou dabingovou podobou kultovej britskej série Michaela Bonda *Medvedík Paddington* z pohľadu dnešných kultúrnych stretov i migračných procesov. Zmysel pre detail, či-

tateľská i interpretačná empatia, príťažlivý štýl – to sú hlavné znaky tejto precíznej, v súčasnej dobe mimo aktuálnej štúdie.

Predmetom záujmu Sofie Skokanovej (absolventka študijného programu anglický jazyk a kultúra a francúzsky jazyk a kultúra) je Kazuo Ishiguro, nositeľ Nobelovej ceny za literatúru za rok 2017, ktorý sa síce narodil v Japonsku, ale vyrástol už v britskom prostredí. Hoci získal celosvetovú popularitu, v slovenčine si zatiaľ môžeme prečítať iba dve jeho diela: *Umelec miznúceho sveta* (prel. Katarína Karovičová, 1990) a *Súmrak dňa* (prel. Peter Kekelík, 2016), na ktorý autorka zamerala svoju pozornosť. Príspevok spracovala na základe svojej diplomovej práce.

Kolektívny preklad áno alebo nie? Zaujímavá téma, ktorá však nerezonuje často v translatologických úvahách. Zaujala však Ivana Lalušku (študent 3. ročníka magisterského stupňa štúdia, študijný program anglický jazyk a kultúra, externá forma štúdia), po úvodnej komparácii pozitívne hodnotí preklad bestselleru Michaela Wolffa *Oheň a síra* (o prvých dňoch pôsobenia D. Trumpa v Bielom dome. Tento preklad je výsledkom kvalitnej spolupráce prekladateľského tria Martin Djovčoš – Matej Laš – Igor Tyšš. Autor súčasne skúma aj vývin kolektívneho prekladu v niektorých európskych krajinách, poskytuje podnety na ďalšie výskumy v tejto oblasti.

Teší nás, že aj medzi externistami máme aktívnych študentov. Napriek ich pracovnej vyťažnosti, domácim a rodinným povinnostiam, dosahujú neraz lepšie študijné výsledky ako denní študenti a prejavujú aj hlboký záujem o štúdium. Čím to asi je? Žeby životné skúsenosti? Žeby zodpovednosť za čas i peniaze vložené do štúdia? Zodpovednosť voči sebe, rodinám, blízkym, ktorí s nimi prežívajú štúdium veľmi intenzívne?

Mária Koscelníková (absolventka študijného programu anglický jazyk a kultúra a španielsky jazyk a kultúra prostredníctvom článku *Neoficiálne v oficiálnom alebo O slovenskom preklade videohry Sherlock Holmes versus Arsène Lupin* ponúka opäť tému, ktorá je v slovenskej teórii prekladu veľkou neznámou – je to problematika prekladu videohier do slovenčiny. Nezvyčajná, ale zároveň vysoko aktuálna. Keďže záujem o videohry neklesá, ale práve naopak, musí aj slovenská translatológia reagovať na túto skutočnosť.

V rubrike *Názory a recenzie* čitateľa nás upútajú dva kratšie príspevky. Samo Marec, (absolvent študijného programu anglický jazyk a kultúra a poľský jazyk a kultúra) so sebaironiou a vtipom uvažuje o tom, že preklad je neľahká, neraz až úmorná práca, lopota. V závere však s nadľahčením konštatuje, aké všeobecne platné prekladateľské motto si zvolil: *per aspera ad astra* – „drsnou cestou ku hviezdám; bojom k víťazstvu.

Esejistická úvaha Mariany Michalkovej (študentky 2. ročníka magisterského stupňa štúdia, študijný program anglický jazyk a kultúra a francúzsky jazyk a kultúra) pod názvom „Na osobnosti prekladateľa záleží? Záleží“ sa venuje téme, ktorú translatológia reflektuje iba okrajovo, hoci je prekladateľ počas práce vystavený zvýšenej kognitívnej i psychickej záťaži.

V rubrike recenzií sa autorky zamerali na odborné publikácie adresované filológom. Z pera Petry Jesenskej (KAA FF UMB) sú dve recenzie. Predmetom jej záujmu boli: 1. vedecká monografia E. Vallovej o odbornej terminológii (*Terminológia. Veda pre preklad a tlmočenie. Štatistická analýza textov životného prostredia.*), 2. vysokoškolská učebnica z oblasti lexikológie, autorkou je Klaudia Bednárová-Gibová (*Selected Chapters in English Lexicology Part I: Lexical Semantics and Lexicography*). Zborník z vedeckej konferencie *Preklad a tlmočenie 12. Hybridita a kreolizácia v preklade a translatológii* prezentuje Hedviga Kubišová, oceňuje aktuálnosť a rôznorodosť naliehavých tém, ako aj vysokú kvalitu spracovania príspevkov. Uvedené recenzie majú spoločného menovateľa: do pozornosti čitateľskej verejnosti odporúčajú odborné publikácie, ktoré sú primárne adresované translatológom a študentom OTP, ako aj všetkým záujemcom o preklad.

Bodka na záver je glosou Mateja Laša o príznakovosti slova v dobovej atmosfére na príklade z románu Jane Eyrová. Opäť sa prejavil jeho prekladateľský postreh a zmysel pre detail. Obálkový šat navrhla Diana Ivanová (študentka 1. ročníka magisterského stupňa štúdia, študijný program anglický jazyk a kultúra a nemecký jazyk a kultúra) a spolu s Veronikou Lašovou (absolventka študijného programu anglický jazyk a kultúra a nemecký jazyk a kultúra) spestrili náš časopis príťažlivými ilustráciami.

Teším sa, že v redakčnom tíme Kritiky prekladu pribudli dvaja noví členovia: rozhladený kolega Matej Laš s mladíckym entuziazmom a naša bývalá kolegyňa Heda Kubišová, obdivovateľka prekladu vo všetkých jeho formách, ktorá bude zodpovedná za jazykovú stránku časopisu. Najviac ma však teší to, že naši študenti i absolventi otvárajú nové, nevšedné a naliehavé témy v oblasti prekladu. Preklad ich očaril natoľko, že sa rozhodli študovať OTP na našej univerzite. Verím, že ich prekladateľská dráha bude úspešná.

Ďakujem všetkým za priazeň a želám príjemné chvíle s novým číslom Kritiky prekladu.

Vlado Biloveský

ROZHOVOR

Foto: archiv M. Poštu

Ste autorom jednej z prvých publikácií výhradne o titulkovaní v československom kontexte *Titulkujeme profesionálně*. Ako ste sa dostali k téme audiovizuálneho prekladu?

Dabing a titulky mě přitahovaly už za studií. Nejdříve jsem se dostal k titulkování, konkrétně šlo o titulky pro filmový festival Jeden svět. Krátce nato mě spolužačka doporučila jedné komerční televizi, a tak jsem v následujících letech překládal nejrozumnější seriály, filmy a dokumenty. Zlomový ale pro mě byl okamžik, když jsem asi o deset let později dostal za úkol otitulkovat jeden švédský seriál a současně titulky načasovat. Chtěl jsem to udělat i po technické stránce co nejlépe, a tak jsem začal shánět odbornou literaturu. V češtině prakticky nic neexistovalo, a tak jsem knihy musel objednat z Německa a Británie. Když potom byl seriál otitulkovaný, uvědomil jsem si, že vlastně mám pohromadě všechno důležité know-how, teorii i praxi a že kdybych všechno sepsal, mohlo by to třeba pár kolegům pomoci. A tak jsem se na několik týdnů na chatě zavřel na půdu a vznikla z toho knížka Titulkujeme profesionálně.

Ako sa staviate k fenoménu amatérskoho titulkovania? Je zrejme čiastočne výsledkom nedostatočnej ponuky z bežného televízneho prostredia, no v súčasnosti možno televízne produkty aj nahrádza. Ako podľa vás ovplyvňuje trh?

Amatérské titulkování je hned v několika ohledech mimořádný fenomén. A zdá se, že Česká republika je v tomto směru přímo zemí zaslíbenou. Nedávno mě překvapilo, že na největším mezinárodním serveru s titulky, Opensubtitles.org, je čeština podle počtu nahraných souborů s titulky osmým jazykem a je na vyšší příčce než jazyky jako francouzština, němčina, italština nebo ruština; celkem dobře si vede i slovenština, která je na 28. místě.

Mnohdy je vlastně označení „amatérské titulkování“ nepřesné, protože občas jsou fanouškovské titulky velmi kvalitní a obstály by i v konkurenci „profesionálních“ titulků, které často mají značné rezervy, a to po jazykové i technické stránce. Ovšem pokud se jedná o tak atraktivní činnost, že ji tolik lidí dělá bez nároku na honorář, hrozí nebezpečí, že i na profesionální úrovni se najde dostatek nadšenců, kteří budou ochotni pracovat za neadekvátní ceny, a pokríví to trh. U atraktivní a naplňující práce se to skutečně děje často a zadavatelé na to hřeší...

Naprosto souhlasím s tím, že amatérské titulky kompenzují nedostatečnou nabídku současných českých a slovenských televizí. Mám pocit, že tradičním televizím je divák, kterého zajímá současná tvorba a aktuální trendy, tedy především divák mladší, víceméně lhostejný. Když už televize do vysílání nasadí něco atraktivního, bývá to dlouho po zahraniční premiéře a v pozdních večerních hodinách. Pro amatérské titulkáře je naopak otázkou cti, aby titulky nabídli co nejdříve po premiéře, u největších trháků třeba hned druhý den.

V tomto směru jsou ale velmi slibné projekty jako HBO GO nebo Netflix a já doufám, že i díky nim si naše televize uvědomí, že se některé věci dají dělat i jinak. Podle mého názoru se například dá lépe pracovat s tím, které pořady se nadabují a které se „jen“ otitulkují. Anebo si divák může vybrat buď původní zvuk, nebo dabing a buď titulky v jazyce originálu, nebo přeložené titulky. Často se mimochodem říká, že titulky podporují studium cizích jazyků. Já o tom nejsem zcela přesvědčen, protože na světě najdete i „dabingové země“ s nadprůměrnou znalostí cizích jazyků (například Německo) a naopak i „titulkářské země“ s podprůměrnou znalostí cizích jazyků. Podle mého názoru jsou v tomto směru mnohem přínosnější nikoliv titulky překladové, ale titulky v jazyce originálu, které pomohou s porozuměním mluvenému jazyku.

V knihe ste napísali, že jedným zo základných krokov k zlepšeniu kvality titulkov je okrem vzniku profesionálneho zoskupenia (a ak sa nemýlim, tak ani to ešte nevzniklo) aj fundovaná kritika. Máte pocit, že sa v tejto oblasti audiovizia niekam posunula? Čo máte pod termínom fundovaná kritika na mysli?

Pokud vím, profesní organizace audiovizuálních překladatelů u nás prozatím bohužel nevznikla, ale na sociálních sítích existují různé neformální skupiny, které by mohly být jakýmsi podhoubím. Situace se příliš neposunula ani v oblasti kritiky. Měl jsem na mysli především kvalitní recenze, které by si konkrétně u titulků všímaly překladatelské a jazykové stránky, ale také stránky technické. Mnohdy jsou totiž titulky sice kvalitně přeložené, ale špatně nasazené nebo nejsou vhodně upravené, a tak jsou příliš rychlé. Původně kvalitní překlad pak ztrácí svou hodnotu, protože jej divák například nestihne přečíst. Je třeba kvalitní práci chválit a nekvalitní kritizovat. I to může ve finále přispět ke zvýšení kvality a k dosažení důstojných podmínek pro překladatele. Je to ale velmi pracné, protože má-li být kritika kvalitní, musíte mít originál i překlad, a to i v písemné podobě, v případě titulků je pak třeba zhodnotit i načasování a těžko budete sedět před televizí nebo počítačem se stopkami... Na druhou stranu jsou dnes nástroje a metody, které mohou usnadnit i tuto práci, např. OCR programy určené přímo pro titulky nebo nástroje na převod řeči na text.

V Česku existují aspoň nějaké platformy, ktoré reflektujú kvality audiovizie, napr. divácka cena Dabingfora. Čo si myslíte o takýchto typoch kritiky prekladu? Reflektujú ich prekladatelia?

Přiznám se, že o divácké ceně Dabingfora toho moc nevím. Poměrně známá je ale cena Františka Filipovského za dabing. A i když úplně nejsem příznivcem „antice“, svůj smysl můžou mít také – mám pocit, že ze všech překladatelských cen má vždycky největší ohlas anticena Skřípec, ta se ale uděluje jen za knižní překlady. V každém případě nevím o žádném ocenění za nejlepší titulky.

Máte pocit, že v kinách alebo v televízii nastal v oblasti titulkovania nejaký posun, či už správnym alebo nesprávnym smerom, napr. po príchode Netflixu?

V posledných letech mám dojem, že i na tomto trhu je čím dál tím väčší konkurencia, a teda i silnejší tlak na cenu a menší zájem o kvalitu. Niektoré agentúry nabízejú sazby, že ktorých se absolutně nedá vyžít, a já tyto nabídky беру jako velmi špatný vtip, například 1,50 USD za minutu pořadu. Pokud ale na obzoru vidím nějaký pozitivní posun, určitě se poji právě s Netflixem, zvlášť pokud časem bude možnost pracovat pro něj přímo. Už teď ale Netflix udělal minimálně jednu zásadní věc: zveřejnil pravidla pro jazykovou a technickou stránku titulků – na webu jsou dokonce i pravidla pro češtinu a slovenštinu. Myslím, že tato pravidla by se mohla stát určitým standardem, což by mohlo obecně přispět k lepší kvalitě titulků. Současně se zdá, že Netflix chce časem spolupracovat jen s titulkaři, kteří úspěšně absolují jeho test. Pokud tento test bude koncipován správně, mohl by nejen napomoci k lepší kvalitě titulků na portálu Netflix, ale zároveň by mohl posloužit jako jakási neformální oborová certifikace a to by také mohlo latku určitým způsobem pozvednout.

Ako je to s výučbou audiovizuálneho prekladu na českých univerzitách? U nás, okrem Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, ide stále o pomerne marginálnu oblasť. Vychovávajú univerzity prekladateľov titulkov? Bude sa zvyšovať dopyt?

Bohužel, audiovizuální překlad je stále popelkou – pokud se na univerzitě vůbec vyučuje, jde většinou o nepovinný předmět. (Povinný je snad jen na Univerzitě Palackého v Olomouci.) Neodpovídá to současné realitě, kdy čtenářství upadá a průměrný „spotřebitel“ stále více obsahu „konzumuje“ v audiovizuální podobě. Audiovizuální překlad stojí na okraji určitě i proto, že jeho výuka je výrazně náročnější. Zvlášť začátky jsou pro vyučujícího těžké – příprava ukázek, výběr a zprovoznění softwaru atd. Proto si říkám, že by mohlo být zajímavé, kdyby učitelé audiovizuálního překladu z českých a slovenských univerzit vytvořili neformální síť, aby si mohli vyměňovat zkušenosti.

Ano, myslím, že poptávka poroste, a to nejen po titulcích k filmům ve „velkých“ jazycích. Proto je potřeba, aby se s titulkováním seznámili i studenti „malých“ jazyků. Stejně tak jako

by se měli seznámit například s nástroji počítačem podporovaného překladu (CAT), s korpusovou lingvistikou nebo se strojovým překladem. Všechny tyto nástroje do sebe vzájemně zapadají a každému jazykovému oboru můžou dát novou dynamiku. I proto jsem se loni v létě opět na několik týdnů zavřel a napsal jsem knížku Technologie ve službách překladatele.

A na závěr, akú radu by ste dali študentom, ktorí by sa chceli venovať audiovizuálnemu prekladu. Kde majú začať?

Vždycky je důležité, abychom se měli čím prezentovat, abychom mohli ukázat, že už máme něco za sebou. To je dnes mnohem snazší než dřív. Studenti můžou zkusit například dobrovolnickou práci pro projekty, jako jsou přednášky TED nebo vzdělávací videa Khan Academy, anebo si najít nějakou neziskovku. Obrovská škola je i práce pro filmový festival – i to jsou často neziskové projekty, kde si překladatel mnoho nevydělá, ale může mít dobrý pocit, že udělal něco smysluplného.

Otázky kládal
Matej Laš

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

**MEDVEDÍK PADDINGTON V PREKLADĚ PREKLADU:
MIGRÁCIA Z PAPIERA NA STRIEBORNÉ PLÁTNO AŽ
DO DABINGOVÉHO ŠTÚDIA**

Matej Laš

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

matej.las2@umb.sk

Abstract

This paper analyses the intersemiotic translation of the *Paddington Bear* series. It compares the way migration is presented in the original book series by Michael Bond with its film adaptation by Paul King. Its aim is to analyse the Slovak audiovisual translation (dubbing) of the film *Paddington* (2014), focusing on the peculiarities of genre, the theme of migration and identity, and the specifics of audiovisual translation. The paper also discusses the strategies used in the translation of humour.

Keywords: intersemiotic translation, audiovisual translation, translation criticism

Úvod

Vzťah a recepcia britskej kultúry na Slovensku sú aj napriek relatívnej dostupnosti v porovnaní s prívalom zo Spojených štátov značne marginalizované. Hoci výraz „britský humor“ pozná takmer každý, stelesnenie tohto humoru v podobe komediálneho zoskupenia Monty Python malo na obrazovkách slovenských televízií premiéru len nedávno (v roku 2017) vo filme *Zmysel života* a aj ostatné kultové britské (nielen) komediálne seriály sa v našich televíziách objavujú skôr sporadicky. Britskú televíznu a filmovú kultúru (až na notoricky a celosvetovo známe filmy a seriály) zastupuje na Slovensku len málo titulov, a preto je každý nový titul dôvodom na radosť. Inak tomu nebolo ani v prípade filmu *Paddington*, ktorý sa na obrazovkách televízie JOJ objavil len dva roky po svojom uvedení do kín.

V nasledujúcom článku sa pokúsime analyzovať slovenský dabing spomínaného filmu vo viacerých rovinách. Okrem jazykovej roviny sa pozrieme aj na intersemiotický preklad pôvodného literárneho diela od Michaela Bonda do súčasnej britskej filmovej kultúry a na jeho adaptáciu, ktorá musela vygenerovať súčasnú interpretačnú paralelu. Napokon sa dotkneme významu začlenenia pôvodného diela do cieľovej kultúry a krátko zreflektujeme translatologickú bázu nutnú na ana-

lýzu tohto diela. Cieľom článku je rozobrať dané dielo na uvedených rovinách. Vzhľadom na špecifickosť audiovizuálneho prekladu, detskej literatúry a série Medvedíka Paddingtona je naším cieľom analyzovať preklad predovšetkým z hľadiska témy migrácie, identity, „dobrej“ slovenčiny, humoru a explicitnosti.

Pôvodné dielo v pôvodnej kultúre

Medvedík Paddington je kultová britská knižná séria od spisovateľa Michaela Bonda. Jej príbeh sa začína písať v októbri 1958 prvou knižkou s názvom *Medvedík Paddington (Pozoruhodné príbehy medvedíka z Čiernehočierneho Peru)*.¹ Inšpirácia pre príbeh o medveďovi, ktorý odišiel z rodného Čiernehočierneho Peru a na železničnej stanici Paddington si ho „adoptovala“ rodina Brownovcov, je pomerne poetická. Michael Bond musel na poslednú chvíľu zhaňť svojej manželke vianočný darček a zastavil sa v obchodnom reťazci Selfridges. Na regáli zazrel bábku medveďa. Sedela tam sama a Bond sa nad ňou zľutoval. O rok neskôr o nej napísal dnes už kultový príbeh pre deti.

Ako vo väčšine kníh pre deti, aj v Bondovej sérii možno nájsť poučné až edukačné prvky. Nie náhodou v konečnom dôsledku Bond profiluje Paddingtona ako migranta. Podľa Smithovej (2006) sa v detskej literatúre objavujú protirasistické poučné témy predovšetkým v 70. rokoch, čím Bond trochu predbehol dobu. Vo všeobecnosti podľa nej však platí, že ak sa detské knižky snažia až príliš otvorene a násilne pretláčať túto tému, môžu pôsobiť kontraproduktívne. Naopak, pokiaľ sú témy až príliš schované a implicitné, deti si prostredníctvom nich len uplatňujú svoje presvedčenie – či už rasistické, alebo nie (Hollindale, 1992, s. 36). Bondovi sa podarilo niečo medzi. Iste, príbeh cudzinca, ktorý príde do novej kultúry a snaží sa v nej nájsť svoje miesto, je pomerne obľúbená

¹ V slovenčine vyšlo vo vydavateľstve Slovart v roku 2008 v preklade Miroslavy a Jána Gavurovcov.

téma, spracovanie je však špecifické práve pre historické podhubie a autorovu osobnú ideológiu, z ktorej kniha vychádza.

Pred druhou svetovou vojnou sa Michael Bond neraz stával svedkom tzv. kindertransportov. Na londýnske železničné stanice prichádzali predovšetkým židovské deti z Nemecka, Poľska či Československa, ktoré boli zverené do opatery nových rodín. Tento obraz v Bondovi zarezoval. Podobne ako Paddington, aj deti mali zbalený len malý hnedý kufor s nápisom „príručná batožina“, ktorý akoby zosobňoval ich biedu spôsobenú vojnou.

Keďže kniha vznikla 13 rokov po vojne, čitatelia si ju spájali predovšetkým s migráciou zo Spoločenstva národov (po zákone o povolení migrácie do Veľkej Británie). Obdobne aj Paddington uteká do civilizovaného Londýna, ktorý je v knihe opísaný ako bezpečné útočisko pre každého, kto hľadá pomoc.

Práve v 50. rokoch sa Londýn globalizuje a prichádza doň viac cudzincov ako kedykoľvek predtým (Smithová, 2006). V lete tesne pred vydaním knižky sa v Notting Hille objavovali rasovo motivované nepokoje a Bond explicitne situuje väčšinu pokračovaní deja práve do Notting Hillu.

Podľa Hunta a Sandsovej (2000) zobrazenie Londýna v značnej miere korešponduje s obrazom predvojnovnej imperiálnej Veľkej Británie, ktorej hodnoty sú až na malé výnimky neotrasiteľné a nespochybniteľné. Azda nie nadarmo mal Paddington pôvodne pochádzať z Čiernej Afriky², no vydavateľ autora upozornil, že v Afrike už istý čas nijaké pôvodné medvede nežijú.

Podľa Hunta a Sandsovej (2000) je typickou črtou postimperálnych detských kníh vyobrazenie cudzinca (Paddingtona) ako osoby pod benevolentnou nadvládou dominantnej kultúry. Takýmto prístupom sa v minulosti utvrdzovali pozitívne stereotypy imperiálnej Británie. Smit-

² „Darkest Africa“ bol v minulosti pomerne často používaný termín na označenie Afriky, pravdepodobne pochádza z termínu „Dark continent“. Označuje fakt, že Afrika bola jednak na opačnej strane, a jednak civilizačne z europocentrického pohľadu „pozadu“. Prívlastok zároveň zdôrazňoval záhadnosť krajiny.

hová (2006) však sčasti nesúhlasí a tvrdí, že Paddingtonova inakosť sa v príbehoch niekoľko ráz využíva na to, aby spochybňovala dominantnú kultúru.³ Obraz Británie je však v knižnej sérii vo všeobecnosti prezentovaný nekriticky. Samotný začiatok príbehu je vystavaný tak, že Paddington je vo vzťahu k Brownovcom v podriadenej pozícii. Brownovcami sa totiž kniha začína a Paddington sa objavuje až neskôr.

Paddington prichádza do Londýna ako „ideálny“ migrant. Ovláda jazyk dominantnej kultúry a správa sa veľmi zdvorilo, ba priam stereotypne britsky. Pri predstavovaní povie: *„Ja nemám naozajstné meno“* (2008, s. 11), čím sa akoby metaforicky vzdával svojej identity a prijal identitu dominantnej kultúry (Hunt – Sandsová, 2000, s. 48).⁴ Za včlenenie do dominantnej kultúry je ochotný vzdať sa úplne všetkého. Meno dostane od Brownovcov podľa stanice, kde naňho narazili. Deje sa tak hneď v úvode knihy a s veľavravnou replikou *„Tak by sme ti mali dať anglické meno,“* (2008, s. 11), ktorej Paddington v podstate ani nemá príležitosť oponovať. Ide o akt, z ktorého jasne vyznieva, že len členovia dominantnej kultúry majú právo pomenovať cudzinca a tým mu „udeľujú“ svoju nadvládu.

Castles a Miller (zdroj: Smithová, 2006) tvrdia, že podobne ako prichádzali do Británie a Ameriky migranti v 19. a 20. storočí, aj Paddington prichádza do destinácie bez jasne definovanej identity a minulosti. Spomínaní migranti takisto dostali od migračných úradníkov anglicky znejúce mená, prípadne si ich sami vymysleli. V prvých knihách sa dokonca nikto Paddingtona na jeho meno ani nepýta⁵, vo všeobecnosti prevláda nezáujem o jeho pôvodnú kultúru. Ten prejaví jediná posta-

3 Ak by sme tento prístup premietli na translatológiu, podľa Venutiho (2008) je jednou z funkcií prekladu vzdor (resistance) proti multinárodnému kapitalizmu (môžeme však zovšeobecniť a povedať, že akýmkoľvek iným cudzím myšlienkam s ideologickým podtónom), na ktorých sa testujú a zároveň formujú domáce normy.

4 Paddington tvrdí, že jeho meno nikto nerozumie a nie, že by ho Brownovci nedokázali vysvetliť. V neskorších dieloch sa dozvedáme, že sa volá Pastuso, čo sa podľa jeho vlastných slov nedá vhodne preložiť do angličtiny.

5 Výnimkou je Judy, dcéra Brownovcov.

va, a to pán Gruber, maďarský vojnový migrant a vlastník antikvariátu.⁶ Spoločné pritom majú „len“ to, že sú cudzinci. Vďaka tejto spoločnej inakosti sa však spriatelía, pričom sa stretávajú na raňajkách pri kakau, a nie pri typickom „anglickom“ čaji.

Paddingtonova inakosť je v knihe neustále explicitne zdôrazňovaná (samozrejme okrem faktu, že je medveď). Bondovi sa však zároveň podarilo vyhnúť častému prečinu, že by Paddington pôsobil ako detinský hlupák a výlučne komická postavička. Práve naopak, napriek mnohým komickým peripetiám si zachováva dôstojnosť a nikdy nie je vykreslený ako divoch z necivilizovaného sveta.

Ako tvrdí Fanon (1995, s. 154), dominantná kultúra kolonizátora sa vždy snaží chopiť minulosti utláčaných a za každú cenu ju pretvoriť na svoj obraz, prípadne zničiť. V niektorých častiach aj Bond podobne vykresľuje začlenenie cudzinca do spoločnosti, keďže je presvedčený, že ide o jediný možný spôsob, ako sa má z migranta stať domáci. Cudziniec musí obetovať svoju kultúru a včleniť sa do kultúry dominantnej. Paddington teda sčasti pôsobí ako ideálny model imigranta, ako niekto, kto chce a aj dodržiava pravidlá cieľovej kultúry. V jednej z kapitol dokonca tvrdí, že jeho kultúra nepozná koncept narodenín, preto mu deň narodenia určí rodina Brownovcov. Svoje „prvé“ narodeniny oslavuje až v Londýne, metaforicky začína žiť odznova, z divocha a zvieraťa sa stáva ľudská bytosť. Navyše samotní Brownovci sa v hneď v úvode rozhodnú, že si Paddingtona privlastnia – akoby bol niečím, čo možno vlastniť, čím sa zdôrazňuje, že dominantná kultúra má právo ovládať cudzinca, aj keď sa k nemu správa s plnou úctou (Smithová, 2006).

Podľa Pinsentovej (1997, s. 106) Bond využíva tému „cudzinca v cudzine“ najmä na to, aby zakomponoval protirasistickú a protixenofóbnu tematiku, pričom však pozitívny obraz Paddingtona ako migranta, ktorý sa chce asimilovať s dominantnou kultúrou, je postavený do juxtapozície so skrytým naratívom, že ho dominantná kultúra ako cudzinca ovláda a aj si nárokuje právo ho ovládať. Aj napriek tomuto naratívu Bondove príbehy citlivo pracujú s témou rasizmu a xenofóbie.

6 Jeho postava bola inšpirovaná Bondovým vydavateľom.

Slovenský knižný preklad

Na Slovensku sa kultová britská knižná séria začala objavovať až 50 rokov od svojho pôvodného vydania, v roku 2008. O začlenenie do slovenského kánonu detskej zahraničnej literatúry sa postaralo vydavateľstvo Slovart a o preklad manželia Miroslava a Ján Gavurovci. Vydavateľstvo treba pochváliť za výber prekladateľov, obaja patria k nesmierne zručným profesionálom a prvá menovaná sa prekladu detskej literatúry venuje aj v teoretickej rovine.

Odvtedy vyšlo 5 dielov (posledný v roku 2017), pričom v roku 2014 sa prvý diel dočkal aj reedície, čo svedčí o dobrej predajnosti, ale ide zrejme aj o marketingový ťah, keďže práve v tomto roku sa do kín dostalo aj filmové spracovanie. Hoci cieľom tohto článku nie je hodnotiť knižný preklad, dovoľte mi aspoň skonštatovať, že je výsledkom veľmi citlivej a minucióznej práce oboch prekladateľov.

V roku vzniku filmu (2014) teda už existoval pomerne známy kánon medvedíka Paddingtona, pričom knižky mohli prekladateľom filmu slúžiť ako referenčný rámec pre dabingový preklad.

Intersemiotický preklad a súčasná interpretačná paralela

Jakobson (1959) uvažuje nad tromi typmi prekladov, pričom jeden z nich je preklad intersemiotický, teda preklad medzi rôznymi znakovými systémami. Medzi takýto typ prekladu teda bezpochyby patrí aj adaptácia (preklad) knižnej série do audiovizuálnej podoby. Je pravda, že tomuto typu prekladu sa vo všeobecnosti nevenuje v slovenskej translatológii veľká pozornosť najmä z toho dôvodu, že na dostatočne erudované posúdenie takéhoto prekladu sú nutné znalosti z filmovej vedy. Pozrime sa však na zázrak bratov Lumièreovcov aspoň z dobre mieneného laického pohľadu filmového nadšenca a pokúsme sa analyzovať, ako film aktualizuje a adaptuje tému včleňovania migranta do spoločnosti.

Film z roku 2014 natočil u nás nie veľmi známy britský režisér

Paul King, ktorý je v Británii populárny vďaka réžii alternatívneho dadaistického komediálneho seriálu *Mighty Boosh*. Špecifikum svojej autorskej vízie prenáša aj do sveta medvedíka Paddingtona. Film vyslovene hýri farbami, vizuálne prvky korešpondujú s náladami postáv, nechýba nenásilný ironický humor a pomerne rýchly spád. Obsadenie je nabité britskou hereckou smotánkou. Samotného Paddingtona nahovoril Ben Whishaw, v úlohách Brownovcov sa objavili Hugh Bonneville a Sally Hawkinsová, vo filme rôzne malé roly stvárnil hviezdy ako Peter Capaldi, Matt Lucas či samotný Michael Bond, v ústrednej zápornej úlohe sa predviedla Nicole Kidmanová.

Film zožal obrovský úspech – od *Guardianu* cez *Telegraph* až po známy internetový portál *Rottentomatoes* – vyslúžil si výrazne pozitívne recenzie a navyše zabodoval aj medzi divákmi v kinách, čo zdôrazňuje aj fakt, že takmer okamžite sa potvrdilo aj pokračovanie. Tvorcom sa podarilo vytvoriť ideálny rodinný film, ktorí môžu pozerieť deti aj dospelí a každý si v ňom nájde „to svoje“.

Zastavme sa najskôr pri úplnom začiatku filmu. Pri preklade, ako aj pri akejkoľvek adaptácii platí, že si vyžadujú akúsi aktualizáciu. Koška (2002) si tento fenomén vysvetľoval zánikom generačného interpretansu, ktorý má každá generácia iný. Prekladateľ nežije izolovane od neliterárnych prvkov, ovplyvňujú ho dejiny, sociálna situácia, texty vzniknuté po origináli, ktorý prekladal, a preto je, logicky, aj jeho interpretácia pôvodiny odlišná. Každé literárne dielo v sebe nesie zakódované budúce obsahy, ktoré sa však nedajú predvídať. Pod obsahom rozumieme „prázdnotu poskytujúcu možnosť“.

Každá doba má teda podľa Košku vlastný generačný interpretans, ktorý vytvára interpretačné paralely – prekladateľ si porovnáva situáciu v pôvodnom texte s podobnou situáciou vo svojom súčasnom kontexte – a modeluje interpretáciu. Aj v súvislosti s adaptáciou literárnych diel by preto azda bolo adekvátnejšie hovoriť o akomsi interpretačnom potenciáli diela, ktorý môže adaptácia pokryť.

Jednou z úloh detskej literatúry je aj vzdelávanie čitateľa. Vzde-

lávania môže prebiehať na rovine informačnej, môže zlepšovať kritické myslenie a v neposlednom rade môže diváka vzdelávať po etickej či morálnej stránke. Preto akási doslovná adaptácia neprichádza do úvahy. Dovoľme si vysloviť domnienku, že súčasná britská mládež si len ťažko dokáže predstaviť vojnovú situáciu, nespomína si ani na príliv migrantov zo Spoločnosti národov a jej interpretačná paralela s príchodom Paddingtona do Londýna sa nebude spájať so situáciou po konci druhej svetovej vojny, ale zrejme skôr s televíznymi zábermi zo súčasnej migračnej krízy. Práve do tejto roviny, ako si ukážeme neskôr, King implicitne posúva svoju interpretáciu.

Pozastavme sa však najskôr nad predstavením Paddingtona. Kým v knižnej sérii si čitateľ dokázal predstaviť povojnovú situáciu a migráciu, vo filme sa King rozhodol zvoliť explicitnejšie riešenie a vymyslel paralelnú situáciu, s ktorou sa divák dokáže stotožniť. Film začína návštevou známeho člena geografického spolku v Paddingtonovej domovine, kde spozná nezvyčajný druh medveďov – Paddingtonovho uja a tetu. Spriatelil sa s nimi a ukázal im fotky z Londýna s prísľubom, že ak tam raz príde, Londýn ich privíta s otvorenou náručou. K tomu im daroval aj svoj klobúk, ktorý neskôr bude nosiť práve Paddington. Po jeho odchode prichádza krátka scéna s Paddingtonovým radostným životom v Peru. Zaujímavé je, že vždy večer spolu so strýkom a tetou počúvajú nahrávku pre cudzincov, ktorí sa chystajú do Londýna. Nahrávka popisuje, ako by sa mal cudzinec v Londýne správať a o čom sa rozprávajú bežní Londýnčania – samozrejme, o počasí.

Nasleduje sekvencia, v ktorej príde Paddington vinou prírodnej katastrofy o strýka a o strechu nad hlavou (nemožno nevidieť paralelu so súčasnými utečencami z Blízkeho východu, ktorí tiež prichádzajú o strechu nad hlavou – hoci častejšie vinou vojny) a zostane žiť sám so svojou tetou. Nakoniec tesne pred katastrofou Paddington konštatuje, že Londýn znie síce pekne, ale prečo by odchádzal z najkrajšej krajiny na svete? King tým dáva najavo, že Paddington uteká nie preto, že by chcel, ale preto, že musí. Alúzia na tzv. ekonomických migrantov sa nekoná.

Teta Lucy po katastrofe vie, že Paddington má celý život pred sebou a chce preňho to najlepšie, preto ho potajme posadí na parník do Londýna a on prichádza na stanicu Paddington, čím sa zdôvodňuje knižný „čierny pasažier“, hoci vo filme sa podobná replika neobjaví. Veľmi očividnou alúziou na súčasnú migračnú krízu je aj fakt, že na palube parníka teta Lucy naloží Paddingtona do záchranného člna a podobne ako migranti na gumených člnoch on tiež prichádza do Veľkej Británie na člne.

Paddington vo filme túži po takom Londýne, ktorý jeho tete a ujovi predstavil londýnsky cestovateľ, teda skôr zidealizovaný Londýn koloniálnej Británie. Popísal ho ako krásne miesto plné divov a aj ako otvorenú spoločnosť, v ktorej si každý nájde miesto. Aj to nám môže pripomínať predstavy imigrantov o Západe. Vo filme sa však explicitne neobjavujú slová ako migrant či migrovať. Koniec koncov, aj v knižnej sérii sa objavia len na začiatku, keď Paddington konštatuje: „*Som rád, že som emigroval*“ (2008, s. 14). Teta Lucy Paddingtonovi zdôrazňuje, že v Londýne sa nemá čoho báť, lebo Briti si nedávno prežili vojnu, v ktorej ponúkli útočisko mnohým cudzím deťom. Naráža tak na známe kindertransporty, keď z Európy prichádzali (predovšetkým) židovské deti a domov si ich brali cudzie rodiny. Teda Lucy teda tvrdí, že Briti na toto obdobie určite nezabudli a stále vedia, ako sa majú správať k cudzincom. Pri príchode však Londýn nachádza ako chladné nevlúdne miesto, kde stále prší a jeho obyvatelia sú všetci do jedného oblečení vo všedných šedých farbách, čím King zdôrazňuje, že misky váh medzi rozumom a srdcom sa azda až príliš prevážili na stranu rozumu.

Ďalšou výraznou zmenou vo filme sú postavy rodiny Brownovcov, predovšetkým pána Browna. Kým v knihe si neváhali Paddingtona vziať pod svoje ochranné krídla, čím dával Bond v 50. rokoch jasne najať, že Británia víta migrantov s otvorenou náručou, tu sa začína prejavovať značný časový odstup vzniku filmovej adaptácie. Pán Brown hneď po tom, ako zazrie Paddingtona, zrýchli krok a vystríha rodinu: „*Nebezpečenstvo, nedívoajte sa tam. Je tam nejaký medveď, zrejme niečo predáva.*“ Keď

si to porovnávame s knižným začudovaním pani Brownovej: „*Medved? Na stanici v Paddingtone? Henry, neblázni. To je nezmysel,*“ – rozdiel v postoji k migrantom je do očí bijúci. Kým v pôvodnom diele multikulturalizmus a globalizácia ešte len začína, o takmer 60 rokov neskôr nie je ničím novým a replikou pána Browna vzniká asociácia s africkými imigrantmi alebo imigrantmi z Blízkeho východu, ktorí sa neraz živia práve ilegálnym predávaním rôznych výrobkov na čiernom trhu.

Takmer okamžite však vzniká konflikt medzi manželmi Brownovcami. Pani Brownová zosobňuje Britániu pohostinnú, láskavú, srdečnú, zatiaľ čo pán Brown spomínanú Britániu rozumu. Po rôznych peripetiách tejto línie sa rozum naučí počúvať aj srdce (v krátkom humornom flashbacku sa dozvieme, že momentálna situácia u Brownovcov nastala až po narodení prvého dieťaťa) – postará sa o to sčasti aj samotný Paddington, ktorý je opäť prototypom „ideálneho“ migranta, takmer rovnakého ako v knihe. Tentoraz však už v jednej z prvých scén, keď sa ho pán Brown opýta na meno⁷, jasne prejaví svoju identitu. Predstaví sa hrdelným revom a pána Browna vyzve, aby jeho medvedie meno zopakoval. Zvyšok scény je zahrnaný do komickej roviny. Napriek tomu ešte v tej istej scéne od pani Brownovej prijíma aj meno Paddington, čím dáva opäť najavo, že je ochotný podriaďiť sa dominantnej kultúre.

Omnoho silnejšie ako v knihe sa tu prejavuje záujem o Paddingtonovu domovinu a aj Paddingtonova clivota za ňou. Dcéra Judy sa dokonca naučí medvedčinu. Podobne ako v knihe sa Paddington stretáva aj s pánom Gruberom a ten mu v krátkej scéne naznačuje svoj príchod z krajiny zmietanej vojnou, naznačuje, že takisto bol súčasťou známych kindertransportov. Ide o pomerne zaujímavú adaptáciu postavy pána Grubera. Keďže sa film odohráva v súčasnom Londýne, King prenáša pôvodné alúzie z kindertransportov z postavy Paddingtona na postavu pána Grubera. V tomto bode prichádza implicitná kritika voči postoju k migrantom. V krátkej scéne pán Gruber hovorí, že domov je niečo viac ako strecha nad hlavou (pričom sa na scéne objavuje prísna prateta a vezme si mladého Grubera pod ochranné krídla), že telo sa síce do kra-

jiny prenesie rýchlo, ale srdcu to istý čas trvá. Inými slovami, migranti potrebujú na začlenenie čas a nie je vhodné odstrihnúť ich od vlastnej identity a očakávať, že sa hneď prispôbia.

Výrazne negatívnou postavou je, vo filme rovnako ako v knihe, pán Curry, ktorý na margo Paddingtonovej prítomnosti konštatuje, že si nepraje, aby ho ráno budila nejaká domorodá hudba. Hlavná záporná postava Millicant (zlá dcéra cestovateľa) ho dokonca upozorňuje, že vždy sa to začína len jedným medveďom, a že sa ani nenazdá a ich ulicu ovládnu cudzinci, odkazujúc tak na pomerne častý argument proti prijímaniu migrantov.

Paddington vo filme niekoľko ráz smutne podotkne, že Londýn nie je také otvorené a priateľské mesto, ako opisoval cestovateľ. Nemožno preto ignorovať, že tvorcovia sa pokúšajú pomerne nenásilne vstúpiť do istú toleranciu. Koniec koncov aj Millicant hovorí, že nechápe, prečo ho Brownovci majú radi: „*Ved' ani nie ste z jedného druhu.*“

Ako každý rodinný film, aj tentoraz príbeh končí pozitívne. Paddington dá najavo, že sa svojej identity nikdy nevzdá a prakticky ani nemôže: „*Nikdy nebudem ako iní ľudia, ale to nevadí, lebo som medveď!*“ Sám navyše tvrdí, že v Londýne je každý iný, čo však znamená, „že si každý môže nájsť svoje miesto“. V istom slova zmysle tak podporuje Croninovu myšlienku mikrokozmpolitizmu – oproti makrokozmpolitizmu sa v takomto myšlienkovom svete inakosť vyzdvihuje.⁸ Alebo, jednoducho povedané, Paddington nechce svet podľa seba, ale chce svet, v ktorom aj on bude mať miesto, podobne ako kedysi napísal Josef Čapek.⁹

V Kingovom podaní je Londýn zmesou rozprávkovej krajiny, dobrodružstva, vzruchu a záhadnosti. Z vizuálnej stránky ide o pomerne štýlový a invenčný snímok, čo nebýva v rodinných filmoch zvykom. Zaujímavé je, že film hudobne sprevádza kapela *D Lime*, pred-

8 Cronin (2010) prenáša túto myšlienku na preklad, dá sa však aplikovať aj do sociológie.

9 Tabery (2017, s. 262)

stavujúca hudobný štýl kalypso, ktorý vznikol na ostrove Trinidad. Ide o hudbu populárnu medzi britskými migrantmi zo Západoindických ostrovov. Do Veľkej Británie sa, ako sme už spomínali, začali sťahovať v 50. rokoch. Aj takto sa King pokúša preniesť a zároveň aktualizovať kolorit 50. rokov minulého storočia. Piesne kapely odrážajú emočný stav hlavných postáv, podobne ako maľba čerešňového stromu v radovom dome Brownovcov, ktorá kvitne alebo opadáva v závislosti od citového rozpoloženia celej rodiny. Podľa neho sa mení aj intenzita farieb a kontrast. Dom Brownovcov je navyše inovatívne zobrazený ako spleť rôznych mikrosvetov samostatných obyvateľov. Farby a kamera nám preto môžu pripomínať napríklad filmy Wesa Andersona alebo Michela Gondryho. Londýn v Paddingtonovi je magické miesto a na konci filmu podáva pomocnú ruku ľuďom v núdzi. V porovnaní s Bondom teda King ešte v tomto ohľade zdôrazňuje multikultúrny charakter Londýna.

Zaujímavým zvratom vo filme je, že každá z postáv je v čase, keď stretne Paddingtona, v stave nejakej frustrácie. Pán Brown je upätý a zaujíma ho predovšetkým bezpečnosť svojej rodiny („*Načo im je šťastie, keď sú v nebezpečí!*“), pani Brownovej chýba inšpirácia, dcéra Judy prežíva ťažké pubertálne obdobie (všetko je „trápne“) a syn Jonathan trpí pre upätosť svojho otca. Nakoniec je to práve Paddington, ktorý vo všetkých postavách vidí len to dobré a vďaka ktorému tieto frustrácie prekonajú. Dominantná kultúra teda nie je spochybnená, ale skôr obohatená cudzorodým prvkom, ktorý manželom Brownovcom pomáha vzdorovať sociálnemu superegu, pričom si ho tento prvok sám formuje. Možno teda konštatovať, že obe zložky – dominantná kultúra a cudzorodý prvok – sa navzájom obohacujú a prezentujú tak ideálny pozitívny vplyv globalizácie, stále však so zásadnou podmienkou, že Paddington sa chce asimilovať a prispôbiť. Na rozdiel od knihy, vo filme prejavuje väčšie úsilie zachovať si aj vlastnú identitu, a aj okolie o ňu prejavuje väčší záujem.

Samotná civilizovanosť koloniálnej Británie je v jednej scéne dokonca priamo zosmiešnená (Clyde: *Medvede sú civilizované*. Člen spolku

geografov 1: *Prosím vás Clyde, ved' nevedia po anglicky.* Člen spolku geografov 2: *Hrajú kriket?* Člen spolku geografov 3: *Pijú čaj?* Člen spolku geografov 4: *Lúštia krížovky?* Člen spolku geografov 1: *Máte svoju predstavu o civilizovanosti.*). Migrácia už teda neznamená bezpodmienečné preberanie dominantnej kultúry, ale skĺbenie vlastnej identity s novými prvkami, ktoré sú prijímané kriticky: spochybňujú sa niektoré (zidealizované?) hodnoty dominantnej kultúry a jej europocentrické vnímanie.

Nutnosť recepcie na Slovensku

Ako píše Stanislavová: „... výber kníh na preklad je ovplyvnený mnohými faktormi: kultúrnou politikou štátu a úrovňou demokratickosti kultúry, odbornou pripravenosťou prekladateľov, zanedbateľné nie sú ani nadnárodné osobné či inštitucionálne (vydavateľské) kontakty“ (2014, s. 183). Otázka, do akej miery je pôvodné dielo obohacujúce pre slovenský literárny (či v tomto prípade filmový) kánon, bude vždy zodpovedaná subjektívne.

Domnievame sa však, že medvedík Paddington je svojimi myšlienkovými hodnotami a citlivým, nenásilným spracovaním témy rasizmu a xenofóbie nepochybne obohacujúci. Máloktorému filmu sa podarí zaujať detských aj dospelých divákov zároveň, preto nás o to väčšmi teší, že okrem kníh sa do slovenských kín a neskôr do televízie podarilo pretlačiť aj dabing. Britská kultúra a jej recepcia je u nás v porovnaní s americkou v úzadí, pričom optimisticky konštatujeme, že sa k slovenským deťom dostávajú aspoň nejaké britské filmy či knihy.

Vzhľadom na súčasné tenzie v spoločnosti, rastúcu xenofóbiu a rasizmus môžeme výber filmu považovať za oprávnený.

Zároveň sa nám žiada v krátkosti zhodnotiť, či sú súčasné translatologické poznatky z audiovizie a z prekladu pre deti a mládež dostatočné na potreby tohto filmu. Keďže dabing má na Slovensku pevné zázemie, venuje sa mu (v porovnaní s titulovaním) pomerne veľká pozornosť. O dabingu píše už Ferenčík (1982), Hochel (1990), Bednárová

(1983), a zrejme najobširnejšiu publikáciu vydal Makarian (2005). Posledné roky sa audiovizuálnemu prekladu intenzívne a systematicky venuje predovšetkým Emília Janecová (Perez) (2014) z Katedry translológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Aj z toho dôvodu sa domnievame, že poznatky z teórie audiovizuálneho prekladu postačujú požiadavkám prekladaného filmu a nenarazili sme na problém, ktorý by spomínaní autori nereflektovali, pričom rovnako je to aj v teórii prekladu detskej literatúry (Gavurová, 2018; Gromová, 2011; Kiššová, 2009).

Na margo slovenského dabingu

Film Paddington sa objavil aj v slovenských kinách. O preklad a dialógy sa postarala Mirka Brezovská. Mirka Brezovská vyštudovala prekladateľstvo a tlmočníctvo na FF UK v Bratislave, je prekladateľkou audiovizuálnych diel a scenárov, textárkou a autorkou. Audiovizuálnemu prekladu sa venuje už od konca 90. rokov.¹⁰ Niet teda pochyb o jej erudovanosti. Asistentkou réžie bola Mária Vaňková a film režíroval Róbert Horňák. Preto vopred upozorňujeme, že nasledujúce komentáre prekladu sa môžu týkať všetkých týchto troch zodpovedných osôb.

Preklad literatúry či filmov pre deti a mládež je rozhodne náročný, neraz náročnejší ako pre dospelých. Úlohou prekladateľa je jednak vytvoriť text blízky detskej životnej skúsenosti a chápanosti (Kopál – Tarcalová, 1984, s. 11), a jednak by mal uprednostňovať vernosť čitateľovi pred vernosťou autorovi (Ferenčík, 1982, s. 122).¹¹ Zároveň si musí dávať pozor, aby nenapísal preklad príliš „dospelý“, a tým pádom pre dieťa nudný, alebo naopak, príliš detinský. Netreba však zabúdať ani na to, že medzi prijímateľmi budú aj dospelí, ktorým je takisto nutné sprostredkovať zážitok (Kiššová, 2009, s. 7 – 8).

10 Pozri Brezovská (2014): Pár slov o audiovizuálnom preklade. In: Audiovizuálny preklad: výzvy a perspektívy (ed. Gromová – Janecová). Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre: Nitra, 2014. ISBN 978-80-558-0572-6

11 Detský čitateľ si nie je vedomý sekundárnej, prekladovej povahy textu. (Gavurová, 2018, s. 73)

Z hľadiska audiovizie možno konštatovať, že dabing má v slovenskom prostredí bohatú tradíciu a oproti prekladu titulkov sa preferuje najmä v oblasti filmov pre deti.¹² Oproti bežnému prekladu je nevýhodou dabingu azda to, že slová musia postaviť „sediť do úst“, aby sa zachovala synchronizácia obrazu a zvuku. Problém, samozrejme, nastáva vtedy, keď dochádza ku kolízii vizuálnej zložky (napr. názov novinového článku) a zvukovej zložky (dialógy). V takýchto prípadoch je nutné jedno alebo druhé obetovať, prípadne využiť titulky, čo je však pri preklade filmov pre deti pomerne problematické.

Podľa vydavateľstva Slovart¹³ sú cieľovými čitateľmi kníh o Paddingtonovi deti od 7 rokov, čo v podstate platí aj pre film. Vo filme je však cítiť aj dôraz na dospelého diváka, ktorý sa skôr dostane k filmu ako ku knihe. Ako sme spomínali, film oplýva bohatým diapazónom pre všetky vekové skupiny a môžeme konštatovať, že v slovenskom preklade je vo všeobecnosti preložený úspešne.

Pred hlbšou jazykovou analýzou sa vyjadríme ešte k dabérom. Dabovaný film nikdy nemôže byť rovnaký ako originál, vždy je buď lepší, alebo horší. V tomto prípade síce dabing stráca v oblasti rôznych akcentov a prízvukov, no typologicky sú dabéri vybraní adekvátne a dielo aj vďaka nim funguje v cieľovej kultúre autonómne.

Z hľadiska úplnosti je preklad až na drobnosti takmer dokonalý. Platí pravidlo, že názvy miest, titulky novinových článkov či piesne sa prekladajú len vtedy, ak majú v deji nejakú funkciu, ak ho posúvajú či ozrejmuje. S názvami miest idú ruka v ruku aj kultúrno-kontextové špecifiká, teda vlastnosti textu, ktoré podliehajú istej kultúre. Podľa Ferencíka (1982, s. 119), nie je nutné ich zbytočne prenášať. Prekladateľka tak niekoľko ráz funkčne využije substitúciu a výpustku (*Now say **Stanford-upon-Avon** – Teraz skús **popokatepetl**, I've got a friend who runs an antiques shop **in the Portobello Road** – Mám priateľa, ktorý **vlastní starožitníctvo***). Napriek citlivej práci s textom vzhľadom na detského recipienta sme však našli aj niekoľko nedostatkov. V prvom rade, nie vždy

12 Čo má svoje za a proti, no tie nie sú cieľom tohto článku.

13 <https://tldr.sk/03im7z1l>

rozprávač oznámi, do akej budovy postavy vchádzajú. Iste, nie vždy je to potrebné, no na minimálne štyroch miestach nápisy výrazne ozrejmujú dej a uľahčujú interpretáciu (*Underground, Security, Sewers of Museum, Specimen Room*).

Preklad proprií takisto pomerne často spôsobuje ťažkosti. V tomto prípade je však dielo výrazne späté s kontextom Londýna, veď aj Paddington dostáva meno podľa jednej z londýnskych staníc – takže sa prekladateľka správne rozhodla mená a priezviská neprekladať. Navyše vzhľadom na myšlienku filmu, ktorou je aj prijatie inakosti, by naturalizácia pôsobila priam kontraproduktívne.

S touto témou úzko súvisí aj preklad teritoriálnych alebo sociálnych variet jazyka. Podľa Ferenčíka (1982) je nahradenie dialektu východiskového jazyka dialektom cieľového jazyka nevhodné. V istých kultúrach sú dialekty pestované ako kultúrna hodnota, u nás skôr platí, že sú neraz prejavom nižšieho vzdelania či spoločenského postavenia. Vo filme sa objavujú štyri postavy s výrazným akcentom. Prekladateľka tu postupovala pomerne nekonceptne, dovolili by sme si povedať, že nie celkom v medziach interpretačného potenciálu diela. V prípade taxikára Joea, ktorý ma výrazný cockneyský prízvuk, dabér nijako štylisticky nezafarbil svoje vystúpenie, čo platí v prípade aj pána Curryho, v prízvuku ktorého sa mieša cockney so škótskou angličtinou. Naopak, pri pánovi Gruberovi so silným maďarským prízvukom dabér vyslovuje *r* ako *ch*. Čistokrvný škótsky obyvateľ Londýna zasa v slovenčine račkoval a scéna bez komického náboja, ktorej cieľom bolo zdôrazniť rozmanitý pôvod Londýňanov, sa tak zmenila na vyslovene humornú. Iste, podľa Ferenčíka (1982) platí pravidlo, že neprekladáme dialekt iným dialektom (s výnimkou sociálneho), ale dovolíme si tvrdiť, že v tomto prípade je nutné urobiť výnimku. Dialekty tu totiž zohrávajú funkčné úlohy smerom k myšlienke diela, ktorou je pestrosť Londýna vychádzajúca zo zmesi cudzincov. Hoci je v Londýne každý iný, všetci spolu vychádzajú. Tejto myšlienke je podľa nás nutné podriaďiť dabing aj za cenu porušenia jedného z pravidiel slovenskej prekladateľskej školy, koniec koncov nie sú predsa vytesané do kameňa.

Vo filme trikrát vystupuje kapela *D Lime*. Vo všetkých troch prípadoch piesne priamo nadväzujú na dej a odzrkadľujú duševný stav postáv. Populárnych piesní sa síce vo filme objavuje viac, no len tieto majú výraznú funkciu zakomponovanú aj v textoch, preto by sa mali preložiť. Dovoľme si tvrdiť, že preklad piesní je v dielach pre deti pomerne žiaduci, žiaľ, tu sú všetky piesne ponechané v originálnom znení, teda v angličtine.

Ako sme spomínali, pri preklade diel pre deti je nutné brať do úvahy odlišný kultúrny postoj k deťom u nás a v pôvodnej kultúre. Kráľovičová (zdroj: Djovčoš – Kubuš, 2014) tvrdí, že „napríklad v anglicky hovoriacich krajinách, najmä v literatúre pre staršie deti, nájdete oveľa viac vulgárnych výrazov, ako by bolo únosné u nás“. Jemné expletíva sa objavili aj tu (*Crikey! – No toto!*), no zaujímavé je vynechanie repliky pani Birdovej po tom, čo sa opije so strážnikom prírodovedného múzea (*Go easy! I have a dreadful headache – Všetci sem! Všetci ku mne!*). Vidíme, že význam je takmer opačný a popravde nás tento (zrejme) pokus o ochranu detí trochu zarazil. Azda by bolo nutné vykonať rešerš sociologických štúdií vplyvu takýchto podnetov na detského diváka a rozhodnúť sa podľa toho. Aj napriek zmene však scéna funguje vďaka vizuálnej zložke.

Čo sa týka pani Birdovej, v knihe ide o vzdialenú príbuznú pána Browna a zároveň gazdinú, vo filme ju predstaví iba povrchne (*They live with an old relative called Mrs. Bird.*). V čase vydania pôvodnej knihy boli gazdiné v domácnostiach pomerne bežné, King musel však postavu predstaviť súčasnej generácii. Z predstavenia v origináli je jasné, že pani Birdová je príbuzná Brownovcov, no v slovenskej verzii (*Brownovci žijú v dome s pani Birdovou.*) to jasné nie je. Práve naopak, divák sa do konca filmu môže čudovať, čo vlastne pani Birdová vo filme robí.

Adaptácia knižnej série predpokladá, že pôvodné médium je v cieľovej kultúre pomerne známe. V tomto ohľade Slovensko nebolo výnimkou. Existencia knižných prekladov predstavovala referenčný rámec pre možné prekladateľské problémy. Žiaľ, už na začiatku filmu prichádza zásadná zmena vo filmovom pojmosloví v porovnaní s knihou.

Čiernočierne Peru z prekladu Gavurovcov sa mení na *Hlbiny Peru*. Iste, aj druhé riešenie zachováva funkciu anglického *darkest* (až na asociáciu s *Darkest Africa*, ktorá však v našom kultúrnom kontexte aj tak absentuje), je však škoda, že sa nezachoval kánon a divákov, ktorí čítali aj knihy, to môže zmiasť. V prípade nevyhovujúceho pôvodného prekladu sa nepísané pravidlo o dodržiavaní prekladového kánonu môže porušiť, tu to však neplatí. Podobne tomu bolo aj v prípade nálepky na Paddingtonovom kufri s nápisom *wanted on voyage*. Kým Gavurovci tento historický termín správne preložili ako *príručná batožina*, prekladateľka dabingu zvolila *zásoby na cestu*. Vychádzala zrejme z vizuálnej zložky, keďže Paddington niesol v kufri zaváraninové poháre so svojou obľúbenou marmeládou. Hoci týmto riešením trochu „zrádza“ originál, ktorý odkazuje na spomínaný kindertransport, v cieľovej kultúre preklad funguje. Prekladateľka niektoré prekladateľské problémy rieši podobne ako prekladatelia knihy (*Windsor Garden – Windsorské záhrady*).

V preklade sme zaznamenali iba jediný negatívny posun. V scéne, kde Paddington opisuje postavy Brownovcov a vysvetľuje svoj vzťah k nim, sa ako posledný ukáže syn Jonathan Brown. Paddington spomína, aký je Jonathan zručný, lebo si dokáže zostaviť zo starých hračiek rôzne prístroje. Scénu zakončuje nasledujúcou replikou:

And how Jonathan can build almost anything using only Mr. Brown's educational old toys. It's very strange. I may be about to find the explorer, but I'm actually beginning to feel at home here.

Paddington ňou vyjadruje, že sa u Brownovcov začína cítiť ako doma a dáva najavo, že by ani nemusel hľadať spomínaného člena spolku geografov. V slovenčine si však prekladateľka spojila „jablká s hruškami“.

A Jonathan dokáže postaviť takmer hocičo, z tých starých stavebníc, ktoré mu pán Brown povolil. Je veľmi zvláštny. Možno onedlho nájdem cestovateľa, ale začínam mať pocit, že tu som doma.

Ako vidíme, kým Paddington hovorí o svojom „čudnom pociť“, v slovenskom dabingu označil Jonathana za zvláštneho. Touto replikou

sa tak obracia vzťah Jonathana a Paddingtona naruby a diváci majú pocit, že Paddington považuje Jonathana za čudáka (pričom sám je medveď). Navyše je známe, že deti môžu byť na takéto chúlостivé záležitosti citlivé, pretože sa napríklad v postave Jonathana môžu vidieť a ťažko povedať, do akej miery by ocenili, ak by ich niekto považoval za „zvláštnych“, nech to znamená čokoľvek.

Aj z lexikálnej stránky je preklad naozaj prepracovaný (*crown's nest* – *strecha sveta*, *bad boy* – *žihadlo*, *sweater from the olden days* – *sveter po otcovi*) a berie do úvahy slovenského detského diváka (*An English name* – *v ľudskej reči*). Aj tu je však na niektorých miestach cítiť, že na preklad zrejme nebolo veľa času. Objavuje sa niekoľko zvláštnych slovných spojení (*voyage of discovery* – *objaviteľská výprava*) namiesto používaniejšieho *expedícia*), *hard stare* – *tvrdý pohľad* (namiesto *prísny pohľad*), *bear language* – *medvedí jazyk* (hravejšie by azda znelo *medvedčina*), *tree-hugger* – *objímač stromov* (*milovník prírody*).

Na niektorých miestach prekladateľka prekladala voľne a výsledok nekorešponduje s vizuálnou zložkou. Napríklad na začiatku cestovateľ hovorí, že si vzal so sebou do Peru len najpotrebnejšie veci, medzi inými aj *modest timepiece*. Spolu s prehovorom sa na obrazovke zjavia veľké nástenné hodiny a tento audiovizuálny oxymoron má komickú črtu, preto preklad *skromná časomiera* skôr spôsobuje chaos a bolo by vhodnejšie ho nahradiť napr. *skromnými kukučkami*. V inej scéne zasa pán Gruber volá Paddingtona na *elevenes*, teda desiatu, no vtip je v tom, že v skutočnosti je až o jedenástej. Prekladateľka teda bola nútená využiť neutrálnejšie *občerstvenie*. Domnievame sa, že preklad tohto výrazu sa dal ozvláštniť (bol na to v dabingu priestor) slovnou hrou *desiata o jedenástej* alebo *neskorá desiata* či aj *jedenásta*, čo by podľa nás opäť zachovalo komickú zložku, lebo hneď po replike je záber na hodiny odbíjajúce jedenásť.

Slovné hry sa v detskej literatúre objavujú pomerne často. V dabingu bola citeľná snaha zachovať čo najviac podobných výrazov, no zároveň (zrejme v duchu Levého minimax stratégie) sa často stalo, že

slovná hra bola vynechaná.

Uvedme aspoň zopár príkladov.

*Her husband was in **the Navy**, and she still likes everything **shipshape**.*

V tejto slovnej hre je jasné spojenie námorníctva so *shipshape* (doslova *v tvare lode*), pričom replika zdôrazňuje, že pani Birdová mala rada poriadok, lebo jej manžel bol námorník. V preklade sa však slovná hra nivelizuje a prekladateľka vynecháva doslovný význam slova tvoriaci slovnú hru.

*Jej manžel bol **námorník** a ona chce mať všetko **tip top**.*

Hoci výraz *tip top* je veľmi presný, stráca sa spomínaná slovná hra. V tomto prípade by sme navrhli nasledovné riešenie.

*Jej manžel bol **námorník** a ona chcela mať všetko s **lodným poriadkom**.*

Lodný poriadok je odvodený zo známej kolokácie *kostolný poriadok* a domnievame sa, že je vhodnejším ekvivalentom.

Bear of the moment!

Paddingtonovi sa nechtiac podarí dolapiť vreckára, a tak ho jeden z obdivovateľov počastuje vyššie uvedenou pochvalou. Ide o variáciu na známy idióm *Man of the moment!* V tomto prípade však prekladateľka nahradila repliku neutrálnym *Hrdina*. Chápeme, že v časovom zhone je problematické vždy vymyslieť originálne riešenie, preto aspoň takto spätne navrhujeme takisto variáciu na slovenský ekvivalent *muž činu*, teda *Medveď činu!*

So slovnými hračkami súvisí aj otázka humoru. Ako sme spomínali, vo filme je aj množstvo humoru pre dospelého diváka. Väčšina z neho bola adekvátne až brilantne prevedená do prekladu, no aj tu sa objavili nepresnosti. Spomeňme aspoň pasáž, v ktorej cestovateľ opisuje, podľa čoho pomenoval medvede v Peru.

*The female after my dear departed mother and the male after an exotic boxer I **once** met in a bar.*

Vidíme, že ide o humornú repliku postavenú na juxtapozícii blíz-

kej osoby a absolútneho cudzinca (hoci sa na obrázku pri replike zjaví známy francúzsky boxer Raymond Cazeaux) a zároveň na zvrátení očakávaní recipienta. Ide o typickú črtu britského humoru, pričom v tomto prípade je kľúčové slovíčko *once*, lebo ním cestovateľ jasne determinuje, že ide o úplného cudzinca. V slovenčine sa však táto črta stráca.

Samičke po mojej milovanej matke a samčekovi po exotickom boxerovi, ktorého som spoznal v bare.

Slovesom *spoznal* prekladateľka naznačuje, že sa s ním postava dobrodruha už niekedy stretla a že s ním nadviazala nejaký vzťah, čo v anglickom origináli chýba. Namiesto toho by sme uprednostnili nasledovné.

*Samičke po mojej milovanej matka a samčekovi po exotickom boxerovi, ktorého som **raz** stretol v bare.*

V preklade pre deti je azda nutná ešte väčšia miera interpretácie a explicitnosti ako v ostatných prekladoch. Z každej repliky musí byť jasné, čo daná postava chcela povedať. Opäť možno konštatovať, že prekladateľka to vo väčšine prípadoch zvládla bravúrne, nedržala sa originálu a jazyk dabingu pôsobí plynulo a čisto, no napriek tomu by sa na niektorých miestach ešte dalo popracovať. V scéne, kde pani Brownová na policajnej stanici opisuje Paddingtona ako medveďa s červeným klobúkom a modrým kabátom, jej policajt odpovedá *It's not much to go on*. Opäť ide o humor, keďže je málo pravdepodobné, že v Londýne je ešte niekto podobný. V preklade zaznieva *To nie je veľa*, čo je pekné riešenie, no v kontexte a obzvlášť pre deti ťažko pochopiteľné. Navrhovali by sme explicitnejšie riešenie ako napr. *Výraznejšiu črtu nemá?*

Podobná strata nadväznosti v preklade prichádza v scéne, ktorá nasleduje po tom, čo Paddington vytopí kúpeľňu Brownovcov. Na druhý deň príde k nemu Judy a povie *All I wanted to do was wash my face*, pričom odkazuje na fakt, že jej Paddington zničil kozmetiku. V slovenčine zaznieva *Len som si chcela umyť tvár*, čo v kontexte opäť nedáva zmysel a navrhovali by sme explicitnejšie *Ani tvár som si nemohla umyť*.

Explicitnejšie by sa dala preložiť aj replika pána Curryho, keď

po prvý raz uvidí Millicant v prezlečení a pomýli si ju s chlapcom (*Can I help you, son?*), pričom preklad toto nedorozumenie neodzrkadľuje (Čo tam robíte?). Bolo by to však vhodné, keďže po zistení, že je dievča, sa do nej pán Curry po uši zaľúbi. O čosi neskôr mu Millicant zápalisto predstavuje chmúrnú budúcnosť, v ktorej sa na jeho ulicu prísťahujú ďalšie medvede a okrem iného vraví, že budú *Throw buns at old ladies*. V slovenskom preklade akoby opäť považovali danú predstavu za príliš agresívnu a pomerne zábavný obraz menia na *Staré dámy sa stanú terčom posmechu*. Asi chápeme snahu chrániť deti pred takým „sadistickým“ zločinom, no domnievame sa, že v danom kontexte nedáva veľmi zmysel a opäť môže spôsobiť neporozumenie textu divákovi.

Záver

Napriek spomenutým výhradám sa domnievame, že slovenský dabing Medvedíka Paddingtona v preklade Mirky Brezovskej je veľmi dobrý. Brezovská sa predviedla hrovou slovenčinou, adekvátnym skoposom a správne odhadla, kedy je nutné naturalizovať a kedy nie. Preto všetky uvedené výhrady považujeme skôr za odporúčania do budúcnosti, ktoré by podľa nás mohli ešte zlepšiť veľmi dobrú úroveň dabingu rozprávok. Pokiaľ ide o uvedené nedostatky, stáva sa, žiaľ, už akýmsi translatologickým mémom, že sme nútení ich pripísať na vrub časovej tiesni prekladateľa.

Summa summarum, dovoľte nám zhodnotiť dané dielo v nasledujúcich bodoch:

1. Michael Bond dokázal v knižnej sérii Medvedíka Paddingtona citlivo podať tému rasizmu a xenofóbie, pričom však stanovil niekoľko podmienok, ktoré je imigrant nútený podstúpiť, aby sa mohol stať súčasťou dominantnej kultúry.

2. Import kultu Medvedíka Paddingtona považujeme za obohacujúci pre cieľovú kultúru.

3. Intersemiotický preklad a nová interpretácia knižnej série dostatočne zohľadňuje súčasné spoločenské tenzie a citlivo ich adaptuje do

výchovného a zároveň zábavného príbehu pre deti a mládež.

4. Slovenský dabing Medvedíka Paddingtona je aj napriek niekoľkým zanedbateľným nedostatkom na veľmi vysokej úrovni a je pozitívnym príkladom dobrého prekladu.

Použitá literatúra

BEDNÁROVÁ, K.: Preklad textu filmových dialógov. In: *Originál-Preklad : Interpretačná terminológia*. Bratislava : Tatran, 1983, s. 245 – 247.

BOND, J.: *Medvedík Paddington. Pozoruhodné príbehy medvedíka z Čiernehočierneho Peru*. Prel. M. Gavurová a J. Gavura. Slovart, 2008. ISBN 978 808 0856 526.

BRADSHAW, P.: Paddington review – Charming and Cheeky. In: *Guardian*, 2014. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/x037>>.

COLLIN, R.: Paddington, review: “a total delight”. In: *Telegraph*, 2014. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/zQRU>>.

CRONIN, M.: Microcosmopolitanism. In: *The Stinging Fly*, roč. 16, č. 2, 2010. Dostupné na internete: <<https://stingingfly.org/2010/06/01/micro-cosmopolitanism/>>

DJOVČOŠ, M. – KUBUŠ, M.: Rozhovor s prekladateľkou Oľgou Kráľovičovou. In: *Kritika prekladu*, r. 2, 2014, 1/1, s. 7 – 13. ISSN 1339-3405.

ELLIS-PETERSEN, H.: Paddington creator says bear came to him while shopping in Selfridges. In: *Guardian*, 2014. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/eDJV>>.

FANON, F.: National Culture. In: *The Post-Colonial Studies Reader*, B. Ashcroft, G. Griffiths, & H. Tiffin, Eds., London: Routledge, 1995.

FERENČÍK, J. *Kontexty prekladu*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1982, 152 s. ISBN 12-72-075-82.

GAVUROVÁ, M.: Didaktika prekladu literatúry pre deti a mládež. In: *Didaktika prekladu a tlmočenia na Slovensku* (ed. Djovčoš, M. – Šveda, P.). Univerzita Komenského v Bratislave, 2018. ISBN 978-80-223-4469-2.

GROMOVÁ, E.: Výskum prekladovej literatúry pre deti a mládež na Slovensku. In: Žilková, Marta (ed.) *Preklad a tlmočenie 10*, Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2011. s. 19 – 26. ISBN 978-80-557-0444-9.

HOCHÉL, B.: *Preklad ako komunikácia*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1990. Kapitola Preklad v dabingu. ISBN 80-120-0003-5, s. 78 – 83.

HOLLINDALE, P.: ‘Ideology and the children’s book’. In: *Litera-*

ture for Children: Contemporary Criticism, P. Hunt, Ed., London : Routledge, 1992.

HORWELL, V.: Michael Bond obituary. In: *Guardian*, 2017. Dostupné na internete: < <https://lnk.sk/czC4> >.

HUNT, P. – SANDS, K.: *British Empire and Post-Empire Children's Literature*. In: *Voices of the Other: Children's Literature and the Postcolonial Context*, R. McGillis, Ed., New York : Garland Publishing, 2000.

KIŠSOVÁ, M.: *Paradigmy prekladu detskej literatúry*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2009. (dizertačná práca).

JAKOBSON, R.: On Linguistic Aspects of Translation. In: *On Translation*. Edited by R. A. Brower, s. 232 – 239. Harvard Studies in Comparative Literature. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1959.

JANECOVÁ, E.: Audiovizuálny preklad : teória vs prax. In: *Audiovizuálny preklad : Výzvy a perspektívy*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2014. ISBN 978-80-558-0572-6, s. 51 – 60.

KIŠŠOVÁ, M.: *Paradigmy prekladu detskej literatúry* [Dizertačná práca.] Nitra : 2009.

KOIS, D.: A Very Rare Sort of Movie. In: *Slate*, 2015. Dostupné na internete: < <https://lnk.sk/dqEM> >.

KOPÁL, Ján – TARCALOVÁ, Želmíra: *Literatúra pre deti a didaktika literárnej výchovy na prvom stupni základnej školy*. Bratislava : SPN 1984.

KOŠKA, J. Interpretačná paralela (IP). In: *Slovak Review* 11, 2002, s. 105 – 116.

MAKARIAN, G.: *Dabing : Teória, realizácia, zvukové majstrovstvo*. Bratislava : Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied, 2005. 123 s. ISBN 80-89135-03-X.

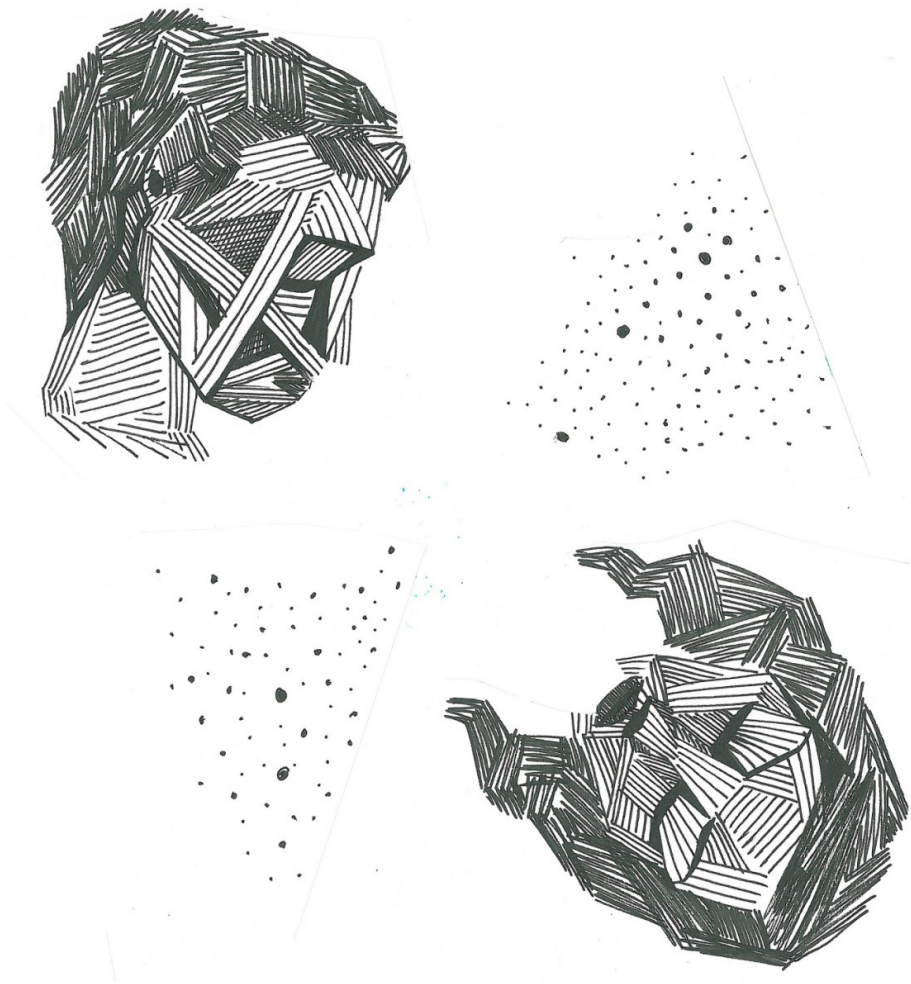
PINSENT, P.: *Children's Literature and the Politics of Equality*. London : David Fulton, 1997.

SMITH, A.: *Paddington Bear: A Case Study of Immigration and Otherness*. In: *Children's Literature in Education*, roč. 37, č. 1, marec 2006. ISSN 0045-6713.

STANISLAVOVÁ, Z. et al.: *Žánrové, poetologické a axiologické aspekty prekladov zo svetovej literatúry pre deti a mládež do slovenčiny I. Kontext 60. rokov 20. storočia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove 2012.

TABERY, E.: *Opuštěná společnost. Česká cesta od Masaryka po Babiše*. Praha : Nakladatelství Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-849-7.

VENUTI, L.: Translation, Simulacra, Resistance. In: *Translation Studies*, roč. 1(1), 2008, s. 18 – 35.

**KRITIKA PREKLADU ROMÁNU
KAZUA ISHIGURA SÚMRAK DŇA**

Sofia Skokanová

Prekladateľka v slobodnom povolání

sofi.skokanova@gmail.com

The study “The Remains of the Day by Kazuo Ishiguro: Translation Criticism” presents an evaluation of the Slovak translation of the novel in its title. The book was translated by Peter Kerlik and published by the publishing house Ikar in 2016; however, part of it was also published in *Revue svetovej literatúry* in 1996. The translation is evaluated on the basis of comparative analysis and principles of the Slovak Translation School. Several minor shortcomings on the microstylistic level are analysed, as they influence the way the reader perceives certain situations. Positive features of the translation are stressed as well.

Keywords: literary translation criticism, Kazuo Ishiguro, The Remains of the day, Slovak Translation School

Kazuo Ishiguro bol známym autorom dávno predtým, ako v roku 2017 získal Nobelovu cenu za literatúru. Narodil sa v Japonsku, ešte v detstve sa presťahoval do Británie, vyrástol a dospel v typickom anglickom prostredí. Tieto skutočnosti ovplyvnili aj jeho tvorbu, v ktorej badať pocity straty, postavy často nikam nepatria a dôležitú rolu tu hrajú spomienky. Medzi jeho najznámejšie romány patria *A Pale View of Hills* (1982), *An Artist of the Floating Worlds* (1986), *The Remains of the Day* (1989), *The Unconsoled* (1995), *When We Were Orphans* (2000), *Never let me go* (2005), *The Buried Giant* (2015). Ishiguro si svojou tvorbou získaval popularitu po celom svete, do slovenčiny boli napriek tomu preložené len dve jeho knihy, a to *Umelec miznúceho sveta* (prel. Katarína Karovičová, 1990) a *Súmrak dňa* (prel. Peter Kerlik, 2016).

Práve druhý spomínaný román je predmetom nášho záujmu. Ishiguro knihu publikoval v roku 1989 a získal za ňu prestížnu Bookerovu cenu (Parkes, 2001). Hlavnou postavou knihy je starnúci komorník, ktorý takmer celý život pracoval v honosnom anglickom sídle Darlington Hall. Prostredníctvom Stevensových spomienok sa čitateľ dozvedá o ostatných zamestnancoch domu, spoznáva komorníkovho otca a gazdinú slečnu Kentonovú, zoznamuje sa so Stevensovými názormi na prácu

komorníka, ponára sa do jeho myšlienok a spomienok, odhaľuje jeho pocity, ktoré však nikdy nedáva najavo priamo, a to ani keď ide o pocit náklonnosti k slečne Kentonovej. Autor sa prostredníctvom románu zamýšľa nad zmyslom života, nad neschopnosťou vyjadriť city, nad lojalnosťou či dôstojnosťou. Kniha je a bola veľmi úspešnou, o čom svedčí aj pozitívne vnímaná filmová verzia.

Zaujímavé sú však okolnosti vzniku slovenského prekladu. Román do slovenčiny preložil Peter Kerlik a jeho časť (strany 47 – 115 v origináli) vyšla v roku 1996 v *Revue svetovej literatúry* (roč. 32, č. 2/1996), teda sedem rokov po vydaní originálu. Jarmila Samcová, vtedajšia šéfredaktorka *Revue svetovej literatúry* (RSL), v príslušnom čísle uvádza, že román je preložený a čaká na vydavateľa. Ako je už dnes zrejmé, na vydanie románu sa čakalo ďalších dvadsať rokov. Knihu napokon vydalo vydavateľstvo Ikar v roku 2016 v edícii Odeon v preklade Petra Kerlika. Slovenský čitateľ teda musel na preklad čakať 27 rokov. Žiaľ, prekladateľ Peter Kerlik sa vydania románu v slovenčine nedožil. Zomrel v roku 2016, a tak nebolo možné konzultovať s ním okolnosti vzniku prekladu ani samotný preklad.

Analýza prekladu románu *Súmrak dňa* prebiehala v niekoľkých etapách. Opierali sme sa o viaceré teoretické zdroje, ale aj o poznatky získané počas štúdia. Najprv sme formulovali hypotézu. Vzhľadom na vek a skúsenosti Petra Kerlika sme predpokladali, že v preklade nenájdeme výrazné nedostatky, ako napríklad negatívne posuny či vynechané časti. Predpokladali sme, že v preklade sa objavia len drobné nedostatky na mikroštylistickej úrovni, preklepy či zabudnuté čiarky.

V záujme objektívnej kritike prekladu sme si román najprv prečítali z pohľadu naivného čitateľa, snažili sme sa nebrať do úvahy proces prekladu. Už po prvom prečítaní sa dalo jednoznačne skonštatovať, že úroveň slovenčiny je veľmi vysoká, v texte sa neobjavili žiadne gramatické či štylistické chyby, text sa čítal plynule. Bolo očividné, že najnáročnejšou časťou prekladu bol zrejme idiolekt hlavnej postavy, keďže komorník Stevens používa archaické konštrukcie a prehnane dlhé vety, no na prvý

pohľad bolo jasné, že prekladateľ si s týmto špecifickým vyjadrovaním poradil výborne a idiolekt sa mu v preklade podarilo zachovať. Na formulovanie objektívnych záverov a hodnotenia prekladu však samotný cieľový text nestačí, preto sme vykonali detailnú komparatívnu analýzu prekladu a originálu. Pri komparatívnej analýze je dôležité nielen poukázať na chyby, ale aj ponúknuť možné vysvetlenia, prečo k nedostatkom došlo a navrhnúť vlastné prekladateľské riešenia (Reiss, 2000). Hoci sa kritika vo všeobecnosti vníma ako negatívny fenomén, každý preklad disponuje rovnako pozitívnymi ako negatívnymi črtami – a čisto negatívna kritika sa nedá považovať za skutočnú kritiku (Berman, 2009). Preto pri formulovaní záverov poukazujeme nielen na nedostatky, ale vyzdvihujeme aj výborné prekladateľské riešenia. Nedostatky nájdené pri analýze sme klasifikovali na základe dodržiavania, resp. nedodržiavania zásad slovenskej prekladateľskej školy.

Zásada textovej úplnosti

Podľa zásady textovej úplnosti nesmie prekladateľ svojvoľne z textu vynechávať určité časti či ich do textu pridávať. Pri komparatívnej analýze sme však našli viacero prípadov, keď z textu nejaká informácia vypadla. Nižšie uvádzame niekoľko príkladov, pri ktorých sa snažíme vysvetliť, či k nim došlo úmyselne alebo neúmyselne, a uvádzame tiež vlastné prekladateľské riešenia vynechaných pasáží. V tomto príklade prekladateľ vynechal prídavné meno *pracovných*.

Originál	Preklad pre <i>Ikar</i>	Náš preklad
“...over time, one does make various excursions for one professional reason or another,...” s. 23	„...človek časom podniká rozličné cesty z tých či oných dôvodov...” s. 31	...človek časom podniká rozličné cesty z tých či oných pracovných dôvodov...

Je ťažké jednoznačne povedať, či tak urobil úmyselne alebo neúmyselne, no vynechanie mierne mení význam vety. Stevens je profesionál, v práci trávi každý deň a Darlington Hall neopúšťa takmer nikdy, pokiaľ si to nevyžadujú pracovné povinnosti. V tomto prípade však veta vyvoláva dojem, že Stevens cestuje z rôznych dôvodov, dokonca osobných, čo by bolo zvláštne, keďže nemá rodinu.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"The beds were perfectly clean and had been well made. The basin in the corner was also very clean. On looking out of the window,..." s. 27</i>	<i>„Postele boli perfektne čisté a pekne upravené. Pri pohľade z okna..." s. 35</i>	<i>Postele boli perfektne čisté a pekne upravené. Umývadlo v rohu tiež žiarilo čistotou. Pri pohľade z okna...</i>

Nazdávame sa, že v tomto prípade vynechal prekladateľ vetu neúmyselne, keďže umývadlo sa spomína aj ďalej v texte, nie je teda dôvod pri opise izby vynechávať túto informáciu.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"...with two days yet to go to the start of the conference, Darlington Hall was filled with people of all nationalities, talking in rooms, or else standing around, apparently aimlessly, in the hall, in corridors and on landings,..." s. 92</i>	<i>„...už dva dni pred začiatkom konferencie bol Darlington Hall plný ľudí všetkých národností, ktorí sa rozprávali v izbách alebo bezcieľne postávali v hale, na chodbách a na odpočívadlách,..." s. 104</i>	<i>...už dva dni pred začiatkom konferencie bol Darlington Hall plný ľudí všetkých národností, ktorí sa rozprávali v izbách alebo zdanlivo bezcieľne postávali v hale, na chodbách a na odpočívadlách,...</i>

V tomto prípade malo vynechanie slova *zdanlivo* za následok negatívny významový posun. Pred konferenciou v Darlington Halle to vyzeralo, že ľudia sa po dome bezcieľne potulujú, no v skutočnosti to robili zámerne s cieľom zistiť, kto na konferenciu prišiel. Predpokladáme, že prekladateľ slovo vynechal neúmyselne a jednoducho ho preskočil, možno pre dĺžku vety.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
“M. Dupont has arrived here at this house, sir?” “About half an hour ago. He’s in the most foul temper.” s. 94	„M. Dupont prices-toval do tohto domu, pane?“ „Asi pred hodinou.“ s. 106	„M. Dupont pricestoval do tohto domu, pane?“ „Asi pred hodinou. Má tú najmizernejšiu náladu.“

V tomto prípade opäť neexistuje dôvod, prečo by bolo potrebné vynechávať informáciu o tom, že M. Dupont prišiel na konferenciu v zlej nálade. Práve naopak, informácia je veľmi dôležitá, keďže všetci účastníci dúfali, že príde dobre naladený.

Obálka: Nikola Klímová (Odeon)

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
“Well, I shall look forward to it, Stevens. Though I’m more of a fish man myself. I know all about fish, fresh water and salt.” “All living creatures will be relevant to our forthcoming discussion, sir. However, you must now please excuse me. I had no idea M. Dupont had arrived.” <i>I hurried back to the house to be met immediately by the first footman saying...’ s. 94</i>	„Budem sa na to tešiť, Stevens. Hoci, ja som skôr rybár. Viem všetko o rybách, čerstvej vode a soli.“ <i>Ponáhľal som sa do domu, kde ma hneď oslovil prvý lokaj:...</i> s. 107	„...Viem všetko o rybách, sladkovodných aj morských.“ „Všetky živé bytosti ešte budú predmetom našej diskusie, pane. Teraz ma však musíte ospravedlniť. Nevedel som, že M. Dupont už prišiel.“ <i>Ponáhľal som sa do domu, kde ma hneď oslovil prvý lokaj:...</i>

Pán Cardinal hovorí, že vie všetko o rybách, čerstvej vode a soli. Nasledujúca veta však bola pri preklade vynechaná a vyzerá to tak, akoby Stevens odišiel bez odpovede a na poznámku pána Cardinala vôbec nereagoval. Ako komorník však musí vystupovať slušne a úctivo, aj keď sa ponáhľa. Je zrejmé, že Stevensova replika bola vynechaná neúmyselne.

V danom úryvku sa však chceme pristaviť ešte pri vete *Viem všetko o rybách, čerstvej vode a soli*. Nazdávame sa, že v tomto prípade chcel autor povedať, že pán Cardinal vie všetko o rybách, sladkovodných aj morských, keďže už predtým sa v texte vyjadruje, že je vášnivým rybárom. Preto navrhujeme vetu preložiť tak, ako sme uviedli do tabuľky.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"My impression was that utterances were being directed accusingly, and with increasing boldness, towards the armchair where M. Dupont sat fingering his beard, saying little."</i> s. 100	<i>„Môj dojem bol, že obviňujúce prejavy boli adresované so vzrastajúcim dôrazom smerom ku kreslu, v ktorom sedel M. Dupont a prstami si šúchal bradu.“</i> s. 113	<i>Môj dojem bol, že obviňujúce prejavy boli adresované so vzrastajúcim dôrazom smerom ku kreslu, v ktorom takmer mlčky sedel M. Dupont a prstami si šúchal bradu.</i>

Úryvok zachytáva situáciu, keď účastníci konferencie v Darlington Halle diskutujú o dôležitých záležitostiach, no M. Dupont ich mlčky pozoruje. Neskôr sa dozvedáme, že to bola súčasť jeho stratégie, keďže na konci prednesie dlhý a šokujúci prejav. Preto by v texte nemala chýbať informácia, že M. Dupont takmer celý čas mlčal. Myslíme si, že prekladateľ vynechal informáciu z nepozornosti.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"Butler, is the doctor here?"</i> <i>"I am just going to find out, sir. I won't be a moment."</i> <i>"I am in some pain."</i> <i>"I am very sorry, sir. The doctor should not be long now."</i> <i>On this occasion, M. Dupont followed me out of the door.</i> s. 113	<i>„Komorník, prišiel už lekár?"</i> <i>Pán Dupont ma nasledoval von cez dvere.</i> s. 127	<i>„Komorník, prišiel už lekár?"</i> <i>„Práve sa to chystám zistiť, pane. Hneď som späť."</i> <i>„Mám bolesti."</i> <i>„To ma mrzí, pane, lekár by tu mal o chvíľu byť."</i> <i>Pán Dupont ma nasledoval von cez dvere.</i>

Tento úryvok opäť vytvára dojem, že Stevens odišiel bez odpovede na otázku M. Duponta, čo by bolo považované za drzé správanie. Je očividné, že prekladateľ pravdepodobne z nepozornosti vynechal celú časť dialógu medzi Stevensom a M. Dupontom, preto v tabuľke navrhujeme vlastné riešenie.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"Rather it was as though one had available a never-ending number of days, months, years in which to sort out the vagaries of one's relationship with Miss Kenton; an infinite number of further opportunities in which to remedy the effect of this or that misunderstanding."</i> s. 188	<i>„Skôr sa mi zdalo, akoby som mal k dispozícii nekonečný počet dní, mesiacov a rokov, v ktorých sa vrtošivé vzťahy so slečnou Kentonovou vyriešia.“</i> s. 205	<i>Skôr sa mi zdalo, akoby som mal k dispozícii nekonečný počet dní, mesiacov a rokov, v ktorých sa vrtošivé vzťahy so slečnou Kentonovou vyriešia; akoby na mňa čakal nekonečný počet príležitostí, pri ktorých by sme si vyjasnili to či ono nedorozumenie.</i>

V tomto prípade sa nazdávame, že prekladateľ neúmyselne vynechal časť vety, pretože je dlhá a náročná na pochopenie.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"That's what we fought for and that's what we won. We won the right to be free citizens. And it's one of the privileges of being born English..." s.196</i>	<i>„Za toto sme bojovali, a preto sme vyhrali. A jedným z privilégií rodeného Angličana je to, že..." s. 212</i>	<i>Za toto sme bojovali a to sme aj dosiahli. Vydobyli sme si právo byť slobodnými občanmi. A jedným z privilegií rodeného Angličana je to, že...</i>

Prekladateľ vynechal vetu, a preto nie je jasné, za čo ľudia bojovali a čo vyhrali. Tiež navrhujeme zmeniť predchádzajúcu vetu, keďže fráza *that's what we won* bola preložená ako *a preto sme vyhrali*, cieľom je však popísať, čo dosiahli/vyhrali, a nie prečo.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"Now now, Harry," Mr Taylor said. "I can see you're warming up to one of your political speeches."</i> <i>This brought laughter. Mr Harry Smith smiled a little shyly, but went on:</i> <i>"I'm not talking politics..."</i> s. 196	<i>„Ale, ale, Harry," ozval sa pán Taylor. „Vidím, že sa zahrievaš pre ďalší politický prejav."</i> <i>„Nehovorím o politike..."</i> s. 212	<i>„Ale, ale, Harry," ozval sa pán Taylor. „Vidím, že sa zahrievaš na ďalší politický prejav."</i> <i>To vyvolalo smiech. Pán Harry Smith sa trochu placho usmial, no pokračoval:</i> <i>„Nehovorím o politike..."</i>

V tomto prípade prekladateľ vynechal dve vety. Napriek tomu, že toto vynechanie nemení zásadne význam celého odseku, číta-

teľovi uniká informácia, že ľudia, ktorí sedeli pri stole s Harrym Smithom, sa smiali a robili si žarty z jeho prejavov.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"At least I'll remind them of their duty. This is a democratic country we're living in. We fought for it."</i> s. 199	<i>„Aspoň im pripomeniem povinnosti. Za to sme bojovali.“</i> s. 216	<i>Aspoň im pripomeniem povinnosti. Žijeme v demokratickej krajine. Za to sme bojovali.</i>

Keďže prekladateľ vynechal zvýraznenú vetu, nasledujúca veta *Za to sme bojovali*, nedáva čitateľovi zmysel. Preto navrhujeme preklad uvedený v tabuľke.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>““Oh, you mean Harry Smith,” the doctor said with a laugh. “You shouldn’t mind him.””</i> s. 219	<i>„Ach, máte na mysli Harryho Smitha. Nič si z neho nerobte.““</i> s. 237	<i>„Ach, máte na mysli Harryho Smitha,“ povedal doktor so smiechom. „Nič si z neho nerobte.“</i>

Prekladateľ vynechal časť vety, a tak čitateľovi uniká, aký postoj mal doktor k Harrymu Smithovi. Je očividné, že doktor si z Harryho robí žarty, lebo vetu vyslovil so smiechom.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
“Mr Stevens, I have something to tell you.” “Yes, Miss Kenton?” <i>“It concerns my acquaintance. Who I am going to meet tonight.”</i> “Yes, Miss Kenton.” “He has asked me to marry him.” s. 225	„Pán Stevens, musím vám niečo povedať.“ „Áno, slečna Kentonová.“ „Požiadal ma o ruku.““ s. 243	„Pán Stevens, musím vám niečo povedať.“ „Áno, slečna Kentonová.“ <i>„Týka sa to môjho známeho, s ktorým sa mám dnes večer stretnúť.“</i> „Áno, slečna Kentonová.“ „Požiadal ma o ruku.“

Tu vidíme, že došlo k vynechaniu niekoľkých riadkov v dialógu medzi Stevensom a slečnou Kentonovou. Stevens nevedel o známosti slečny Kentonovej, preto by mu neprezradila, že ju požiadal o ruku bez toho, aby povedala, o kom hovorí.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
“He’s a gentleman, and he fought a war with the Germans, and it’s his instinct to offer generosity and friendship to a defeated foe.” s. 234	„Je to džentlmen, bojoval vo vojne proti Nemcom a k jeho inštinktom patrí ponúkanie veľkodušnosti a priateľstva.“ s. 252	Je to džentlmen, bojoval vo vojne proti Nemcom a k jeho inštinktom patrí ponúkanie veľkodušnosti a priateľstva porazenému nepriateľovi.

V danom úryvku popisuje pán Cardinal postoj a správanie lorda Darlingtona pred vojnou a po vojne. Čitateľovi však uniká zásadná informácia, že lord Darlington ponúkal veľkodušnosť a priateľstvo, a to dokonca porazenému nepriateľovi. Je pravdepodobné, že prekladateľ nedočítal vetu dokonca, preto časť z nej pri preklade vypadla.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>“He bore it all while the country remained in peril, but once the war was over, and the insinuations simply continued, well, his lordship saw no reason to go on suffering in silence.” s. 247</i>	<i>„Znášal to, kým bola krajina v nebezpečenstve, ale keď sa vojna skončila, jeho lordstvo nevidelo dôvod, prečo by malo mlčky trpieť.“ s. 265</i>	<i>Znášal to, kým bola krajina v nebezpečenstve, ale keď sa vojna skončila a zlé jazyky neutíchli, jeho lordstvo nevidelo dôvod, prečo by malo mlčky trpieť.</i>

V tomto prípade spôsobilo vynechanie časti vety negatívny posun. Čitateľ môže dospieť k záveru, že jeho lordstvo nevidelo dôvod, prečo by malo mlčky trpieť, keď skončila vojna. Pravdou však je, že jeho lordstvo nevidelo dôvod, prečo by malo mlčky trpieť, keď napriek skončeniu vojny neutíchli zlé jazyky. Nazdávame sa, že k vynechaniu došlo neúmyselne, pretože veta je dlhá a náročná.

Po analýze všetkých vynechaných častí možno skonštatovať, že sme boli prekvapení ich počtom. Nečakali sme, že v preklade nájdeme také množstvo vynechaných viet či slov. Je pravdou, že ide o nedostatky, ktoré neovplyvňujú dej či celkový význam diela. Čitateľ si ich bez komparatívnej analýzy nemá šancu všimnúť, no odrážajú sa na mikroštylistickej úrovni diela. Čitateľovi uniká napríklad informácia, že niekto sedí mlčky alebo sa smeje a pod. Nazdávame sa, že ku všetkým vynechaniam došlo neúmyselne, pravdepodobne nedostatkom pozornosti zo strany prekladateľa.

Zásada významovej totožnosti – negatívne posuny

V tejto časti sa venujeme negatívnym posunom, ktoré ovplyvnili význam daných viet či úryvkov. Podobne ako pri vynechaných častiach, boli sme prekvapení pomerne veľkým množstvom posunov.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
“Who knows how many quarrels, false accusations, unnecessary dismissals, how many promising careers cut short can be attributed to a butler’s slovenliness at the stage of drawing up the staff plan?” s. 5	„Ktovie, koľko hádok, falošných obvinení, zbytočných výpovedí, zmarených sľubných postupov možno pripísať pomalosti komorníka pri náčrte rozpisu služieb?“ s. 12	Ktovie, koľko hádok, falošných obvinení, zbytočných výpovedí, zmarených sľubných postupov možno pripísať povrchnosti komorníka pri náčrte rozpisu služieb?

Slovo *slovenliness* tu bolo preložené ako *pomalosť*. Nazdávame sa, že prekladateľ si slovo zle prečítal a pravdepodobne ho zamenil za *slowness* – *pomalosť*. Autor chcel však povedať, že veľa komorníkov nevenuje rozpisu služieb dostatočnú pozornosť.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
“...I can think of at least several instances of his displaying abundance that very quality he so admired in the butler of his story.” s. 37-38	„...prichádza mi na um aspoň sedem prípadov, kde výrazne preukázal presne tie kvality, ktoré tak obdivoval u komorníka z príbehu.“ s. 47	... prichádza mi na um aspoň niekoľko prípadov, kde výrazne preukázal presne tie kvality, ktoré tak obdivoval u komorníka z príbehu.

V tomto prípade prekladateľ opäť pravdepodobne zle prečítal slovo *several* a zamenil ho za číslovku *seven*. Ide o negatívny posun spôsobený nepozornosťou.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"But I will never forget that time we both watched your father walking back and forth in front of the summerhouse, looking down at the ground as though he hoped to find some precious jewel he had dropped there." s. 52</i>	<i>„Ale nikdy nezabudnem na čas, keď sme sa spolu dívali na Vášho otca, ako sa prechádza hore-dolu pred letohrádkom a hľadá do zeme, akoby hľadal nejakú drahocennú ihlu, čo mu tam spadla.“</i> s. 62	<i>Ale nikdy nezabudnem na čas, keď sme sa spolu dívali na Vášho otca, ako sa prechádza hore-dolu pred letohrádkom a hľadá do zeme, akoby dúfal, že nájde nejaký vzácny šperk, ktorý tam stratil.</i>

Slovné spojenie *precious jewel* bolo v tomto prípade preložené ako *drahocenná ihla*. Prekladateľ pravdepodobne naráža na porekadlo *hľadať ihlu v kope sena*, teda hľadať niečo, čo sa dá ťažko nájsť. Myslíme si však, že v tomto kontexte chcel autor použitím podstatného mena *jewel* vyjadriť niečo vzácne, v tomto prípade schopnosti či mladosť. Použitím podstatného mena *ihla* sa táto vzácnosť stráca. Navyše v ďalšej časti knihy sa cituje práve táto pasáž a v nej je už použitý nami navrhovaný preklad šperk. Keďže ide o citát, preklad by mal byť jednotný v oboch prípadoch.

Vlastne neviem tú chvíľu opísať lepšie, ako to urobila slečna Kentonová; naozaj to bolo, „akoby dúfal, že nájde nejaký vzácny šperk, ktorý tam stratil.“ (s. 81)

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
"...they were diplomats and political persons of high rank; distinguished clergy-men ;..." s. 78	„...všetko vysokí diplomati a politici, vážení úředníci,...“ s. 89	všetko vysokí diplomati a politici, vážení duchovní ,...

Slovo *clergymen* bolo nesprávne preložené ako úradníci. Správny význam slova je *duchovní*.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
"...international conferences – several of which had already taken place with the express purpose of reviewing the treaty, but which had succeeded in producing only confusion and bitterness." s. 78	„...medzinárodné konferencie – akých sa už uskutočnilo niekoľko s výslovným cieľom revidovať zmluvu, ale podarilo sa im vyprodukovať iba rezolúcie a trpké pocity.“ s. 90	...medzinárodné konferencie – akých sa už uskutočnilo niekoľko s výslovným cieľom revidovať zmluvu, ale podarilo sa im vyprodukovať iba pocity trpkosti a zmätku .

V tomto prípade sa pravdepodobne opäť stretávame s posunom, ktorý je spôsobený nepozornosťou. Prekladateľ si zrejme nesprávne prečítal slovo *confusion* a zamenil ho za slovo *resolution*, ktoré preložil ako *rezolúcie*.

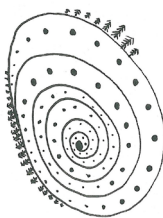
Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"I now find myself much indebted to the batman, for quite aside from assisting with the Ford, he has allowed me to discover a most charming spot which it is most improbable I would ever have found otherwise."</i> s. 127	<i>„Teraz som veľmi zaviazaný vojenskému sluhovi, lebo, odhliadnuc od pomoci s fordcom, mi umožnil navštíviť najkrajšie miesto, aké by som sotva našiel inde."</i> s. 141	<i>Teraz som veľmi zaviazaný vojenskému sluhovi, lebo, odhliadnuc od pomoci s fordcom, mi umožnil navštíviť najkrajšie miesto, aké by som inak sotva našiel.</i>

Nazdávame sa, že autor nechcel povedať, že inde také krásne miesto neexistuje, chcel povedať, že bez pomoci sluhu by toto miesto nenašiel. Preto navrhujeme preložiť *otherwise* ako *inak*.

57

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"...a weekend gathering of distinguished persons from Scotland."</i> s. 182	<i>„...týždňové stretnutie vznešených osobností zo Škótska.“</i> s. 198	<i>... víkendové stretnutie vznešených osobností zo Škótska.</i>

Opäť ide o negatívny posun spôsobený nepozornosťou prekladateľa. Slovo *weekend* si nesprávne prečítal ako *week*.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"The next moment, Mrs Taylor was showing in a well-built man, perhaps in his fifties..." s. 191</i>	<i>„Pán Taylor nato doviedol dnu dobre stavaného muža, asi päťdesiatnika..." s. 207</i>	<i>Pani Taylorová nato doviedol dnu dobre stavaného muža, asi päťdesiatnika...</i>

V tomto prípade prekladateľ zamenil *Mrs* za *Mr* – úplne tak vymenil osoby a skreslil situáciu. Hoci nejde o vážnu chybu, čitateľ kvôli nej vníma a predstavuje si situáciu inak, ako ju popísal autor.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"Mr Morgan expressed regret concerning my 'misfortune', assuring me all would be well in the morning before going on to say how welcome I was in the village." s. 192</i>	<i>„Pán Morgan vyjadril ľútosť nad mojím „nešťastím“ a uistil ma, že ráno bude všetko v poriadku, skôr než sa vydám ďalej, aby som porozprával, ako ma v tejto dedine prijali." s. 208</i>	<i>Pán Morgan vyjadril ľútosť nad mojím „nešťastím“ a uistil ma, že ráno bude všetko v poriadku a potom ma ubezpečoval, že som v tejto dedine vítaný.</i>

V tomto prípade ide o nepochopenie východiskového textu. Prekladateľova interpretácia časti vety *before going on to say how welcome I was in the village* bola nesprávna, zrejme usúdil, že *going on* v tomto prípade znamená *vydať sa ďalej, pokračovať*. Druhá časť vety však hovorí o pánovi Morganovi, ktorý najprv vyjadril ľútosť, no potom pokračoval a vyjadril, že Stevens je v tejto dedine vítaný.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"They want a quiet life. Harry has a lot of ideas about changes to this and that, but really, no one in the village wants upheaval, even if it might benefit them."</i> s. 220	<i>„Chcú mať pokojný život. Harry má kopu nápadov, ako to zmeniť, ale naozaj nikto nechce revolučné zmeny, aj keby boli na úžitok.“</i> s. 238	<i>Chcú mať pokojný život. Harry má kopu nápadov, ako zmeniť to či ono, ale naozaj nikto nechce revolučné zmeny, aj keby boli na úžitok.</i>

Po prečítaní daného úryvku môže čitateľ usúdiť, že Harry má kopu nápadov, ako zmeniť to, že ľudia chcú mať pokojný život. Harry má však kopu nápadov, ako zmeniť to, že ľudia sa nechcú angažovať vo verejnom živote, ako sa neskôr v texte uvádza. Usudzujeme, že prekladateľ si buď zle prečítal východiskový text, alebo došlo k nepochopeniu významu východiskového textu.

59

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
<i>"I can see few more explanations for that sense of triumph I came to be uplifted by that night."</i> s.239	<i>„Je ešte niekoľko ďalších vysvetlení pre pocit triumfu, ktorý ma v ten večer pozdvihol.“</i> s. 257	<i>Pre pocit triumfu, ktorý ma v ten večer pozdvihol, sotva nájdem iné vysvetlenia.</i>

Prekladateľ si pravdepodobne zamenil výrazy *few* a *a few*. Výraz *few* – málo preložil ako *niekoľko*. Z textu je však zrejmé, že Stevens chcel vyjadriť, že neexistujú takmer žiadne ďalšie vysvetlenia pre pocit triumfu. Navyše nikde v texte sa žiadne ďalšie vysvetlenia nespomínajú.

Analyzované negatívne posuny, podobne ako pri vynechaných častiach, neovplyvňujú význam celého románu, keďže ide o drobné nedostatky najmä na úrovni slov. Čitateľ nie je schopný ich zaregistrovať bez

porovnania s originálom. Negatívne posuny však zasahujú mikroštylistickú rovinu diela, ovplyvňujú vnímanie niektorých situácií zo strany čitateľa a skresľujú niektoré informácie, ktoré autor čitateľovi poskytuje. Je očividné, že negatívne posuny nevznikli v dôsledku neschopnosti prekladateľa porozumieť východiskovému textu, ale boli skôr výsledkom nesústredenia (napr.: *few – a few, confusion – resolution, several – seven...*).

Zásada dobrej slovenčiny

Ako sme uviedli, po jazykovej stránke je preklad na veľmi dobrej úrovni. Už po prvom prečítaní sme mohli konštatovať, že v preklade je veľmi málo gramatických či štylistických chýb a kniha skutočne patrí medzi tie, ktoré kultivujú slovenský jazyk. Nedostatky nájdené v tejto oblasti sú skutočne drobné, ide prevažne o preklepy a ich počet nie je taký vysoký ako v prípade negatívnych posunov. Nazdávame sa, že ich vznik možno pripísať nepozornosti zo strany prekladateľa a redaktorky. Pre ilustráciu uvádzame pár príkladov.

„*Posadnutosť výrečnosťou a všeobecnými znalosťami sa objavili až príchodom našej generácie...*“ s. 44

„*Lebo treba pripustiť, že v posledných mesiacoch nebolo všetko v Darlington Halle také, ako by mali byť.*“ s. 162

„*Vlastne som za zaujímal viac o zahraničné záležitosti ako o domáce*“ s. 213

Preklad reálií

Pri preklade sa stretávajú dve rôzne kultúry a prekladateľ sa musí rozhodnúť, do akej miery vystaví čitateľa cudzím prvkom, ktoré naňho v cieľovej kultúre nemajú rovnaký vplyv ako na čitateľa vo východiskovej kultúre (Vilikovský, 1984). Pri komparatívnej analýze sme sa sústredili aj na preklad kultúrne špecifických pojmov. Keďže ide o dielo, ktorého dej sa odohráva v typickom anglickom prostredí, našli sme ich pomerne veľa a môžeme skonštatovať, že prekladateľ si s nimi poradil

veľmi dobre. Čitateľ na jednej strane cíti, že je konfrontovaný s anglickým prostredím, na druhej strane je mu text zrozumiteľný. Nedostatky nájdené v tejto oblasti súvisia najmä s nekonzistentnosťou pri preklade názvov, keď prekladateľ názov jednej knihy preložil, zatiaľ čo názov inej nepreložil. Nižšie uvádzame pár príkladov s komentármi.

Na nasledujúcom príklade analyzujeme, ako prekladateľ pristupoval k prekladu názvov kníh, ktoré sa v románe spomínajú. V prvých troch prípadoch preložil názvy takto: a) *The Wonder of England* – *Krásy Anglicka*, b) *Test Your Knowledge* – *Otestujte svoje vedomosti*, c) *Britannica* – *Britanika*. Preložil a) a b), pretože obsahujú pre čitateľa dôležitú informáciu a c), pretože ide o knihu známu aj v slovenskom prostredí.

a) Originál	a) Preklad pre Ikar
"...I also spent many minutes examining the road atlas, and perusing also the relevant volumes of Mrs Jane Symons's <i>The Wonder of England</i> ." s. 11	"...som strávil veľa času aj študovaním automapy a listovaním v príslušných zväzkoch <i>Krás Anglicka</i> od Jane Symonsovej." s. 18
b) Originál	b) Preklad pre Ikar
"...how many hours spent studying encyclopedias and volumes of ' <i>Test Your Knowledge</i> '..." s. 35	"...koľko hodín sa strávilo študovaním encyklopédií a kníh ' <i>Otestujte svoje vedomosti</i> '..." s. 44
c) Originál	c) Preklad pre Ikar
"...bookshelf containing many volumes of encyclopedia, including a complete set of the <i>Britannica</i> ..." s. 63	"...polica s mnohými encyklopedickými zväzkami vrátane kompletnej <i>Britaniky</i> ..." s. 74

d) Originál	d) Preklad pre Ikar	d) Náš preklad
“...resorted to holding open a book – this time it was Who’s Who – turning a page to and fro.” s. 84	„...uchýlil sa k otvorenej knihe – tentoraz to bola Who’s Who – obracal stránku sem a tam.“ s. 97	...uchýlil sa k otvorenej knihe – tentoraz to bola Kto je kto – obracal stránku sem a tam.

V prípade d) však prekladateľ názov **Who’s Who** ponechal v angličtine. Nachádzame dve možné vysvetlenia. Buď šlo o nepozornosť, prekladateľ si neskontroloval, ako pristupoval pri preklade názvov kníh v predchádzajúcich kapitolách, alebo sa nazdával, že názov nie je pre čitateľa dôležitý, keďže ide len o knihu, ktorú lord Darlington drží v ruke pri rozhovore so Stevensom, akúsi kulisu. Napriek tomu zastávame názor, že v rámci zachovania konzistentnosti by sa mal preložiť aj názov poslednej knihy.

Originál	Preklad pre Ikar	Náš preklad
“...it exerted a considerable influence over much of London and the Home Counties.” s. 32	„...mala vo veľkej časti Londýna a v anglických grófstvach značný vplyv.“ s. 40	...mala vo veľkej časti Londýna a v anglických grófstvach v jeho okolí značný vplyv.

Výraz *Home Counties* bol v tomto prípade preložený ako *anglické grófstva*. Slovník tento koncept definuje ako anglické grófstva v okolí Londýna, konkrétne Essex, Kent, Surrey a Hertfordshire (Oxford Dictionaries, 2018). Slovenskému čitateľovi pojem nie je známy, a tak prekladateľ správne použil zovšeobecnenie. Pre spresnenie by však bolo vhodné dodať, že nejde o všetky alebo nejaké anglické grófstva, ale že ide konkrétne o grófstva v okolí Londýna.

Ďalej uvádzame príklady prekladu názvov hostincov, v ktorých sme sa opäť stretli s nejednotnosťou. V prvom prípade (a) prekladateľ názov

preložil, v druhom príklade (b) však oba názvy ponechal v angličtine. Keďže tieto názvy neobsahujú pre čitateľa žiadnu zásadnú informáciu, je na prekladateľovi, či sa rozhodne ich preložiť alebo ponechať v pôvodnom tvare. Ak ich však preloží, mal by tak urobiť všade.

a) Originál	a) Preklad pre Ikar
<i>"I lodged last night in an inn named the Coach and Horses..."</i> s. 137	„Včera večer som sa ubytoval v hostinci zvanom Koč a kone..." s. 151
b) Originál	b) Preklad pre Ikar
<i>"...and who prefers to pass the evening not by the fire of the servants' hall, but drinking at the Ploughman's Arms – or indeed, as seems increasingly likely nowadays, at the Star Inn."</i> s. 19	„...netrávi večer pri kozube v sále pre služobníctvo, ale radšej v hostinci Ploughman's Arms – alebo, ako sa to dnes zdá čoraz pravdepodobnejšie, v Star Inne.“ s. 27

Pozitíva prekladu

Keďže cieľom kritiky nie je len poukazovať na negatíva, ale aj vyzdvihnúť pozitíva prekladu, do tejto časti sme vybrali ukážky, v ktorých prekladateľ zvolil výborné riešenia.

Originál	Preklad pre Ikar
<i>"Recalling a time when I had had a staff of seventeen under me, and knowing how not so long ago a staff of twenty-eight had been employed here at Darlington Hall, the idea of devising a staff plan by which the same house would be run on a staff of four seemed, to say the least, daunting."</i> s. 7	„Spomínajúc si na časy, keď som mal pod sebou sedemnášť zamestnancov, a vediac, že nie tak dávno bolo tu v Darlington Halle zamestnaných dvadsaťosem sluhov, myšlienka na vypracovanie rozpisu služieb, pri ktorom by mal byť tento dom spravovaný štyrmi ľuďmi, sa mi zdala prinajmenšom strašná.“ s. 13

Tento príklad výborne ilustruje, ako si prekladateľ poradil s idiolektom hlavnej postavy. V preklade ponecháva dlhé vety, hoci sú ťažko zrozumiteľné a na preklad náročné. Ide však o autorský zámer a prekladateľ ho rešpektuje. Rovnako ako v origináli, aj v preklade nájdeme archaické vyjadrovanie, prechodníky a príčastia.

Originál	Preklad pre Ikar
<i>“I hope Father is not being kept awake by his arthritic troubles.”</i>	<i>„Dúfam, že nie ste hore, pretože vás trápí dna.“</i>
<i>‘I get all sleep I need.’” s. 67</i>	<i>„Spím toľko, koľko potrebujem.“” s. 78</i>

V tejto ukážke sa Stevens rozpráva s otcom a prekladateľ správne zvolil vyknanie, keďže ich vzťah nie je osobný a takmer sa nerozprávajú.

Originál	Preklad pre Ikar
<i>“Look here, there’s no need to make a song and dance of it. Just convey the basic facts and be done with it.” s. 86</i>	<i>„Pozrite, netreba robiť okolo toho haló. Len mu povedzte základné fakty a bude to.“ s. 98,99</i>

V tomto prípade prekladateľ úspešne nahradil idióm vo východiskovom jazyku idiómom v cieľovom jazyku s obdobným významom.

Originál	Preklad pre Ikar
<i>“Now I got it. I couldn’t make you out for a while, but now I got it. You’re one of them top-notch butlers. From one of them big posh houses.” s. 125</i>	<i>„Už to mám. Chvíľu som nevedel, kto ste, ale teraz je to jasné. Ste jeden z tých špicových komorníkov. Z daktorého z tých veľkých fajnových domov.“” s. 140</i>

V tejto ukážke rozpráva sluha z menšieho domu. Stevens sa s ním stretol počas svojich ciest. Je zrejmé, že sluha nie je taký profesionál ako

Stevens, a to sa odráža aj na jeho spôsobe vyjadrovania. Prekladateľovi sa podarilo zachytiť rozdiel vo vyjadrovaní medzi ním a Stevensom.

Okrem uvedených príkladov sme v texte našli množstvo ďalších, ktoré ukazujú, ako výborne je Stevensov idiolekt v preklade zachytený. Ide napríklad o používanie slov či konštrukcií, ktoré sa v bežnej reči vyskytujú zriedkavo a vyvolávajú dojem archaickosti: *nepatrične* (s. 12) – *unduly* (p. 6), *neostýchala* (s. 19) – *she never shied* (s. 12), *lúpežník* (s. 186) – *highwayman* (p. 171).

Hodnotenie prekladu

Na základe čítania románu a komparatívnej analýzy prekladu a originálu sme dospeli k záveru, že naša hypotéza sa potvrdila iba čiastočne. Keďže Peter Kerlik bol skúsený profesionál, predpokladali sme, že v texte nenájdeme veľa nedostatkov a ak, tak pôjde len o drobné nepresnosti, preklepy či niekoľko nedostatkov na mikroštylistickej úrovni. V súvislosti so zásadou dobrej slovenčiny sa hypotéza potvrdila. Skutočne sme zaznamenali len niekoľko preklepov, jazyk prekladu je na veľmi dobrej úrovni. Pri skúmaní dodržiavania zásady textovej úplnosti sme však boli prekvapení množstvom nedostatkov. Ide o malé vynechania, najčastejšie na úrovni slov a viet, ktoré neovplyvňujú celkový význam románu, čitateľ si ich bez porovnania prekladu s originálom nevšimne. Všetky tieto drobné vynechania sa však odrážajú na mikroštylistickej úrovni a skresľujú vnímanie jednotlivých situácií zo strany čitateľa a čitateľa ochudobňujú. Podobné zistenie nasledovalo pri skúmaní negatívnych významových posunov. Išlo o pomerne veľké množstvo drobných nedostatkov, ktoré sa opäť nedajú spozorovať bez vykonania komparatívnej analýzy, no skresľujú niektoré informácie. Pokiaľ ide o príčinu spomínaných nedostatkov, na jednej strane je to dĺžka viet. Idiolekt hlavnej postavy je špecifický, vety sú prehnane dlhé, ťažko sa v nich orientuje. Prekladateľ sa ich snažil nedeliť (čo hodnotíme pozitívne), no pri ich preklade sa stratil v komplexnej vetnej skladbe a z vety niečo vynechal alebo neuvie-

dol presne. Na druhej strane ide o nepozornosť zo strany prekladateľa. Takmer jednoznačne sa dá povedať, že chyby nevznikli nepochopením originálu či neschopnosťou nájsť slovenský ekvivalent, ale nedostatkom sústredenia zo strany prekladateľa. Preklad reálií hodnotíme pozitívne, prekladateľovi by sa dala vyčítať iba nekonzistentnosť pri preklade názvov kníh či časopisov. Ako najväčšie pozitívum hodnotíme, že prekladateľovi sa podarilo verne zachytiť Stevensov idiolekt, používa dlhé vety, archaické konštrukcie, prechodníky, prídavia a v komunikácii s inými osobami je skvele viditeľný kontrast vo vyjadrovaní. Vzhľadom na náročnosť preklad hodnotíme napriek spomínaným negatívam prevažne pozitívne. Pri reedícii by však bolo vhodné nedostatky odstrániť.

Preklad pre Revue svetovej literatúry (RSL)

Preklad pre RSL vyšiel v roku 1996, vydavateľstvo Ikar knihu vydalo v roku 2016, preto nás zaujímalo, ako a do akej miery sa text za dvadsať rokov zmenil a aké úpravy boli urobené pred druhým vydaním v roku 2016. Vykonalí sme teda druhú komparatívnu analýzu úryvku z románu, ktorý vyšiel v RSL, s rovnakou časťou vo vydaní Ikaru.

Porovnaním sme zistili, že kniha nebola preložená nanovo, pretože negatívne posuny a vynechania spomínané vyššie sú prítomné aj v preklade v RSL. A naopak, niektoré negatívne posuny prítomné v preklade v RSL boli pred publikovaním celej knihy v roku 2016 odstránené. Niektoré vety boli predĺžené, aby vernejšie odrážali Stevensovo vyjadrovanie.

Originál	Preklad pre Ikar	Preklad pre RSL
<i>"...she does not at any point in her letter state explicitly her desire to return; but that is the unmistakable message conveyed by the general nuance of many of the passages, imbued as they are with a deep nostalgia for her days at Darlington Hall."</i> s. 50	<i>„...v liste výslovne nespomína, že by sa rada vrátila; ale cítiť tam nepochybný náznak vyjadrený všeobecným tónom mnohých pasáží, pretkaných akoby hlbokou nostalgiou za časom v Darlington Halle.“</i> s. 60	<i>„...v liste výslovne nespomína, že by sa rada vrátila; ale je tam nepochybný nostalgický náznak clivoty za časmi v Darlington Halle.“</i> s. 4

Na tomto príklade vidíme, že veta bola predĺžená, aby vernejšie odrážala originál, a teda komorníkovo nadnesené vyjadrovanie.

Originál	Preklad pre Ikar	Preklad pre RSL
<i>"It seemed such a pity your room should be so dark and cold, Mr Stevens, when it's such bright sunshine outside."</i> s. 54	<i>„Je škoda, že tu máte takú tmú a chlad, pán Stevens, keď vonku žiari slnko.“</i> s. 65	<i>„Je škoda, že tu máte takú tmú a chlad, pán Stevens, keď vonku páli slnko.“</i> s. 5

Sloveso *páli* bolo nahradené slovesom *žiari*, keďže *slnko páli* vyvoláva skôr negatívne konotácie a v tomto prípade bolo *bright sunshine outside* myslené pozitívne.

Originál	Preklad pre Ikar	Preklad pre RSL
<i>"But the very fact that the French were the most intransigent as regards releasing Germany from the cruelties of the Versailles treaty made all the more imperative the need to bring to the gathering at Darlington Hall at least one French gentleman..."</i> s. 79	<i>„Samotný fakt, že pokiaľ išlo o oslobodenie Nemecka spod krutostí Versaillskej zmluvy, bol postoj Francúzov najnezmieriteľnejší, ešte väčšmi vyžadoval priviesť na stretnutie do Darlington Hallu aspoň jedného Francúza..."</i> s. 91	<i>„Sám, pokiaľ išlo o oslobodenie Nemecka spod krutosti Versaillskej zmluvy, Francúzi boli najnezmieriteľnejší, o to väčšmi vyžadoval priviesť na stretnutie do Darlington Hallu aspoň jedného Francúza..."</i> s. 17

Veta v preklade pre RSL je náročná, nedá sa jej rozumieť, preto bola upravená.

Originál	Preklad pre Ikar	Preklad pre RSL
<i>"...two Foreign Office ministers..."</i> s. 84	<i>„...dvaja vyslanci z ministerstva zahraničných vecí..."</i> s. 96	<i>„...dvaja ministri z ministerstva zahraničných vecí..."</i> s. 19

V tomto prípade bolo slovo *minister* v preklade pre RSL nesprávne preložené ako *minister*. Slovo však nemusí nevyhnutne odkazovať na človeka na čele ministerstva, ale druhý význam môže byť *vyslanec* (Oxford Dictionaries, 2018). Preto bola veta pred druhým vydaním opravená.

Originál	Preklad pre Ikar	Preklad pre RSL
<i>"The days when you could act out of your noble instincts are over."</i> s. 106, 107	<i>„Dni, keď ste mohli konať podľa vašich šľachtických inštinktov, sú za nami..."</i> s. 120	<i>„Dni, keď ste mohli konať podľa svojich šľachtických inštinktov, sú za nami..."</i> s. 29

Ide o gramatickú chybu, prekladateľ použil nesprávny typ privlastňovacieho zámena.

Okrem zmien, ktoré sa týkajú posunov či vynechaní, došlo k množstvu zmien na úrovni slov, veľa slov bolo nahradených synonymami. Niektoré kvôli osobným preferenciám redaktorky či prekladateľa, iné preto, že lepšie vystihujú štýl vyjadrovania hlavnej postavy.

Preklad pre Ikar	Preklad pre RSL
<i>Podnos</i> (s. 73)	<i>Táča</i> (s. 9)
<i>Džentlmen</i> (s. 86)	<i>Gentleman</i> (s. 14)
<i>Plece pri pleci</i> (s. 112)	<i>Bok po boku</i> (s. 26)
<i>Prostý nedostatok</i> (s. 61)	<i>Jednoduchý nedostatok</i> (s. 4)
<i>Ranné zore</i> (s. 78)	<i>Ranná obloha</i> (s. 11)

Dá sa povedať, že preklad bol pred druhým vydaním opravený, množstvo nedostatkov sa odstránilo, no negatíva, ktoré uvádzame v predchádzajúcej časti, v texte ostali a dostali sa aj do knižného vydania románu *Súmrak dňa*.

Literatúra

BERMAN, A.: *Towards a Translation Criticism: John Donne*. Kent : Kent State University Press, 2009, 249 s.

FERENČÍK, J.: *Kontexty prekladu*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1982, 152 s.

ISHIGURO, K.: *The Remains of the Day*. London : Faber and Faber, 1999, 258 s.

ISHIGURO, K.: Zvyšok dňa. In: *Revue svetovej literatúry*, 32, 1996, č. 2., s. 3 – 33.

ISHIGURO, K.: *Súmrak dňa*. Bratislava : Ikar, a. s. – ODEON, 2016, 277 s.

PARKES, A.: *Kazuo Ishiguro's The Remains of the Day*. New York : Continuum, 2001, 96 s.

POPOVIČ, A.: Posuny v preklade. In: *Vybrané kapitoly z translatológie II*. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2013, s. 148 – 167.

REISS, K.: *Translation Criticism – the Potentials and Limitations*. New York : Routledge, 2014, 127 s.

VILIKOVSKÝ, J.: Naturalizácia v preklade. In: *Vybrané kapitoly z trans-*

Sofia Skokanová

latologie II. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2013, s. 168 – 196.

Elektronické zdroje

English Oxford Living Dictionaries, Oxford University Press, 2018 [cit. 2017-03-03],

URL: <<https://en.oxforddictionaries.com/>>.

PROCTER, J. D.: Kazuo Ishiguro. In: *British Council*, 2017 [cit. 2017-01-11],

URL: <<https://literature.britishcouncil.org/writer/kazuo-ishiguro>>.

KOLEKTÍVNY PREKLAD – ÁNO ALEBO NIE?

Ivan Laluška

Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela

ivan.laluska@studenti.umb.sk

Abstract

In technical translation, several translators working on one text is a relatively standard practice. However, could this kind of mutual effort work in literary translation as well? Our research “Collaborative Translation – Yes or No?”, which included three books translated by two or more translators, indicates that collaborative translation may leave the same good impression on a reader as the work of a single translator. Nevertheless, close cooperation between the participants, particularly in terms of terminology, proofreading, and coordination with the publishing house editor, are sine qua non requirements.

Keywords: collaborative translation, Fire and Fury, Virals, NW

„Niektoré neduhy, ako preklad z druhej ruky či kolektívny preklad, proti ktorým sme pomerne úspešne v minulosti brojili, sa vrátili“ (Hochel, 2010, s. 12).

Na uvedený výrok pedagóga, spisovateľa a prekladateľa Braňa Hochela v časopise Knižná revue z roku 2010 sme si spomenuli pri čítaní jednej z recenzií na známom a obľúbenom portáli martinus.sk. Pravdepodobne čitateľka (uvažujeme tak na základe pseudonymu *Ria*) v nej reagovala na knihu *Viróza* od Kathy Reichsovej, konkrétne na fakt, že na jej transláte sa podieľali dvaja prekladatelia. Citujeme: *„Kniha má spád, číta sa dobre, odkladá ťažko, akurát mi vadilo to, ako výrazne sa líšil preklad nadávok, to, čo prekladala pani prekladateľka, boli slušné nadávky, ale to, čo prekladal chlap, boli hnusné vulgarizmy, do knihy pre 15-ky to nepatrí...“* (martinus, 8.5.2017).

Hoci s názorom čitateľky ohľadom vulgarizmov v knihách určených pre mládež súhlasíme, tento problém rozoberať nechceme. Je to napokon len náš subjektívny pohľad a plne v tomto smere rešpektujeme všetkých tých, ktorí sú na opačnej strane barikády. Oveľa viac nás zaujal titul recenzie: *„Pútavé, ale vidno dvojité preklad“* (tamže). Keďže aj my inklinujeme skôr k tomu, aby bol preklad dielom jedného človeka, rozhodli sme sa preskúmať, či je kritika opodstatnená. Pre zachovanie aspoň minimálnej objektivity však nebolo možné naše zistenia gene-

ralizovať a zostať len pri tomto diele. Práve v tom čase sme však mali v úmysle prečítať si jeden z aktuálnych svetových bestsellerov, na ktorého slovenskom preklade sa podieľali traja prekladatelia. Rozhodli sme sa preto využiť zhodu okolností a knihu *Oheň a síra* (*Za dverami Trumpovej pracovne*) tiež zaradiť do nášho „výskumu“. V jeho rámci sa napokon, aj keď len sprostredkovane, objavil aj tretí titul, konkrétne NW od Zadie Smithovej.

Absolútnou prioritou bola snaha o nezaújatý postoj, a preto bola naša stratégia veľmi jednoduchá. Prečítať si zvolené tituly a z pohľadu čitateľa sa pokúsiť určiť, či nenarazíme na „rušivé vplyvy“, ktoré by mohli byť spôsobené faktom, že preklad je dielom viacerých ľudí. Zároveň sme mali v úmysle aspoň čiastočne vyriešiť rébus – *Kolektívny preklad* – áno alebo nie? (Ako však spomíname vyššie, zo skúmanej vzorky môžeme sotva vyvodiť generalizujúce závery.)

Známa spisovateľka Kathy Reichsová odštartovala knihou *Viróza* v roku 2013 sériu nazvanú *Viráti*. Jej hlavnou hrdinkou je študentka prvého ročníka strednej školy Tory, neter slávnej forenzej antropologičky Terence Brennanovej (a zároveň hlavnej postavy populárnej rovnomennej série), ktorá sa spolu so svojimi rovesníkmi ocitá v mnohých životu-nebezpečných situáciách (wikipedia, 3.8.2017). Na rozdiel od príbehov Terence sú Tory a jej dobrodružstvá určené mladému publiku, podľa nášho názoru akási moderná verzia Hitchcockových *Troch pátračov*. Knihu *Viróza* vydal Slovart a slovenský preklad zveril do rúk skúsenej dvojici Viera Gregorcová a Erik Fazekaš.

Z celkového pohľadu musíme konštatovať, že Kathy Reichsová svojich fanúšikov určite nesklamala. Kniha síce nepatrí do kategórie tých, ktoré jednoducho musíte prečítať, dovoľme si však tvrdiť, že ani dospelý fanúšik autorky sa pri čítaní nebude nudiť. Dej plynie veľmi dobre, vtiahne vás do víru rýchlo po sebe idúcich udalostí, a čo je v tomto smere dôležité, slovenský preklad má na uvedenom konštatovaní veľkú zásluhu. Je totiž naozaj dobrý. Na dve veci by sme však radi poukázali. Prvou z nich sú vulgarizmy, ktoré miestami skutočne bijú do očí.

Nedovolíme si odhadnúť, či je to následkom vyššie spomínanej recenzie (aj napriek snahe o jej potlačenie stále pracujúcej v našom podvedomí), prikláňame sa však k názoru, že skôr nie ako áno. Je naozaj trochu divné, keď hlavní hrdinovia na jednom mieste „pič..ú“ a „koko...ú“, a na ďalšom, **v podobnej, prípadne totožnej situácii**, „dokelujú“, niekde si uľavia vulgárne „do p.či“, inde jemnejšie „do puče“, či „dokelu.“ Na pomoc sme si teda zobrali aj originálnu anglickú verziu. Na základe porovnania originálu a prekladu môžeme potom ako príklady uviesť termíny „*screw you*“, „*frick*“, a „*damn*“. V rovnakej situácii sa v knihe vyskytujú dvakrát, pričom vždy sú preložené inak:

- „*Screw you*, Karsten“ (Reichs, 2010, s. 46) – „Dočerta aj s Karstenom!“ (Reichs, 2013, s. 47)
- „*Screw you*, ...“ (Reichs, 2010, s. 276) – „*Pojeb sa!*“ (Reichs, 2013, s. 309)
- „*What the frick?*“ (Reichs, 2010, s. 163) – „Čo do puče?“ (Reichs, 2013, s. 182)
- „*Frick.*“ (Reichs, 2010, s. 235) – „*Dokelu!*“ (Reichs, 2013, s. 263)
- „*Damn, damn, damn!*“ (Reichs, 2010, s. 56) – „*Dokelu, dokelu, dokelu!*“ (Reichs, 2013, s. 59)
- „*Damn!*“ (Reichs, 2010, s. 136) – „*Doriti!*“ (Reichs, 2013, s. 148)

Druhá vec, na ktorú by sme radi upozornili, nesúvisí priamo so skúmanou otázkou. Uvádzame ju skôr pre zaujímavosť. V knihe sa často objavuje tínedžerský slang. Túto skutočnosť však pripisujeme tak autorke, ako aj prekladateľom k dobru. Ide o príbeh, v ktorom hrá hlavnú úlohu skupinka mladých ľudí a spôsob jej vyjadrovania tu teda má svoje miesto a opodstatnenie. Naopak, bez neho by zrejme príbeh pôsobil neprírodzene, možno až umelo. Jeden z prekladových termínov však značne rušivo vytrča nad ostatné. Ide o anglický výraz *high-five*, v slovenskej verzii preložený ako „hajfajvovali“ (Reichs, 2013, s.30) a „hajfajvli“ (tamže, s. 31), indikujúci tľapnutie do dlaní vyjadrujúce pozdrav, dobre vykonanú prácu, skutok, čin a podobne. Podľa nášho názoru fonetický prepis anglického termínu nie je veľmi dobrým prekladovým riešením,

pochybujeme, že by sa medzi slovenskou mládežou používal pravidelne a potenciálny starší čitateľ by mu zrejme ani nerozumel. Určite vhodnejší by bol opisný tvar – napr. tľapli si (do dlaní).

Ak by sme mali z vyššie uvedeného vyvodiť záver, dovoľme si tvrdiť, že autorka čitateľskej recenzie mala v prípade vulgarizmov pravdu. Rozdielny stupeň ich expresívnosti totiž naozaj bije čitateľovi do očí. Je škoda, že sa nám nepodarilo spojiť s niektorým z prekladateľov. Zaujímalo nás, akou formou prebiehala ich spolupráca, aké boli prípadné zásahy zo strany redaktorky týkajúce sa zosúladenia prekladu a ako si preklad rozdelili. Ukázalo sa, že vulgarizmy môžu byť pri kolektívnom preklade jedným z citlivých miest, a to najmä v prípade diel, ktoré stavajú na súvislej, rozvíjajúcej sa zápletke. Až tak citlivým, že môžu naštrbiť celkový dojem z inak veľmi kvalitného prekladu.

V dobrom svetle sa podľa recenzentky Barbory Kráľovej javí kolektívny preklad v prípade knihy NW od Zadie Smithovej. Pripúšťa síce niektoré chyby, jedným dychom však dodáva, že tieto nedostatky nie sú zavinené tým, že sa na ňom podieľali dve prekladateľky. Na základe komunikácie s jednou z nich oceňuje spôsob ich spolupráce, vzájomnej korektúry a dodáva, že aj v prípade prekladu platí staré známe – viac hláv, viac rozumu (Kráľová, 2013, s. 104 – 105). Boli sme teda zvedaví, ako v tomto smere dopadne druhá nami skúmaná kniha.

Víťazstvo Donalda Trumpa v prezidentských voľbách vyvolalo u väčšiny pozorovateľov prekvapenie, u niektorých úžas, či dokonca zdesenie. Kniha Michaela Wolffa *Oheň a síra*, ktorá opisuje prvé mesiace pôsobenia nového muža číslo jeden v Bielom dome, nič z toho nerozptýlila. Práve naopak. Aj to je s najväčšou pravdepodobnosťou jeden z dôvodov, prečo sa prakticky hneď po uvedení na trh zaradila medzi najväčšie bestsellery. Neprekvapuje preto, že vydavateľstvá po celom svete sa snažili v čo najkratšej dobe priblížiť jej obsah svojim čitateľom a v rámci pretekov s časom neváhali vsadiť na kolektívny preklad. V prípade slovenskej zostavy Martin Djovčoš – Matej Laš – Igor Tyšš, podľa nášho názoru, v IKAR-e tento krok rozhodne neoľutovali. Spomínaná

trojica dostala navyše aj posilu v osobe Branislava Ondrášika, bývalého novinára a experta na americké voľby. Využili sme príležitosť a po prečítaní knihy sme navštívili aj podujatie *Happy Birthday, Donald Trump!*, ktoré sa pod hlavičkou *Literárne disko* uskutočnilo v priestoroch bansko-bystrického Artfóra (literarnabasta.sk). Získali sme tak nielen zaujímavé informácie o procese prekladu knihy, ale priamo z prvej ruky aj odpovede na naše otázky. Ako nám potvrdil Martin Djovčoš osobne, preklad vznikol v rekordne krátkom čase jedného mesiaca. V jeho priebehu všetci traja (štyria) úzko spolupracovali. Táto kooperácia predstavovala spoločný a neustále aktualizovaný slovník na internete s cieľom zosúladenia termínov, ako aj niekoľkostupňovú kontrolu už preložených častí. Najprv si ich totiž vymenili medzi sebou, neskôr ešte podrobil celý preklad „výstupnej kontrole“ Igor Tyšš, po ktorom sa k slovu dostala jazyková redaktorka (osobná komunikácia, 14. júna 2018). Dôvod, prečo to všetko spomíname, je veľmi jednoduchý. Ide o naozaj brilantný preklad, a čo je z nášho pohľadu najdôležitejšie, ponúka vzorovú ukážku „jednoliatheho“ kolektívneho translátu. Pri porovnávaní s originálom je evidentné, že termíny boli navzájom prekonzultované. Ak sme sa pri preklade spomínanej knihy od Kathy Reichsovej pristavili pri vulgarizmoch, v tomto prípade musíme konštatovať, že naozaj sedia, a ich expresivita zodpovedá originálnej verzii. V porovnaní s *Virózou* však pripúšťame jeden rozdiel, ktorý môže nakláňať v prípade diel ako *Oheň a síra* miský váh výrazne v prospech kolektívneho prekladu. Nejde o jeden celistvý a postupne sa rozvíjajúci príbeh, ale o niekoľko epizód, v ktorých sa okrem pána Trumpa objavuje takmer vždy aj niekto iný.

Prakticky jediný termín, ktorý podľa nás trochu vyčnieva, je výraz „*golden shower(s)*“. Ten je v druhej, jedenástej a dvanástej kapitole preložený (a podľa nášho názoru správne) ako „*zlatý dážd*“ (Wolff, 2018), v šiestej a siedmej ako „*zlaté sprchy*“ (tamže).

Našu pozornosť však v prípade knihy o úradujúcom americkom prezidentovi pritiahol aj ďalší zaujímavý fakt. Ako sa ukázalo, ani v iných častiach sveta neváhali stavať na kolektívny preklad. Zistili sme

napríklad, že v nami skúmaných jazykoch pracoval na knihe jeden prekladateľ/ka iba v Maďarsku (lira.hu). Naopak, na španielskom (amazon.es), ako aj ruskom (litres.ru) a ukrajinskom (book24.ua) preklade *Fire and Fury* sa podieľali štyria prekladatelia, v Taliansku (convenzionali.wordpress.com) pracovali dvaja, s nemeckou (ebook.de) verziou sa pasovali traja, rovnaký počet prekladateľov zvládol aj francúzsku (fnac.com) a poľskú (empik.com) verziu – nuž a rekordný počet prekladateľov nasadili na „Donalda Trampa“ v Nórsku (planetkompaniet.no) – rovných sedem. Všetky tieto informácie nás priviedli k myšlienke, či za hranicami Slovenska nedostáva kolektívny preklad predsa len väčší priestor. Vyhľadali sme si teda rebríčky najpredávanejších kníh za rok 2017 v Nemecku, Španielsku, Taliansku, Poľsku a Česku, aby sme zistili, na koľkých prekladoch sa podieľali dvaja, prípadne viacerí prekladatelia. Tie sme potom porovnali s výsledkami najpredávanejších kníh a e-kníh za uplynulý rok v internetovom obchode *martinus.sk*. Bolo nám jasné, že tento prieskum je značne obmedzený počtom titulov a časom, ktorý sme mali k dispozícii, a preto nám nemôže poskytnúť úplne objektívny obraz. Na druhej strane by však práve najpredávanejšie knihy mali reflektovať aktuálnu situáciu v tomto smere, keďže predovšetkým v takýchto prípadoch sa zvyčajne vydavateľstvá v príslušnej krajine snažia o čo najrýchlejšie uvedenie na trh. To nás vedie ku konštatovaniu, že výsledky tak môžu naznačovať celkom reálny stav skúmanej problematiky. V Tabuľke 1 uvádzame krajinu, počet skúmaných/umiestnených prekladových titulov a následne údaj, na koľkých z nich pracovali dvaja a viacerí prekladatelia. Pre úplnosť dodávame, že niekde obsahoval rebríček za rok 2017 mix domácich a prekladových titulov, inde len prekladové – aj to je dôvodom rozdielného počtu skúmaných titulov.

Krajina	Počet prekladových titulov	Dvaja a viac prekladateľov
NEMECKO	7	1
ŠPANIELSKO	10	1
TALIANSKO	10	4
POĽSKO	5	0
ČESKO	10	0
SLOVENSKO	10	0

Tabuľka 1: Počet prekladových titulov s dvomi a viac prekladateľmi
(Zdroj informácií uvádzame v bibliografii pod názvom: Tabuľka 1-zdroje informácií)

Z výsledkov je zrejmé, že nielen na Slovensku, ale aj v uvedenej vzorke štátov okrem Talianska sú dvaja a viacerí prekladatelia v rámci umeleckého prekladu výnimkou. Na drvivej väčšine titulov pracuje jeden prekladateľ. Zdá sa, že najväčšiu dôveru v tímovú prácu v tomto smere majú na Apeninskom polostrove. Potvrdilo sa, že situácia v ostatných skúmaných krajinách je, pokiaľ ide o kolektívny preklad prozaických diel, veľmi podobná ako u nás. Opäť však zdôrazňujeme limitovaný počet titulov v skúmanej vzorke.

V našej práci sme sa snažili aspoň čiastočne zodpovedať otázku *Kolektívny preklad – Áno alebo nie?* Tak skúmaním oboch uvedených kníh, ako aj odkazom na recenziu diela NW Z. Smithovej sa potvrdilo, že kolektívny preklad prozaických diel môže poskytnúť čitateľovi rovnaký zážitok ako v prípade, keď sa na transláte podieľa jeden človek. Úzka spolupráca, vzájomná korektúra, spoločný terminologický slovník a kvalitné zosúladenie zo strany zodpovedného redaktora sú však nevyhnutnými podmienkami na to, aby z prekladu „nevytrčali“ rôzne rušivé vplyvy ako následok práce nie jedného, ale dvoch a viacerých prekladateľov. Či už sme zástancami kladnej alebo zápornej odpovede na skúmanú otázku, je pravdepodobne nevyhnutné akceptovať možnosť kolektívneho prekladu aj v prípade prozaických diel. Doba, ktorá nás núti

pracovať stále rýchlejšie a výkonnejšie, nám zrejme niekedy jednoducho nedá na výber inú možnosť. A je celkom možné, že tento trend bude naďalej napredovať.

Literatúra

- DJOVČOŠ, M.: Banská Bystrica : Artfórum, 14. jún 2018. [Osobná komunikácia.]
- KRÁĽOVÁ, B.: Viac hláv, viac rozumu. In: *Kritika prekladu*, 2013, č. 2/1, s.110. ISSN 1339-3405.
- REICHS, K.: *Virals*. New York : The Random House Group Limited, 2010, 325 s. ISBN 9781446440919.
- REICHS, K.: *Viróza*. Bratislava : SLOVART, 2013, 344 s. ISBN 978-80-556-0613-2.
- WOLFF, M.: *Fire and Fury*. London : Little,Brown Book Group, 2018, 237 s. ISBN 978-1-4087-1138-5.
- WOLFF, M.: *Oheň a síra*. Bratislava : IKAR, 2018, 360 s. ISBN 978-80-551-6179-2.

Elektronické zdroje

- Feuer und Zorn, 2018 [cit. 2018-06-15], URL: <https://www.ebook.de/de/product/31334097/michael_wolff_feuer_und_zorn.html>.
- Fuego y Furia: Dentro de la Casa Blanca de Trump, 2018 [cit. 2018-06-15], URL: <<https://www.amazon.com/Fuego-Furia-Dentro-Blanca-Spanish/dp/0525564284>>.
- Fuoco e furia, 2018 [cit. 2018-06-15], URL: <<https://convenzionali.wordpress.com/2018/03/01/fuoco-e-furia/>>.
- HOCHÉL, B.: Odolávam zvodu priveľa publikovať. In: *Knižná revue*, č. 26, Bratislava : Literárne informačné centrum, 2010, URL: http://www.litcentrum.sk/tmp/asset_cache/link/0000252817/kr_26_2010.pdf.
- Ild og vrede - på innsiden av Trumps hvite hus, 2018 [cit. 2018-06-15], URL: <<https://www.platekompaniet.no/bok/ild-og-vrede-pa-innsiden-av-trumps-hvite-hus-michael-wolff/>>.
- Kathy Reichsová, 2017. [cit. 2018-06-15]. URL: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Kathy_Reichsov%C3%A1>.

Kniga Ogoň i yarost' Wolff, M. 2018. [cit. 2018-06-15]. URL: <<https://book24.ua/product/ogon-i-yarost/>>.

La Feu at la Fureur, 2018 [cit. 2018-06-15], URL: <<https://www.fnac.com/SearchResult/ResultList.aspx?SCat=0%211&Search=michael+wolff&sft=1&sa=0>>.

Literárne disko: Happy Birthday, Donald Trump! 2018 [cit. 2018-06-15], URL: <<https://literarnabasta.sk/podujatia/literarne-disko-donald-trump>>.

Ogien i furia. Bialy dom Trumpa, 2018 [cit. 2018-06-15], URL: <<http://www.empik.com/ogien-i-furia-bialy-dom-trumpa-wolffmichael,p1184268309,ksiazka-p>>.

Ogoň i yarost'. V Belom dome Trampa. 2018 [cit. 2018-06-15], URL: <<https://www.litres.ru/maykl-volf/ogon-i-yarost-v-belom-dome-trampa/>>.

Ria, 2017, Pútavé, ale vidno dvojité preklad. [cit. 2018-06-15], URL: <<https://www.martinus.sk/?uItem=145933>>.

Túz és düh - Trump a Fehér Házbán, 2018 [cit. 2018-06-15], URL: <<https://www.lira.hu/hu/konyv/ismeretterjeszto-1/tarsadalomtudomany/tuz-es-duh-trump-a-feher-hazban?kampany=moly>>.

Tabuľka 1-zdroje informácií

2017 Bestselling Books in Germany: Translations Top the Fiction List. [cit. 2018-06-15], URL: <<https://publishingperspectives.com/2018/02/2017-bestselling-books-germany/>>.

Bestsellery Empiku 2017. [cit. 2018-06-15], URL: <<https://www.antyradio.pl/Muzyka/Rock-News/Bestsellery-Empiku-2017-Ktore-plyty-film-y-ksiazki-i-gry-zachwycily-odbiorcow-20266>>.

I LIBRI BESTSELLER DEL 2017. [cit. 2018-06-15], URL: <<https://www.ibs.it/offerte-libri/migliori-libri-top-2017>>.

Los libros más vendidos de Amazon en 2017. [cit. 2018-06-15], URL: <<https://www.elle.com/es/living/ocio-cultura/news/a798500/los-libros-mas-vendidos-de-amazon-en-2017/>>.

Najpredávanejšie tituly za rok 2017. [cit. 2018-06-15], URL: <<https://blog.martinus.sk/2018/01/martinus-sk-najpredavanejsie-tituly-2017>>.

Nejlepší knihy roku 2017. [cit. 2018-06-15], URL: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/39125/nejlepsi-knihy-roku-2017>>.

**NEOFICIÁLNE V OFICIÁLNO ALEBO O SLOVENSKOM
PREKLADĚ VIDEOHRY SHERLOCK HOLMES VERSUS
ARSÈNE LUPIN**

Mária Koscelníková

Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra

roxtranslations@gmail.com

Abstract

The paper “The Unofficial in the Official: The Slovak Translation of the Video Game *Sherlock Holmes versus Arsène Lupin*” examines the localisation of an 11-year-old video game into Slovak. On today’s Slovak market, it is difficult to find video games with Slovak localisation. However, the chosen game is fully localised. Our paper consists of two chapters with subchapters, of which the first describes the current situation of localisation of video games into Slovak, and the second is dedicated to a critique of the localisation of the video game *Sherlock Holmes versus Arsène Lupin*. We hope that our paper will provide a basis for future critiques of video games’ Slovak localisation.

Keywords: video game translation criticism, localisation, audiovisual translation

Úvod

Problematika prekladu videohier do slovenčiny je v akademickej obci obrovskou neznámou. Napriek tomu, že videohry sú mladý žáner, ktorého vznik siaha do 60. rokov minulého storočia (Kent, 2001), ich lokalizácii sa aktívne venujú zahraniční akademici, ako napr. Bernal-Merino (2006, 2007 a i.) či O’Hagan (2004, 2006, 2007 a i.) viac než desať rokov. Na Slovensku sú takéto pokusy v plienkach, napr. Koscelníková (2017) a Marčanová (2018). Preklad videohier do slovenčiny čelí mnohým prekážkam nielen po praktickej, ale aj po teoretickej stránke. V tomto príspevku sa budeme venovať stručnej problematike prekladu videohier do slovenčiny a na kritike slovenského prekladu hry *Sherlock Holmes verzus Arsène Lupin* od ukrajinského štúdia Frogwares si ukážeme, ako korešponduje teória s praxou. Ku kritike tohto typu prekladu nás viaže nielen naša záľuba v tomto žánri, ale i nedostatočné povedomie o preklade videohier v slovenskom akademickom priestore.

1. Aktuálna situácia prekladu videohier do slovenčiny

Preklad videohier do slovenčiny čelí mnohým prekážkam. Keby ste si v špecializovanom obchode s videohrami pýtali videohru kompletne po slovensky, predavač vám bude tvrdiť, že ani nevie, či vôbec také hry majú, nanajvýš zistíte, že je preložený iba manuál. Na Slovensku totiž nemáme legislatívu, ktorá by explicitne nariaďovala výrobcovi, aby prekladali všetky videohry do slovenčiny, ako je to pri vysielaných a distribuovaných audiovizuálnych dielach.

1.1 Nedostatočné uchopenie videohier a ich prekladu v slovenskej legislatíve a dominancia češtiny

Prvú prekážku nachádzame pri terminologickom vymedzení videohier, keďže ich slovenská legislatíva vníma ako multimediálne diela (Koscelníková, 2017). Absencia prekladov videohier do slovenčiny je taktiež spôsobená zrozumiteľnosťou češtiny (Koscelníková, 2017). Domnievame sa, že komplikované zamaskovanie češtiny v znení odsekov zákona č. 40/2015 Z.z. o audiovizii spôsobuje prevahu zahraničných videohier s českým jazykom. Horšia je však skutočnosť, že sa multimediálne diela spomínajú iba v jedinom odseku celého zákona, a vzťahuje sa to na **deti do 12 rokov**¹⁴, takže povinnosť prekladať všetky multimediálne diela (na rozdiel od audiovizuálnych diel) neexistuje. Prekvapilo nás, že hra, ktorú sme si na účely tohto príspevku zvolili, je kompletne v slovenčine, pretože je podľa systému označovania hier zaradená ako hra vhodná pre všetkých. Označovanie videohier distribuovaných na Slovensku je ďalšou prekážkou prekladu videohier do slovenčiny.

14 Zákon č. 40/2015 Z.z. o audiovizii, štvrtá časť § 15, (3)

1.2 Ratingové systémy a ich vplyv na preklady videohier do slovenčiny

O označovaní videohier a vzniku **hodnotiacich systémov videohier** sme už hovorili v našej diplomovej práci (Koscelníková, 2017). Na Slovensku sú videohry väčšinou klasifikované podľa hodnotenia združenia **Pan European Game Information – PEGI**, ktoré hodnotí hry distribuované v Európe. Keďže jediný odsek, ktorý dáva povinnosť prekladať videohry, t.j. multimediálne diela, je odsek 3 § 15 *zákona č. 40/2015 Z.z. o audiovizii*, mohli by sme sa domnievať, že na našich pultoch obchodov nájdeme aspoň preklady detských videohier. Opak je pravdou, pretože hodnotenie PEGI nepozná kategóriu „pod 12 rokov“, hodnotenia sa týkajú všetkých, **vrátane detí**. Hodnotenia PEGI sa týkajú miery násilia prítomného vo videohrách v nasledujúcom poradí: 3 (pre všetky vekové kategórie), 7, 12, 16 a 18¹⁵. Podľa tohto ratingového systému sa nedá explicitne povedať, že by kategórie 3, 7 a 12 zahŕňali výlučne videohry pre deti do 12 rokov. Táto skutočnosť sa môže podieľať na absencii videohier v slovenčine v obchodoch s videohrami. Počas získavania vhodného materiálu pre tento článok sme našli prevažne hry s hodnotením PEGI 3 kompletne po slovensky, takže možno badať iniciatívy bez ohľadu na ratingové hodnotenie, aj keď nie sú aktuálne (nami nájdene hry v slovenčine vznikli a zrejme aj boli distribuované minimálne pred desiatimi rokmi). Distribútormi videohier v slovenčine sú preto často už **neexistujúce firmy**, preto sa nedá dopátrať k osobám, ktoré ich prekladali. (Výraz osoba sme použili zámerne, pretože ťažko zistiť identitu prekladateľa, nevieme totiž, či študoval príslušný odbor alebo prekladal iba zo záujmu, amatérsky.) Vieme však, že študovať problematiku prekladu videohier na Slovensku momentálne nie je možné, pretože žiadna zo slovenských univerzít, kde sa vyučuje prekladateľstvo a tlmočníctvo, takéto študijné programy či predmety neponúka.¹⁶ Je to spôsobené zrej-

15 Dostupné na: <https://pegi.info/page/what-do-labels-mean>

16 Aktuálne informácie k júlu 2017 na stránkach slovenských univerzít.

me tým, že preklad videohier je súčasťou lokalizácie, a nielen preto. Dostávame sa k ďalšej prekážke.

1.3 Preklad videohier ako súčasť lokalizácie a jeho neprítomnosť v slovenskom akademickom priestore

Napriek tomu, že videohry sú mladým žánrom, pomaly si už razia cestu aj vo svete prekladov. V slovenskej akademicko-nej obci ich preklad nie je doteraz dostatočne rozpracovaný, a to z niekoľkých dôvodov. Preklad videohier spadá pod komplexnejší proces zvaný **lokalizácia**, ktorý sme bližšie popísali v našej diplomovej práci (Koscelníková, 2017). Videohry majú hybridný charakter, ten ovplyvňuje ich zaradenie ako multimedialného diela v slovenskej legislatíve, to vysvetľuje aj absenciu tejto témy vo vyučovacom procese slovenských vysokých škôl pripravujúcich budúcich prekladateľov. Preklad videohier má preto interdisciplinárny charakter a žiadalo by sa prepojiť ho so softvérovým inžinierstvom a špecifikami softvéru, do ktorého zapadne prekladová (teda textová) časť videohry ako puzzle. Táto hybridnosť a komplikovanosť zrejme spôsobuje nezáujem akademikov. Súhlasíme pritom s Pymom (2013), na ktorého sme sa odvolávali aj v našom článku (Koscelníková, 2018).

Myslíme si, že by sa určite žiadalo tento žáner prepojiť, aby sa o priemysle „vedelo“ a aby sa v nadväznosti naň mohli položiť teoretické základy prekladu videohier do slovenčiny. Vzhľadom na veľmi nízky výskyt štúdií o lokalizácii na Slovensku je zrejme, že si táto téma ešte nenašla cestu k slovenskej akademicko-nej obci. Čiastočne sa jej venuje Rakšányiová (2012) so zreteľom na webové stránky – prvé komplexnejšie pokusy badáme v prácach Koscelníkovej (2017, 2018) či Marčanovej (2018). Dúfame, že v nasledujúcich rokoch budú práce o preklade videohier do slovenčiny pribúdať. V dôsledku nedostatku teoretického základu o preklade videohier do slovenčiny sa zamýšľame, kto videohry do slovenčiny prekladá (ak sa nám teda podarí nejaké preklady nájsť).

Ako sme už uviedli, preklad videohier do slovenčiny sa na Slovensku nevyučuje. To nás núti položiť si otázku, ako prekladatelia prekladajú videohry bez určitej teoretickej základne. Počas štúdia prekladateľstva sa študenti učia základy translatológie, myslenie o preklade, o ekvivalencii v preklade, o procese prekladu a zmenách v ňom, ako aj o kompetenciách prekladateľa a mnohých iných. Podľa toho vieme určiť, či videohry prekladal profesionál alebo amatér.

Ak chceme zistiť úskalia prekladu videohier, nik ich nevie popísať lepšie než samotný prekladateľ videohier. Pri preklade videohier do slovenčiny však nastáva problém **nedohľadateľnosti** prekladateľov videohier. Prvýkrát nás zneistilo, keď na Ateliér audiovizuálneho prekladu 2014 v Nitre bola prizvaná česká prekladateľka videohier Iva Krombholzová. Skutočnosť, že nepozvali niekoho zo Slovenska, iba poukazuje na to, že slovenských profesionálnych prekladateľov videohier do slovenčiny nie je veľa. To isté potvrdil aj výskum Koscelníkovej (2017), ktorá zisťovala, ako často dostávajú prekladatelia **ponuky na preklad videohier**. Z 36 respondentov 34 uviedlo, že **nikdy**. Môžeme teda skonštatovať, že nie je veľa prekladateľských príležitostí na preklad videohier. Ak sa teda nejaká vyskytne, predpokladali by sme, že by ju prekladatelia využili. Uvidíme, či sa to potvrdí v nami skúmanej hre. Nedohľadateľnosť iba umocňuje ukrytie mena prekladateľa pod názov distribútora. Na rozdiel od kníh, kde v tiráži môžeme nájsť meno prekladateľa, na obaloch videohier by sme meno prekladateľa hľadali márne. Doteraz sme našli 6 videohier, 4 videohry s PEGI hodnotením pre všetkých a 2 videohry pre deti. Na obale každej z nich sa vzadu uvádza iba distribútor. Ak rátame s tým, že niektoré z nájdených hier sú viac ako 10 rokov staré, daný distribútor už nemusí byť aktívna firma, o to ťažšie sa teda dá dopátrať k reálnym prekladateľom či spoločnostiam, ktoré preklad pre distribútora sprostredkovali. Je to teda beh na dlhé trate, no my sme ho ochotní podstúpiť a budeme do budúcnosti pátrať ďalej.

1.5 Oficiálne a amatérske preklady a ich zastúpenie na slovenskom trhu

V tomto príspevku sa azda po prvýkrát pozrieme na zúbok oficiálnemu prekladu videohry do slovenčiny. Počas našich skúseností pri písaní práce o slovenských titulkoch zahraničných videohier sme sa stretli s bohatým zastúpením **amatérskych prekladov**, ktoré vytvorili samotní **hráči hier**. V modelovej amatérsky preloženej hre sme zaznamenali gramatické, syntaktické či štylistické chyby, ale aj technické nedostatky, keďže tvorba softvéru nebola oficiálna. Oceňujeme tieto iniciatívy, nemôžeme však presne vyhodnotiť percentuálne zastúpenie správne či nesprávne preloženého textu – pre časovú tieseň a technickú náročnosť sme totiž nemali možnosť odohrať hru celú a zároveň ju porovnávať s anglickým originálom. Môžeme však skonštatovať, že hra obsahovala chyby, ktorých by sa vyštudovaný prekladateľ nemal dopustiť ani omylom. V **oficiálnom preklade** by sa takéto chyby vyskytovať nemali.

Myslíme si, že vo videohre má text prekladu zodpovedať originálu, nemal by byť nahradený inými znakmi, mal by byť jednoducho a nerušiť hráča. Vtedy vieme, že hra bola riadne lokalizovaná a že ju preložil profesionál. Pokiaľ ide o **zastúpenie na slovenskom trhu**, pri hľadaní adekvátnej hry pre tento príspevok sme si veľmi nemohli vyberať. Hľadali sme ihlu v kope sena, keďže väčšina hier mala preložený iba manuál. Našli sme staré hry, distribuované zhruba pred desiatimi rokmi. V porovnaní s počtom hier v nami navštívenom obchode bol počet nájdených hier žalostný, iba 3 hry boli kompletne preložené do slovenčiny. V porovnaní s naším minuloročným výskumom, v ktorom sme zistili, že v elektronickom obchode špecializovanom pre hráčov zo vzorky 3549 ponúkaných hier bolo v slovenčine iba 14 profesionálnych prekladov; amatérskych bolo v tom čase viac ako 250 (porov. Koscelníková, 2017, s. 29 a 48). Nebolo tomu inak ani o rok neskôr, pri hľadaní vhodnej hry v kamennom obchode špecializovanom pre hráčov videohier sme zistili, že medzi viac ako 200 ponúkanými

titulmi boli iba 3 s kompletným slovenským prekladom. Ten istý skúmaný portál s amatérskymi prekladmi v súčasnosti ponúka viac než 300 prekladov videohier do slovenčiny¹⁷. Z výskumu vyplýva, že aj v roku 2018 máme stále **prevahu amatérskych prekladov**. V nasledujúcich riadkoch budeme predpokladať, že oficiálny preklad videohry do slovenčiny sa svojou kvalitou bude líšiť od amatérskych prekladov.

2. Kritika prekladu videohry *Sherlock Holmes versus Arsène Lupin*

V tejto časti príspevku budeme skúmať oficiálny preklad dobrodružnej detektívnej hry *Sherlock Holmes versus Arsène Lupin* a zistíme, či teória korešponduje s praxou. Využijeme pritom komparatívnu metódu, t. j. budeme porovnávať východiskový text s cieľovým, pridáme vlastné návrhy a opíšeme metódy a postupy, ktoré prekladateľ využil, pričom sa pokúsime odhaliť jeho koncepciu. V nasledujúcich podkapitolách rozanalyzujeme nielen obsahové, ale aj formálne prvky hry. Výber hry nebol cielený – ako sme už uviedli, hier v slovenčine je na trhu ako šafranu, takže sme pracovali s tým, čo sme našli. Túto videohru sme si zakúpili na DVD nosiči, no nie v špecializovanom hráčskom obchode, ale v obchodnej sieti predávajúcej rozličný tovar (počnúc potravinami a končiac oblečením). Tam sme ju našli na najspodnejšej poličke ako jedinú z približne 50 vystavovaných hier. Nás však táto hra zaujala, pretože ide o detektívnu, príbehovú hru s bohatým množstvom preloženého textu, s ktorým môžeme pracovať nielen my, ale aj hráč. Väčšina textu obsahuje indície, pomocou ktorých musí hráč rozlúštiť záhady v role Sherlocka Holmesa. Bez ich správneho prekladu je herný postup hráča značne obmedzený. V nasledujúcich podkapitolách zistíme, či hra skutočne vykazuje prvky oficiálneho prekladu a ako jej lokalizácia prispieva k hernému zážitku slovenského hráča.

17 Zdroj: <http://slovinciny.com/preklady-hier/>

2.1 Sprievodná dokumentácia k hre

Pod pojmom sprievodná dokumentácia hry rozumieme popisy na obale hry a manuál (Chandler, Deming, 2012). Preklady manuálov do slovenčiny sa na pulloch objavajú častejšie než kompletný preklad hry, preto sme nepredpokladali, že bude problémový, no nájdená miera chýb nás zneistila:

Súboj dôvtipu. Vzrušujúce dobrodružstvo, v ktorom hráte za Sherlocka Holmesa a púšťate sa do vyšetrovania plného napätia **v srdci Londýna 19. storočí**. Arsène Lupin, mladý francúzsky zloděj preslávený vo svojom **obore**, prekročil kanál, aby **Vás** provokoval na **Vášom** vlastnom teritóriu. Vyzýva **Vás**, aby ste mu zabránili v krádeži piatich veľmi cenných predmetov, ktorú plánuje **spraviť** v priebehu piatich dní, a **vlámať sa tým do tak** prestížnych miest, ako je Národná Galéria, Britské múzeum a dokonca aj Buckinghamský palác!

Nami zakúpená hra je oficiálne distribuovaná v češtine a slovenčine. Domnievame sa, že niektoré preklady vznikli iba prepisom z českej verzie do slovenskej, napr. časť „*v srdci Londýna 19. storočí*“ podľa „*v srdci Londýna 19. století*“, či *obore* podľa *oboru*. Tieto chyby nás najprv podnietili uvažovať o tom, že popis bol zrejme preložený strojovo, no ekvivalentné pojmy „*spraviť-učiniť*“ tomu nenasvedčujú, preto strojový preklad vylučujeme. Domnievame sa teda, že táto časť mohla byť čiastočne prepísaná alebo že prekladateľ podľahol hypnóze češtiny, čo neospravedlňuje jeho nepozornosť a evidentné gramatické chyby. Znepokojuje nás aj vykvanie s veľkým písmenom, ktoré by sa malo používať iba v korešpondencii na znak úcty¹⁸, nie však v ostatných písomnostiach či v popise určenom pre rôznych ľudí, ktorých prekladateľ nedokáže typovo zaradiť. Nás to však neodradilo a pustili sme sa do inštalácie hry. Už na začiatku sme mohli badať nekoncepčný preklad názvov jazykov česky a *slovenčina*, preto sa

¹⁸ Zdroj: <https://jazykovaporadna.sme.sk/q/5454/>; taktiež Pravidlá slovenského pravopisu, 2000, s. 75

domnievame, že prekladateľ nebol ovplyvnený českou verziou hry, ako tomu nasvedčovali podobné vetné konštrukcie v opise hry na obale. Aj tu sa však vyskytla čudná formulácia súboru *readme*, preložená ako čti ma!, takže to nemôžeme tvrdiť s istotou.

2.2 Rating hry a jej preklad v súvislosti so slovenskou legislatívou

Napriek tomu, že slovenská legislatíva nenariaďuje prekladať videohry všetkých vekových kategórií a odsek § 15 Zákona č. 40/2015 Z. z. o audiovizíi sa vzťahuje iba na maloletých, teší nás, že je hra preložená kompletne po slovensky, aj keď má rating od PEGI 3+, t. j. vhodná pre všetkých, nie je teda vyslovene určená pre maloletých. Obsahuje však množstvo textu či hádaniek, preto nás zaráža, že nebola zaradená do úrovne 7+. Detektív skúma krádež a nemyslíme si, že táto téma je vhodná pre deti. Hra taktiež obsahuje napínavé prvky či desivé obrazy, ktoré nastrašili aj nás. Spoločnosť PEGI úroveň 3+ charakterizuje v nasledujúcom znení: *„Obsah hier s hodnotením PEGI 3 sa považuje za vhodný pre všetky vekové kategórie. Hra by nemala obsahovať zvuky či obrázky, ktoré by nastrašili malé deti. V hre je prijateľná iba veľmi jemná forma násilia (komická, či v detskom prostredí). V hre by sa nemali vyskytovať vulgárne prejavy.“*¹⁹ So zreteľom na skúmanú hru si myslíme, že krádež ako nosný zločin nie je komická, taktiež sa netýka detského prostredia. Ďalej si úprimne nevieme predstaviť, ako by ju hralo také štvorročné dieťa. Hru sprevádza príjemná, no miestami aj napínavá hudba, a niektoré prvky znepokojili aj nás, preto si myslíme, že by hra mala byť zaradená do vyššej úrovne. Čo sa však týka vulgárnych prejavov, na tie sme v hre nenarazili, a preto nemáme hodnoteniu v súvislosti s násilím čo vytknúť. Napriek zmätočnému ratingu a neukotveniu v legislatíve nás teší, že si distribútor dal tú námahu a hru vhodnú pre všetky vekové kategórie preložil.

19 Dostupné k 31. júlu 2018 na: <https://pegi.info/page/what-do-labels-mean> (vlastný preklad)

2.3 Identita prekladateľa skúmanej hry

Ako sme už spomínali, prekladatelia videohier sú ťažko dohľadateľní. Nebolo tomu inak ani v tomto prípade. Na rozdiel od kníh, kde si môžeme zistiť meno prekladateľa či redaktora, pri videohrách to neplatí a vidíme iba meno distribútora. V prípade skúmanej videohry daný distribútor videohier už aktívne nepôsobí na trhu. Hra bola vydaná v roku 2007, s jedenásťročným časovým odstupom je teda pre nás náročné alebo dokonca nemožné skontaktovať sa s tvorcom či distribútorom jej prekladu. Nevieme teda určiť, kto hru prekladal, či šlo o profesionála alebo amatéra, prípadne či bol preklad redigovaný alebo či vznikol iba prepisom z češtiny. Vieme to však usúdiť z výsledného prekladu. Nami skúmaná oficiálne distribuovaná hra by nemala obsahovať žiadne závažné chyby, pokiaľ ju teda prekladal profesionál. Popis hry však tomu nenasvedčuje.

2.4 Oficiálny preklad a skúmaná hra: porovnanie teoretických východísk a praktické ukážky

91

Nami skúmaná hra patrí k napínavým detektívnym hrám na hrdinov. Je terminologicky nasýtená, obsahuje množstvo textu a interaktívnych prvkov, pričom hráč musí pracovať s textom. Po prekladovej stránke by sa v hre nemali vyskytovať žiadne chyby, no opak je pravdou – preklad hry jednoznačne nerobil vyštudovaný prekladateľ – a to nám sťažovalo hráčsku skúsenosť (i sledovanie nášho zámeru).

Princíp hry spočíva v odhaľovaní záhady a obsahuje prepracované reálie Londýna. Arsène Lupin vyzýva Sherlocka Holmesa, aby mu prekazil plán ukradnúť cennosti z Anglicka. Píše mu listy, ktoré obsahujú básne, šifry a rady. V úlohe Sherlocka Holmesa sa hráč krôčik po krôčiku posúva v príbehu, musí využívať okolité predmety a spájať si súvislosti, hľadať informácie v knihách, prezeráť si obrazy v galérii, premeriavať stopy atď. Preto je správny preklad celého textu kľúčový, bez

neho sa hráč nevie pohnúť ďalej. Nami skúmaný preklad, našťastie, neobsahoval posuny, ktoré by neumožnili hráčovi postupovať v hre ďalej, no obsahuje negatívne posuny a rušivé elementy, viacero výrazových zoslabení či bohemizmov, ktoré oslabujú herný i čitateľský zážitok a príliš zavaňajú amaterizmom. Vzhľadom na množstvo textu a reálií však musíme vyzdvihnúť a oceniť snahu prekladateľa-amatéra alebo študenta, ktorý sa s nimi musel popasovať, no myslíme si, že niektorých chýb sa mohol pokojne vyvarovať, ak by dôkladne vykonal rešerš, no predovšetkým, ak by bol profesionál a mal potrebné prekladateľské kompetencie. Ako sme však spomenuli, nemôžeme ho vypátrať, a keďže ubehlo už 11 rokov od vydania hry, je ťažké posúdiť, či by už dnes niečo urobil inak. Napriek tomu sme sklamaní, že distribútor poslal tento preklad do distribúcie bez redakcie. Nevie si predstaviť, ako by to takto fungovalo napríklad v knižných vydavateľstvách. Poďme sa teda pozrieť na prvky prekladu, ktoré by v oficiálnom preklade nemali čo robiť. Rozdelíme ich podľa jednotlivých častí hry.

Používateľské rozhranie – menu

Používateľské rozhranie je „...časť hry, ktorá používateľovi umožňuje pracovať s hrou [...] Obsahuje mnoho prvkov [...] od prvého obrázku, ktorý sa na obrazovke objaví, až po informácie, ktoré sa na obrazovke zobrazia počas hrania hry. Hráč [...] pracuje s tlačidlami, posuvníkmi, ponukami menu, a množstvom ďalších komponentov rozhrania.“ (Fox, 2005, s. xv). V našom prípade máme v rámci rozhrania menu, ako aj Sherlockov kufrík, v ktorom sú predmety, dialógy, poznámky, dokumenty a mapu, hráč s nimi pracuje. Pokiaľ ide o menu, našli sme v ňom jediný rušivý pojem, a to *okolné zvuky*, ide o archaizmus, no osobne je pre nás táto chyba zanedbateľná, pretože dojem z menu to neruší, a my môžeme sa bez problémov pustiť do hry.

Úvod hry – texty

Predtým, než nás hra vtiahne do uličiek Londýna a do domu č. 221 b na Baker Street, musíme si ešte prečítať krátky úvod, v ktorom nás autori oboznamujú s našou úlohou v hre. V nich už nachádzame zopár indícií, ktoré poukazujú na neskúsenosť prekladateľa:

anglický originál	slovenský preklad	navrhované riešenie
Arsène Lupin will throw a number of challenges at you which demand you are subtle and methodical	Arsène Lupin vám predhodí nebezpečné množstvo výziev , v ktorých budete potrebovať postupovať metodicky a úskočne	Arsène Lupin má pre vás niekoľko výziev, v ktorých musíte/budete musieť postupovať metodicky a úskočne.
In the course of...	Behom...	Počas, v priebehu
In order to advance your inquest, you will have at your disposition plans and maps...	Pre uľahčenie svojho pátrania budete mať k dispozícii plánky a mapy...	Na uľahčenie pátrania budete mať k dispozícii plány a mapy...
mouse button	tlačítko myši	tlačidlo

Z uvedených chýb vyplýva, že napriek originálnej distribúcii prekladateľ nebol profesionál a dopustil sa viacerých chýb, ktoré by sa profesionálovi nemali stať. Doslovné preklady, nesprávne použité výrazy či predložky poukazujú na nedostatočné vedomosti o preklade. Pri niektorých chybách sa nedá jednoznačne určiť, či sa prekladateľ pomýlil alebo použil český výraz (*plánky*) vedome. V texte však používa viacero subštandardných či hovorových výrazov, preto predpokladáme, že zrejme neštudoval odbor prekladateľstva, lebo z vlastnej skúsenosti vieme, že o subštandardných výrazoch by sa iste dozvedel na gramatickom seminári pre prekladateľov. Pri takomto množstve chýb je ťažko vraviť aj o nejakej koncepcii.

Dialógy a titulky

Po prečítaní úvodných riadkov nás víta hra príjemnou hudbou a menšou obhliadkou ulice Baker Street, na ktorej býva slávny detektív Sher-

lock Holmes, hlavná postava skúmanej hry. Začínáme v jedálni jeho domu a sledujeme slovenské titulký počas rozhovoru Holmesa s Watsonom. Rozsah titulkov je v hre prednastavený a **nemá nič spoločné s filmovými titulkami**, ktoré musia zachovávať určitý rozsah a čas zobrazenia (Pošta, 2011). Titulký v tejto videohre majú niekedy až **100** znakov na riadok, obsahujú celé vety korešpondujúce s prehovorom postáv. Nachádzame tu teda rozpor s filmovými titulkami a odvolávame sa na skutočnosť, že videohra je softvér (Mangiron, O'Hagan, 2006, s. 12), do ktorého sa titulký začleňujú a nie je možné s nimi pracovať v samostatnom formáte, ako to býva pri filmoch (videách). Konštatujeme, že sme nenašli žiadne presahy a napriek nadštandardnej dĺžke sa titulký čítali príjemne. Čo sa týka obsahu titulkov, teda dialógov, aj tu sme našli náznaky neprofesionality. Uvádzame niekoľko príkladov:

anglický originál	slovenský preklad	navrhované riešenie
Watson: Would you care to take a ride up the Thames today?	Watson: Nechcel by ste sa prejsť po Temži?	Watson: Nechceli by ste sa povozit' popri Temži?
Holmes: We would already be on the boat towards the Continent, were that the case, my dear Watson.	Holmes: Keby tomu bolo tak, už by sme touto dobou boli v lodi mieriacej smerom ku kontinentu, môj milý Watson.	Holmes: Keby tomu bolo tak, už by sme dávno boli v lodi smerujúcej na Kontinent, môj milý Watson.
Watson: I've put my finger on it, haven't I...	Watson: Natrafil som na to, že?	Watson: Trafil som klinec po hlavičke – Vystihol som to – Prišiel som na to, však?

Watson: ...that once belonged to the Medicis...	Watson: ktoré skôr patrili Medičejským...	Watson: ...ktoré skôr patrili Mediciovcom / Medicejským
Holmes: If you would be so good, Watson, as to clarify...	Holmes: Buďte tak dobrý, Watson a objasnite...	Holmes: Buďte taký láskavý, Watson, a objasnite...

V uvedených príkladoch nachádzame nesprávne vykanie – ide o negatívny posun, nepochopenie originálu či bohemizmy. V prípade výrazu *touto dobou* uvažujeme, či išlo o zámer prekladateľa alebo o nevedomosť, no zatiaľ všetko nasvedčuje tomu, že nemožno vraviť o koncepcii a prítomných prekladateľských kompetenciách. Taktiež sme si všimli nejednotnosť písania veľkého písmena v slove *Kontinent*, ktoré bolo v uvedenom príklade s malým písmenom a inde s veľkým. Čo sa týka výrazu „*Natrafil som na to, že?*“ musíme poznamenať, že po rešerši v slovenskom národnom korpuse a na internete sme sa nestretli s využitím pojmu *natrafiť* na abstraktný „problém“ a bol použitý skôr v súvislosti s fyzickou osobou či predmetom, napr. *natrafiť na známeho, na líščiu stopu, na chodník*. V texte boli v značnej miere zle prepísané priezviská či preložené národnosti (napr. *Medičejským, Sicilána*) – a to považujeme za závažnejšie chyby. Tieto pojmy nebezpečne nasvedčujú, že preklad je prekladom z druhej ruky, konkrétne z češtiny. Nechceme však predbiehať.

Okrem uvedených chýb sme v dialógoch našli množstvo gramatických chýb typu *svatba*, ako aj nesprávne využitie nominatívu množného čísla pri adresovaní jednej osobe, napr. *ste oboznámení* namiesto *oobznámený*. Taktiež sme naprieč dialógmi, ako aj celou hrou objavili nesprávny určitý slovesný tvar pri vykaní, napr. „...*želám si, aby ste sledoval...*“ namiesto *sledovali*. Takýchto chýb by sa mal profesionálny prekladateľ vyvarovať a nemali by sa v profesionálnom a oficiálne distribuovanom preklade vyskytovať.

Používateľské rozhranie – listy s hádankami a básňami

Okrem dialógovej časti hra obsahuje aj Sherlockov kufrík, v ktorom nájdete listy od zlodēja. Ten v nich ponúka Sherlockovi indície k rozlúsknutiu záhady. Tu zohráva preklad kľúčovú rolu, pretože nesprávny preklad nosných prvkov hry vedie k oslabeniu herného zážitku a nemožnosti postupovať ďalej v hre. Našťastie, žiadne komplikácie nenastali, no aj v tomto prípade musíme uviesť výrazné chyby, ktoré ochudobnili zážitok z hry.

V priebehu hry Arsène Lupin zanecháva Sherlockovi Holmesovi siahodlhé listy, v nich mu poskytuje indície, pomocou ktorých by mohol jeho zločinom predísť. V doplnkových textoch, vo vytrhnutých stranách kníh či v dlhých listoch sa opäť opakovali už vyššie uvedené chyby pri vykaní, zastarané výrazy či bohemizmy, cez ktoré sme sa v hernom oduševnení preniesli, no dosť nás zamrzelo nedodržanie rýmov básne. Prekladateľ sa ani len nepokúšal prebásniť všetky básnické texty v origináli, čím značne prispel k ochudobneniu nielen estetického, ale aj herného zážitku. Uvádzame príklady, súčasne ponúkame aj vlastné riešenie, ktorým iba chceme poukázať na to, ako by mohlo také prebásnenie vyzerať. Súhlasíme pritom s názorom O'Hagan a Mangiron, prekladatelia by nemali zabúdať na to, že hlavným cieľom hry je používateľov zabaviť (Mangiron a O'Hagan 2006). Kreativita by mala byť namieste, bohužiaľ, v tomto prípade sa prekladateľ s básňou nepohral.

anglický originál	slovenský preklad	navrhované riešenie
• All across France everyone knows, In the blinds kingdom, you only need one eye for the crown. • You treat us like blind men, it shows. Twas a one-eyed, one armed man who brought us down.	Po celom francúzsku všeobecne hovorí sa, Že v slepcovom kráľovstve na korunu len jedno oko stačí mať. • Zaobchádzate s nami ako so slepcami, zdá sa, Bol to jednooký, jednoruký muž, kto nás zrazil dolu bdiť.	• Po celom Francúzsku je už dávno známe, že medzi jednookými slepého za kráľa máme. • Tak aj vy nás za slepých, zdá sa, pokladáte, muž jednooký, jednoruký prispel k našej strate.
• It is true that we failed; • Though we tried again, • Our fate was nailed. • His immortality our pain.	• Je pravda, že sme zlyhali; • Aj keď sme sa znovu snažili, • Spečatený bol náš osud. • Jeho nesmrteľnosť naša bolesť doposiaľ.	• Je to pravda, zlyhali sme, • predsa znovu skúsili sme, • no osud náš bol spečatený. • On nesmrteľný a my porazení.

Z uvedených ukážok vyplýva, že prekladateľ sa ani len nepokúsil zachovať rým ABAB, poprípade skúsiť rým združený či obkročný, no preklad obsahoval ďalšie chyby, miestami bol otrocký a nadinterpretovaný. V príspevku ponúkame navrhované riešenia, ako by mohol prekladateľ dané časti vyriešiť. Mrzí nás, že sa prekladateľ nesnažil s textom pracovať, čo jeho kvalitu ešte viac znižuje. V ostatných básňach sa prekladateľ snažil rýmovať aspoň predposledný verš s posledným, no vo všeobecnosti aj v nich bolo množstvo výrazových strát či zoslabení. Tieto naše návrhy iba ukazujú, že je možné nahrubo preložený text

prebásniť. Avšak každý to nedokáže, a preto súhlasíme s C. Mangironovou a M. O'Haganovou (2006), že prekladateľ musí mať talent. Proces transkreácie, ktorým Mangironová a O'Haganová (2006) označujú istú voľnosť, ktorú má prekladateľ videohier k dispozícii, by mal byť vo videohre badateľný. Preložené verzie v skúmanej hre považujeme za obrovské ochudobnenie herného zážitku pre hráča aj čitateľa. Vzniknutá situácia nás už v tomto bode prinútila porovnať slovenskú a českú verziu prekladu, pretože sme už našli podozrivé množstvo bohemizmov a vložené slová typu „*naša bolesť doposiaľ*“ nás prinútila zamyslieť sa, či to nebol preklad kombinácie z češtiny *dosud-osud*. Po vyhľadani básne v českej verzii sme zostali sklamaní, pretože naše obavy sa potvrdili – preklad hry do slovenčiny bol naozaj do značnej miery **ovplyvnený jej českým náprotivkom**. Zatiaľ čo však český kolega rýmy v básni zachoval, slovenský prekladateľ na to nedbal. Ťažko povedať, či mal prekladateľ k dispozícii aj anglický originál, no nad týmto závažným zistením len nechápavo krútime hlavou.

Používateľské rozhranie – doplnkové dokumenty, mapa a galéria

Chyby neobišli ani doplnkové dokumenty, mapu a galériu, ktoré boli dôležitou súčasťou príbehu. Pomocou mapy sa Sherlock vedel rýchlo presúvať medzi jednotlivými časťami Londýna. V prípade doplnkových dokumentov badáme množstvo chýb a negatívnych posunov.

anglický originál	slovenský preklad	navrhované riešenie
He died two years later due to a fatal fall while attempting to battle the weathercock atop Edensbrough's bell tower...	Zomrel dva roky potom následkom osudného pádu, keď sa pokúšal bojovať s kohútikom počasia na zvonici v Edensbrough...	Zomrel o dva roky neskôr po osudnom páde, keď sa pokúšal bojovať s veternou ružicou navrchu edensbroughskej zvonice...

...he had one arm amputated and lost the sight in one eye...	...mal už amputovanú ruku a v jednom oku stratil zrak...	...mal už amputovanú ruku a na jedno oko oslepol...
--	--	---

V prvom príklade prekladateľ nepochopil originál a ani sa ne snažil pátrať, či vôbec existuje termín *kohútik počasia*. Viediac, že prekladateľ v tejto hre prebral väčšinu pojmov z češtiny, skontrolovali sme aj českú verziu, no v nej bolo použité riešenie *korouhvička*, ktoré v preklade znamená *veterník*. V texte badáme nedostatky v slovenčine a časté bohemizmy, ako napr. *dva roky potom* namiesto *o dva roky neskôr*. Nechýbal ani doslovný preklad, keď bol prekladateľ hypnotizovaný originálom, alebo bohemizmy typu *najkrásnejší* namiesto *najkrajší*. Neušli nám ani chyby pri popise obrazov, v ktorom sa objavilo slovné spojenie *hon na divočiaka* namiesto *hon na diviaka*. Čo sa týka mapy, rušivým elementom bol preklad reálie *Tower of London* ako *Britský tower*. V preklade sa nachádzali preložené i nepreložené reálie a tento polopreklad, navyše nesprávny, nás opäť utvrdzuje v presvedčení, že hru lokalizoval amatér. Taktiež nás zarazila translačná chyba flámskej národnosti v galérii, ktorú prekladateľ skopíroval z českej verzie a nazval ju *Vlámská galéria*, a ešte k tomu s veľkým písmenom. Ak by prekladateľ pojem prekladal z angličtiny ako *Flámská*, dalo by sa to vnímať ako hypnóza originálom a podvedomé skopírovanie veľkého písmena, eventuálne by v prípade *Vlámská* mohlo ísť o preklep, keďže sa písmeno „f“ nachádza na klávesnici nad „v“. Tento výraz sme však našli neskôr v titulkoch, konkrétne v slovnom spojení *vlámski maliari*, takže preklep je v tomto prípade vylúčený, ide o jasné prevzatie z češtiny. Tieto chyby sú výrazným prejavom neprofesionality a zaráža nás, že si prekladateľ práve tento termín v slovenčine neoveril. Jedno je však isté: ak by bol preklad redigovaný, toto by sa do oficiálnej verzie nedostalo.

Na záver je nutné dodať, že ani tento preklad sa miestami nezaobišiel bez množstva chýb v interpunkcii a v používaní diakritických znamienok. Pri takomto množstve textu sú však tieto chyby v porovnaní s prekladovými zanedbateľné.

Celkový dojem

Po odohraní hry a poukázaní na viaceré chyby musíme konštatovať, že skúmaný **text návodu neprekladal profesionál**, hoci bol oficiálne distribuovaný. Chyby rôzneho druhu dokazujú, že kvalita oficiálne distribuovaného prekladu sa vôbec nelíši od prekladu vypracovaného amatérom, resp. laickým prekladateľom. Navyše bol preklad vo veľkej miere **prevzatý z češtiny**, poprípade sa ňou prekladateľ až priveľmi inšpiroval a prestal uvažovať po slovensky. Toto závažné zistenie nás núti uvažovať, či podobný osud nepostihol aj ostatné hry, ktoré zamýšľame obdobne hodnotiť. Budeme dúfať, že nie. Napriek všetkým vymenovaným chybám chceme oceniť námahu prekladateľa, ktorý strávil čas nad enormným množstvom textu, ktorý táto hra obsahuje, miestami je až redundantný. To však neospravedlňuje nedostatky, ktorých by sa skúsený prekladateľ za žiadnych okolností nemal dopustiť. Nejednoznačná typológia chýb, nedohľadateľnosť prekladateľa a dlhý časový odstup nám znemožňujú hovoriť o spôsobe prekladu, čase strávenom nad prekladom a ďalších dôležitých faktoroch, ktoré by nám ozrejmili úskalia prekladu videohier do slovenčiny. Dúfame, že budeme úspešnejší pri kritike iných videoherných titulov.

Literatúra

- BERNAL-MERINO, M. 2006. On the Translation of Video Games. In: *The Journal of Specialised Translation*, Roč. 6. s. 22 – 36. ISSN 1740-357X.
- BERNAL-MERINO, M. 2007. Challenges in the translation of video games. In: *Tradumàtica: traducció i tecnologies de la informació i la comunicació*, 2007, Roč. 5. 7 s. ISSN 1578-7559.

- FOX, B. 2005. *Game Interface- Design*. Boston: Thomson Course Technology PTR, 2005. 212 s. ISBN: 1-59200-593-4.
- CHANDLER H., DEMING S., 2012. *The Game Localization Handbook*. 2 edition. Jones & Bartlett Learning, LLC, London, 2012. 363 p. ISBN: 978-0-7637-9593-1.
- KENT, S.L. 2001. *The Ultimate History of Video Games: From Pong to Pokemon – The story behind the craze that touched our lives and changed the world*. New York : Three Rivers Press, 2001. 624 p. ISBN 0-7615-3643-4.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2013. *Pravidlá slovenského pravopisu*. 4. nezmenené vydanie. Bratislava : Veda, 2013. 590 s. ISBN 978-80-224-1331-2.
- KOSCELNÍKOVÁ, M. 2017. *Audiovisual Translation – Video Games: Subtitling of Video Games in Slovakia*. [Diplomová práca.] Banská Bystrica: FF UMB, 2017. 94 s. KOSCELNÍKOVÁ, M. 2018. Titulkovanie videohier na Slovensku. In: *Prekladateľské listy 7: Teória, kritika a prax prekladu*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2018. 221 s.
- MANGIRON, C., O'HAGAN, M. 2004. *Games Localization: When "Arigato" gets lost in translation*. Dostupné na: https://www.academia.edu/3696840/Game_Localization_When_Arigato_gets_lost_in_translation
- MANGIRON, C. – O'HAGAN, M. 2006. Game localisation: unleashing imagination with 'restricted translation'. In: *The Journal of Specialised Translation*, Roč. 6. s. 10-21. ISSN 1740-357X
- MARČANOVÁ, K. 2018. *Porovnanie lokalizácie videohier a neherného softvéru na Slovensku*. [Diplomová práca.] Bratislava: FF UK, 2018. 91 s.
- O'HAGAN, M. 2007. Video games as a new domain for translation research: From translating text to translating experience. In: *Tradumàtica: traducció i tecnologies de la informació i la comunicació*, 2007, Roč. 5, 7 s. ISSN 1578-7559.
- POŠTA, M.: *Titulkujeme profesionálne*. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2011, ISBN 978-80-904887-9-3. 155 s.
- PYM, A. 2013. Localization, Training, and Instrumentalization. 11 s. Dostupné na: http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/training/2013_localization.pdf
- RAKŠÁNYIOVÁ, J.: 3D v preklade i translatológii alebo ostáva miesto pre prekladateľskú etiku? In: *Preklad a tlmočenie 10 – Nové výzvy, prístupy, priority a perspektívy*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2012. s. 47 – 53. ISBN 978-80-557-0444-9.

Zákony

- Zákon NR SR č. 270/1995 Z.z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov*, [cit: 12/2016]. Dostupný na: <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1995-270>>.
- Zákon NR SR č. 40/2015 Z.z. o audiovizíii a o zmene a doplnení niektorých zákonov*, [cit: 12/2016]. Dostupný na: <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-40>>.

Elektronické zdroje

Sherlock Holmes verzus Arsène Lupin. Frogwares 2007. [Digitálna kópia. Steam. Anglická verzia.]

Sherlock Holmes verzus Arsène Lupin. Frogwares 2007. [DVD kópia. Česká verzia.]

Sherlock Holmes verzus Arsène Lupin. Frogwares 2007. [DVD kópia. Slovenská verzia.]

Píšu sa pri vykaní zámená Vy, Váš s veľkým začiatočným písmenom? Prídavné meno má byť pri vykaní v jednotnom čísle alebo v množnom čísle? [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <<https://jazykovaporadna.sme.sk/q/5454/>>.

Popis digitálne distribuovanej hry Sherlock Holmes – Nemesis [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <https://store.steampowered.com/app/11040/Sherlock_Holmes_Nemesis/>.

Ratingová spoločnosť PEGI [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <<https://pegi.info/page/what-do-labels-mean>>.

Aktuálne študijné plány KAA UKF [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <<http://www.kaa.ff.ukf.sk/>>.

Aktuálne študijné plány KTR UKF [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <<http://www.ktr.ff.ukf.sk/sk/studium/doktorandske-studium>>.

Aktuálne študijné plány KAA UNIBA [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/kaa/KAA/Studijne_programy/Studijne_programy__nove_-_od_2015_16_/mpANa_od_2017-2018.HTML>.

Aktuálne študijné plány FF UMB [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <<https://www.ff.umb.sk/studium/sprievodca-studiom/sprievodca-studiom-2017-2018/>>.

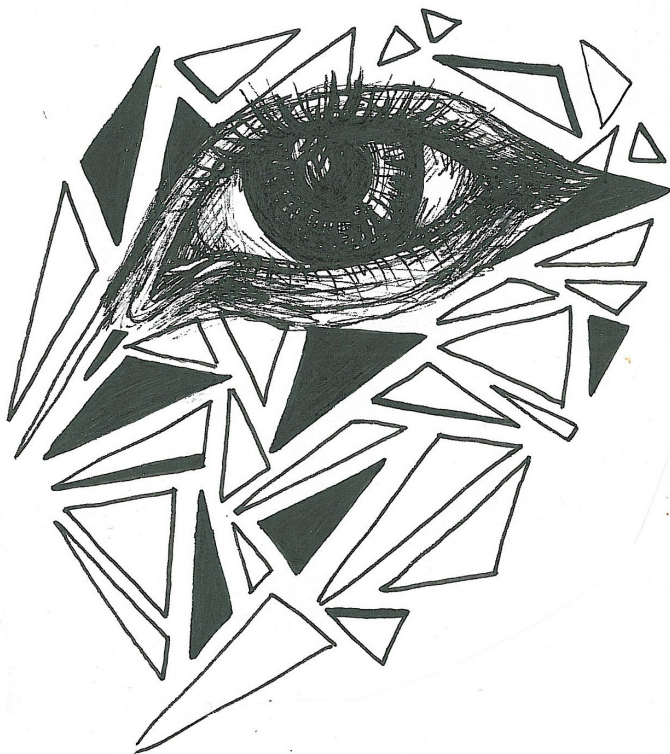
Aktuálne študijné plány UPJŠ KE [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <<https://ais2.upjs.sk/ais/servlets/WebUIServlet?appClassName=ais.gui.vs.st.VSST178App&kodAplikacie=VSST178>>.

Aktuálne študijné plány UNIPO [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <<https://student.unipo.sk/maisportal/studijneProgramy.mais>>.

Slovenský národný korpus [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <<http://korpus.juls.savba.sk>>.

Slovenské slovníky [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: ><http://slovníky.juls.savba.sk/>>.

Amatérske preklady videohier do slovenčiny [cit. 30.7.2018] Dostupné na internete: <<http://slovinciny.com/preklady-hier/>>.

NÁZORY A RECENZIE

PRELOŽIŤ KNIHU

Minulý rok som odišiel z reklamy, lebo mi po ôsmich rokoch liezla na nervy. Niežeby som nemal nápady, ja som ich už jednoducho nechcel mať. Nenávidel som bríngy, brainstormingy a badžety, kolegovia mi liezli na nervy. Tak som im to raz povedal a oni sa ma spýtali, kedy chcem odísť. Odpovedal som, že ak by bola taká možnosť, tak o jedenástej. Bolo deväť hodín ráno. Odídený – kultúrne a v dobrom – som bol o dva týždne.

Chcel som si potom dať voľno, povedzme mesiac nič nerobiť, ale po troch dňoch som zistil, že nič nerobiť ma nebaví. Chcel som cestovať, ale zistil som, že nikam zas až tak veľmi ísť nechcem a že aj frajerka by okolo toho mohla mať, ako hovorí Laco Borbély, emočné diskomforty. Tak som potom napísal chalanom do vydavateľstva Absynt: reku, pred pár rokmi ste odo mňa chceli, aby som prekladal knihy, vtedy som nemal čas. Teraz čas mám, a aj chuť robiť po rokoch strávených v reklame niečo pekné.

Onedlho som dostal prvú knihu. Bola super. Tak som si myslel. Myslel som si, že ju každý pozná,

lebo je to bestseller a navyše kvalitná literatúra, okrem toho každý vie nielen to, kto ju napísal, ale aj o čom je. Je to biblia každého, kto sa považuje za čitateľa, založila predsa úplne nový žáner, takzvaný true crime. Ukázalo sa, že sa mýlim. Celkovo sa mýlim často, ale vygoogliť si to môžete, indícií je dosť.

Čiže kniha. Prvých tridsať strán otec rodiny pozerá na širu kansaskú prériu a pšeničné polia, a potom zomrie. Spolu s ním vyvraždia aj celú rodinu: matku, syna a dcéru. Vieme, kto to urobil, vieme aj prečo, je to rekonštrukcia skutočného zločinu. Navyše, je to naozaj skvelá kniha. Teda, až kým som ju nezačal prekladať – predsa len, tridsať strán hľadania do prérie je celkom dosť, a autor má navyše rád dlhé, košaté vety. Ja dlhé, košaté vety rád nemám.

Ale preložil som, prečítal som to po sebe raz, druhýkrát. Vtedy som ju už pomaly nenávidel. Stretol som sa s redaktorkou, spýtala sa ma, aké preklady už mám na konte. Žiadne, povedal som. Hm, povedala – a mala pravdu. A to ste si hneď trúfli na toto? Trochu som jej porozprával o tom, že do každé-

ho zápasu idem naplno, že dôležité je srdiečko a že sa vždy začína od nula nula. Veď to poznáte. A že, reku, hlavne aby som si hanbu ne-spravil.

Potom dlho mlčala. Niekoľko mesiacov. Pomaly som bol zmierený s tým, že celý preklad je katastrofálny, že to bolo horšie ako zlé. Veď dobre, prekladateľ možno nebudem, ale stále som dobrý človek, hovoril som si. Vtedy mi zavolala: vraj si preklad prešla a je z neho veľmi príjemne prekvapená. Bol som z toho tiež veľmi príjemne prekvapený. A tak sme sa stretli, aby sme si moje dielo prešli. Asi treba povedať, že táto redaktorka nerobila úpravy na počítači.

Na prvej strane bolo tých úprav asi tak tridsať, na druhej rovnako. Na tretej možno trochu menej, ale štvrtá to dorovnala. Celkovo je tých strán do tristopäťdesiat, tak si to vynásobte. Stále trvala na tom, že je príjemne prekvapená, ja som však pociťoval emočné diskomforty. A tak som tie úpravy začal zapracovávať. Jednu po druhej, z papiera do počítača. Je to veľa hodín práce. Ba je to aj veľa dní práce. To však nebol hlavný problém. Hlav-

ný problém bol v tom, že som čítal svoj vlastný preklad, ktorý som navyše po sebe ešte aj skontroloval. A bol hrozný.

V poriadku, k čiarkam som vždy mal pomerne liberálny vzťah, ale to, čo som dokázal, ma nepríjemne prekvapilo. Prekvapilo ma aj množstvo preklepov, ktoré som si nevšimol. Chvíľu som sa utešoval, že som jej asi poslal starú verziu prekladu, ale nebola to pravda. Viem, že niektoré veci sa nikdy nenaučím: vír/výr, dobyli/dobyli, krištál/kryštál. Vždy pri nich tipujem, a vždy zle. Ale čo všetky tie nesprávne prirovnania, zle zvolené prídavné mená, všetky tie bohemizmy a úplne jasné hlúposti? Trochu som neznášal sám seba a trochu som sa hanbil. Mal som pocit – a stále ho mám – že som podliezol vlastnú latku. Vraj príjemne prekvapená – ako potom vyzerajú tie naozaj zlé preklady?

Po šiestich dňoch zapracovávaní úprav sa blížim ku koncu. Už ich zatkli, už len súdny proces a poprava. Knihu poznám naspamäť, presne viem, čo všetko sa ešte musí odohrať, aj koľko strán ma ešte čaká. Utešujem sa tým,

že nikto nie je dokonalý – že kým som živý, tak slovo ako autiak ani rachotina v mojom preklade neschválím, určite nie, ak sa rozprávajú dvaja kriminálnici. Viem, že ak je v origináli „son of a bitch“, nepreložím to ako hlupák, lebo hlupáka tým nemysleli. Za vôbec najväčšiu zásluhu považujem, že v ňom určite nebude slovo džugboks – za to som ochotný hádať sa až do krvi.

Poučenie? Keď som kedysi cez leto chodil do Edinburghu a trávil tam letá oblečený v kilte v obchode so suvenírmi, mali tam suveníry všetkých klanov. Jeden z nich mal motto *per aspera ad astra*.

SAMO MAREC

NA OSOBNOSTI PREKLADATEĽA ZÁLEŽÍ. ZÁLEŽÍ?

„Povedz mi, čomu venuješ pozornosť, a ja ti poviem, kto si.“

José Ortega y Gasset

Už veľa sa toho popísalo o preklade, jeho kvalite, aj tom, ako má (alebo skôr nemá) vyzerieť dobrý preklad. Dokážeme sa však na preklad pozrieť úplne objektívne bez toho, aby sme sa bližšie zaoberali aj jeho tvorcom? Bez toho, aby sme vzali do úvahy aj skúsenostný a vedomostný komplex osoby, ktorá prekladá, inak povedané samotnú osobnosť prekladateľa? Vlohy, zručnosti, danosti, schopnosti, ba možno aj svetonázor, prostredie a kultúru, z ktorých pochádza alebo v ktorých sa práve pohybuje, či aké hodnoty uznáva? To všetko ovplyvňuje nielen percepciu, ale aj produkciu textu, výber slov a výrazových prostriedkov. Nič predsa nie je len čierne alebo biele, a skutočnosť už vôbec nie. Povedala by som, že tá hýri doslova všetkými možnými farbami a s jej zložkami sa nenarába jednoducho, pretože všetko so všetkým súvisí.

Pozrime sa však na osobnosť človeka. Čo ju tvorí? Podľa Freuda

(1923) sa skladá z troch hlavných dimenzií, ktoré pomenoval id, ego a superego. Id chápe ako základné inštinkty prežitia, ide o nevedomie. Ego, čiže „ja“, je prostredníkom medzi ostatnými zložkami a vyrovnáva ich pôsobenie. Superegom označuje princíp dokonalosti. Vzniká vplyvom výchovy alebo okolia, ktoré sa nás snaží civilizovať v čase a v súlade so štandardmi (inak povedané normami) spoločnosti. Môžeme ním označiť aj vnútornú morálku alebo jednoducho – svedomie človeka. Osobnosť človeka je teda komplexná. Veríme, že pri rozhodovaní sa aktivizuje každá jedna časť celku.

Čo sa týka osobnosti prekladateľov, Hubscher a Davidson v roku 2009 zrealizovali výskum, ktorý porovnával osobnostné črty prekladateľov, študentov doktorandského štúdia v odbore translatológia, ako aj kvalitu výstupu ich práce, teda preklad. Najprv na základe vyhodnotenia odpovedí dotazníkov vyčlenili štyri hlavné typy osobností – prívetivý, neurotický, extrovertný a otvorený voči skúsenostiam. Účastníci mali za úlohu preložiť rôzne typy textov – žur-

nalistický, právny a politologický. V prípade žurnalistického a právneho textu sa v dátach neprejavili významné rozdiely. Pokiaľ však išlo o text z oblasti politiky, účastníci, ktorí boli otvorenejší skúsenostiam, si počínali lepšie ako ich náprotivok, za ktorý Hubscher a Davidson označili neurotický typ osobnosti. Kvantitatívne dáta totiž ukázali, že výsledok práce „neurotikov“ nevystihoval východiskový text. Fakt, že účastníci, ktorých zaradili do typu „otvorení“, odvieďli lepšiu prácu, môžeme prisúdiť ich osobnostným črtám. Podľa Digmana (1990) a Goldberga (1993) majú ľudia, ktorí sú otvorenejší voči novým skúsenostiam, lepšiu predstavivosť, sú zvedaví a nezávislí. Keď sa na preklad pozrieme z kognitívneho hľadiska ako na proces dekodovania a kódovania odkazu i funkcie východiskového textu, uvedomíme si dôležitosť kreativity, o ktorej hovorí aj Niska (1998). Prenos textu si totiž vyžaduje zbieranie, ukladanie a spracovanie relevantných informácií, a práve na to je potrebná kreativita, schopnosť rozhodovať sa a riešiť problémy, čiže byť originálny.

Výskum však priniesol ešte iné zaujímavé zistenie, a to, že „neurotici“ mali problém so základnými akademickými kompetenciami, ako sú čítanie a písanie. Inak povedané, účastníci výskumu mali problém s dekódovaním funkcie textu a jeho prenosom do cieľového jazyka. V ich odpovediach na otázky, ktoré sa týkali samotného procesu prekladania, často zaznievali slová ako *stres*, *úzkosť*, *strach* zo *zlyhania* či *pasivita počas štúdií*. Predpokladá sa, že práve to spôsobilo ich horší výkon.

Na výstup ich práce sa však nemôžeme pozeráť len z jedného uhla pohľadu. Preklad ovplyvňujú aj ďalšie faktory, ako podotýka profesor Li (2004) z univerzity v Macau v Číne. Napríklad čas na preklad, lingvistické kompetencie účastníkov a skúsenosti s prekladom. Z výskumu vyplynul aj ďalší zaujímavý poznatok o tom, že každý typ osobnosti disponuje istými špecifickými črtami, a tie – okrem iných faktorov – buď napomáhajú, alebo aj sťažujú prácu prekladateľa.

Aj Patrick Zabalbeascoa (2015) z univerzity v Barcelone tvrdí,

že preklad nemožno považovať za mechanickú, neosobnú, úplne objektívnu činnosť prenosu textu z jazyka A na text v jazyku B. Zároveň podotýka, že okrem interlingválnej ekvivalencie a produkcie textu sa prekladateľ musí popasovať aj s inými aspektmi tohto povolania, ako je práca s ľuďmi, uzatváranie zmlúv, hľadanie klientov, presviedčanie klienta či redaktora o správnosti toho-ktorého riešenia, navrhovanie projektov. Do tretice upozorňuje na inštitucionalizáciu. Prekladateľ je totiž mnohokrát súčasťou pracovnej skupiny a často pracuje pod stresom. Takže nie za všetkými riešeniami v preklade môžeme vidieť len osobnosť prekladateľa, ale do tohto komplexného procesu vstupuje mnoho ďalších zložiek, o. i. aj ďalších osobností.

Zabalbeascov názor, najmä čo sa týka obáv z inštitucionalizácie, podporuje aj Monateri (2015) z parížskeho inštitútu Sciences Po. Neobhajuje mýtus transparentnosti, práve naopak. Podotýka, že preklad treba chápať v jeho vlastnom a rôznorodom kontexte. Hlavne ak ide o inštitúcie, ako sú vyda-

vateľstvá či OSN. Rovnako treba brať do úvahy územie, na ktorom sa preklad bude presadzovať – či pôjde o Európu alebo iné krajiny. Tieto všetky názory teda implikujú oveľa širší kontext, v ktorom sa preklad odohráva. A v ňom sa nachádza osobnosť prekladateľa, ktorá vo svojej podstate nikdy nedokáže byť úplne objektívna (či už vedomky, alebo nevedomky).

Gasset (1962) hovorí: „Povedz mi, čomu venuješ pozornosť, a ja ti poviem, kto si.“ Tento všeobecne platný výrok môžeme aplikovať aj na umenie prekladu, a hlavne na samotného prekladateľa. Veď každý z nás je jedinečná osobnosť. Každý sa správa inak. Len málokedy sme svedkami úplne identickej reakcie na istú udalosť. A to isté platí aj pri preklade. Každý si sám vyberá stratégie či volí čiastkové riešenia. A to všetko ovplyvňuje osobnosť človeka. Ako sme videli, výskum potvrdil, že osobnosť prekladateľa zohráva v procese (aj výstupe) práce podstatnú úlohu. Účastníci, ktorí boli otvorenejší skúsenostiam, dokázali lepšie vystihnúť funkciu a odkaz východiskového textu a precíz-

nejšie ich preniesť aj do cieľového jazyka. Osobnosť je však veľmi komplexná, a preto si myslíme, že skúmaniu korelácií medzi osobnosťou prekladateľa a výstupom práce by sa mala venovať širšia pozornosť. Najmä ak vezmeme do úvahy ďalšie faktory, ktoré ovplyvňujú preklad, typ textu či osobnostnú morálku a etiku človeka. Veríme, že odkrytie ďalších črt, ktoré napomáhajú práci prekladateľa, by mohlo pomôcť nielen pri výkone tejto profesie, ale aj pri samotnej príprave na toto povolanie.

MARIANA MICHALKOVÁ

Filozofická fakulta,
Univerzita Mateja Bela
mariana.michalkova@studenti.
umb.sk

LITERATÚRA

AKBARI, A. – SEGERS, W.: Diverse Personality Traits and Translation Quality. In: *trans-kom*. 2017, č.10 [2], s. 242 – 270.

DIGMAN, M.: Personality Structure: Emergence of the Five Factor Model. In: *Annual Review of Psychology*, 1990, s. 417 – 440.

GASSET, CH.: *Man and Crisis*. New York : W. W. Norton & Com-

pany, 1962, 217 s.

GOLDBERG, R.: The Structure of Phenotypic Personality Traits. In: *American Psychologist*, 1993, č. 48, s. 26 – 54.

HUBSCHER – DAVIDSON, S.: Personal Diversity and Diverse Personalities in Translation: a Study of Individual Differences. In: *Perspectives*, 2009, s. 175 – 192.

LI, D.: Trustworthiness of Think Aloud Protocols in the Study of Translation Process. In: *International Journal of Applied Linguistics*, 2004, s. 301 – 313.

MONATERI, P.: Do translator's personalities matter in translation performance? In: *ResearchGate Questions*, 2015 [cit. 6. júna 2018]. URL: <https://www.researchgate.net/post/Do_translators_personalities_matter_in_translation_performance>.

NISKA, H.: *Explorations in Translational Activity: Strategies for Interpreting Neologisms*. Stockholm : Stockholm University in Stockholm, 1998 [cit. 6. júna 2018]. URL: <<http://www.oocities.org/~talk/lic/kreeng2.htm>>

ZABALBEASCOA, P.: Do translator's personalities matter

in translation performance? In: *ResearchGate Questions*, 2015 [cit. 6. júna 2018]. URL: <https://www.researchgate.net/post/Do_translators_personalities_matter_in_translation_performance>.

KAM KRÁČAŠ, TERMINOLÓGIA?

Elena Vallová: *Terminológia. Veda pre preklad a tlmočenie. Štatistická analýza textov životného prostredia*. [Vedecká monografia.] Filozofická fakulta UMB. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2016, 194 s. ISBN: 978-80-557-1119.

Vedecká monografia E. Vallovej *Terminológia. Veda pre preklad a tlmočenie. Štatistická analýza textov životného prostredia* (2016, 194 s.) je primárne určená poslucháčkam a poslucháčom študijného odboru prekladateľstva a tlmočníctva, ako aj pracovníkom z tlmočnícko-prekladateľskej praxe. Monografické dielo môže slúžiť ako kvalitný referenčný zdroj ľuďom, ktorí sa venujú prekladu a tlmočeniu, príp. terminológii vo všeobecnosti.

Autorka v úvode textu vychádza

z citátu prekladateľa Iñiga Valverdeho, ktorý dlhodobo zastával rôznorodé pracovné prekladateľské pozície v inštitúciách Európskej únie, „*We can't understand the function of translation without terminology. Translation and terminology always go together*” [Nemôžeme pochopiť funkciu prekladu bez terminológie. Preklad a terminológia sú vzájomne prepojené]. Týmto výrokom autorka apriori sumarizuje zdanlivo banálnu pravdu, avšak v praxi často podceňovanú a prehliadanú. E. Vallová upriamuje pozornosť na skutočnosť, že EÚ odborníci v oblasti terminológie, tlmočenia a prekladateľstva spolu dlhodobo pracujú. Taktiež upriamuje pozornosť na fakt, že sa v súčasnosti pohybujeme v časopriestore nových podnetov, obohacujúcich jazyk o neologizmy v rôznych disciplínach, teda aj v oblasti informačných technológií, životného prostredia a iných, s nimi súvisiacich disciplín (ako ekológia, environmentalistika a pod.).

Autorka si všíma fakt, že v štruktúrach európskych inštitúcií neustále prebiehajú dôležité terminologické diskusie. V tomto kontexte

upriamuje pozornosť na jedinečnú signifikantnú a zároveň interaktívnu databázu IATE t.j. *Inter-Active Terminology for Europe* [Interaktívna euro-terminológia], ktorú v plnej miere využívajú rôznorodé inštitúcie EÚ. A je to práve kvalitne, systémovo a ústrojne vypracovaná terminológia, ktorá pomáha v tlmočnícko-prekladateľskej praxi, nehovoriac o pomoci pri koncipovaní euro-dokumentov, smerníc a predpisov. Autorka v tejto súvislosti pozitívne hodnotí skutočnosť, že v Európskom parlamente funguje Oddelenie pre koordináciu terminológie v Európskom parlamente (Terminology Coordination Unit of the European Parliament).

E. Vallová reflektuje skutočnosť, že niektoré európske krajiny disponujú bohatými skúsenosťami v oblasti terminológie. Ide najmä o dlhodobých členov EÚ, akými sú napríklad Španielsko, Luxembursko, Nemecko či Rakúsko. Mimo územia Európskej únie veľkú pozornosť rozvoju a výskumu terminológie venovali odborníci a odborníčky v Kanade. Autorka upozorňuje, že Kanada vyvinula systém SYSRAN, ktorý ako jeden

z prvých umožňuje prácu s textami v angličtine i vo francúzštine.

Vedecká monografia E. Vallovej je štruktúrovaná do troch základných častí. Prvá časť, nazvaná *Vznik a koordinácia modernej terminológie*, je venovaná vplyvu medzinárodnej organizácie UNESCO na rozvoj terminológie, pretože práve táto zohrala kľúčovú úlohu pri vzniku a rozvoji organizácií i inštitúcií v oblasti terminológie v mnohých krajinách sveta. Ako príklad autorka uvádza organizáciu TERMNET (1988), ktorá bola založená práve na základe iniciatívy UNESCO.

Druhá kapitola pod názvom *Teoretické východiská, dokumenty a vedeckí pracovníci bádajúci v terminológii* pojednáva o dôležitých normách, ako aj o popredných odborníkoch, ktorí položili základy terminológie ako modernej samostatnej vednej disciplíny. Čitateľská obec sa môže oboznámiť s aktuálnymi normami platnými v súčasnosti.

E. Vallová bola spoluriešiteľkou euro-projektu *„Inovatívne kroky pre potreby vysokoškolského vzdelávania v 21. storočí. Tvorba a inovácia me-*

dzifakultných študijných programov vo svetových jazykoch na Filozofickej fakulte a Ekonomickej fakulte UMB. Kód projektu ITMS: 26110230109. Doba riešenia: 2013 – 2015“. Výsledkom tohto projektu je vznik nového študijného odboru – tento proces opisuje autorka v tretej kapitole pod názvom *Výskum, aplikácia štatistických metód, vyhodnotenie a náčrt možného využitia pre nový študijný odbor*. Prezентuje tu tiež lingvistické analýzy vybraného textu z oblasti životného prostredia, ktorý štatisticky skúmala a spracovala na jednotlivých dokumentoch. Autorka viedla kvantitatívny výskum v spolupráci s odborníkmi na štatistické metódy skúmania pôsobiacimi na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Preverovala tiež funkčnosť (ústrojnosť, systémovosť, ustálenosť a sémantickú nasýtenosť a jednoznačnosť) platných terminologických noriem. Zároveň predpokladala, že v skúmanom texte budú dominovať jednoslovné termíny geografického charakteru, frekventované boli najmä toponymá utvorené prevažne deriváciou. Autorka pomocou šta-

tistických výskumných metód zistila, že daná terminologická norma sa používa funkčne a zmysluplne. Hypotéza o prevahe jednoslovných termínov sa autorke v plnej miere potvrdila, rovnako sa potvrdil sa aj predpoklad o dominancii derivácie ako najproduktívnejšieho slovtvorného procesu termínov. Výskum potvrdil prečíslenie geografických názvov v porovnaní s ostatnými termínmi.

Na základe výsledkov výskumu načrtáva autorka ich možné využitie v pedagogickej praxi na akademickej pôde. Domnieva sa, že tieto výsledky nájdú didaktické uplatnenie v príprave poslucháčov a poslucháčok spoločného študijného programu Filozofickej fakulty a Ekonomickej fakulty UMB. Zároveň poskytuje študentskej obci návod na využitie výskumných výsledkov v prekladateľsko-tlmočnickej praxi.

Uvedenú vedeckú monografiu možno jednoznačne odporúčať študentskej verejnosti zamierenej na prekladateľsko-tlmočnickú prax, ako aj všetkým ostatným, ktorým tvorba ústrojných a funkčných termínov nie je ľahostajná

a ktorí sa potrebujú v danej problematike rýchlo zorientovať.

PETRA JESENSKÁ
Filozofická fakulta,
Univerzita Mateja Bela
e-mail petra.jesenska@umb.sk

NOVÁ UČEBNICA LEXIKÁLNEJ SÉMANTIKY PRE ANGLICKÝCH FILOLÓGOV

Klaudia Bednárová-Gibová:

Selected Chapters in English Lexicology Part I: Lexical Semantics and Lexicography. [Vysokoškolská učebnica.] Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2018, 113 s. 114 s. ISBN: 978-80-555-2020-9.

Učebnica Klaudie Bednárovej-Gibovej predstavuje úvod do problematiky anglofónnej lexikológie, presnejšie – do problematiky anglickej lexikálnej sémantiky a lexicografie. Text je prvou časťou pripravovanej dvojdielnej učebnice venovanej poslucháčstvu anglistiky a amerikanistiky, resp. anglickej filológie, teda učiteľským aj prekladateľsko-tlmočnickým odborom.

Učebnica sa vyznačuje premyslenou štruktúrou a logickou postup-

nosťou. Je koncipovaná kultivovanou akademickou angličtinou. V závere každého sémantického celku sa nachádza krátke zhrnutie a kontrolné úlohy (resp. otázky na zamyslenie), týkajúce sa predchádzajúceho textu – tieto vstupy umožnia študentskej čitateľskej obci hlbšie pochopenie učiva. V texte sa nachádza množstvo príkladov podporených tabuľkami, ilustráciami, schémami a pod., ktoré taktiež prispievajú k pochopeniu textu, a teda k jeho následnej kognícii. Učebnica obsahuje glosár relevantných termínov, ktoré autorka nielenže vysvetľuje, ale demonštruje ich na konkrétnych príkladoch. Pre kvalitnú orientáciu v terminológii zároveň poskytuje čitateľovi slovenský prekladový ekvivalent. V práci sa odkazuje na známe práce monografického a edukatívneho charakteru z domácich i zahraničných zdrojov.

Text tvorí sedem kapitol, z ktorých šesť sa týka lexikálnej sémantiky a siedma je zameraná na úvod do štúdia lexikografie. Prvá kapitola je úvodným vstupom do štúdia lexikológie s akcentom na chápanie lexikálnej sémantiky (nielen)

v anglofónnej proveniencii. Do kontrastu k anglo-americkému vnímaniu problematiky stavia štrukturalisticko-segmentárny prístup lingvistov v strednej Európe. Autorka v tejto časti vhodne zaradila explikáciu bazálnych pojmov a termínov. Jazykovému znaku je venovaná pozornosť v samostatnej druhej kapitole, v ktorej autorka vychádza zo Saussurovho dichotomického poňatia javu, známeho aj ako inherentne prepojená štruktúra *signifiant/signifié*. Zároveň analyzuje aj chápanie znaku v koncepte semiotického trojuholníka dvojice Ogdena a Richardsa. Opomenuté neostávajú ani iné základné prístupy k znaku (Peirceova triáda ikony/indexu/symbolu a Morrisova koncepcia prepojenia jazykového znaku so syntaxou, sémantikou a pragmalingvistikou, resp. pragmatikou). Definíciu a sémantiku „slova“ je venovaná tretia kapitola, v ktorej autorka vychádza z koncepcie Jacksona a Ze Amvela (2007). Autorka vhodne syntetizuje interpretačné konštrukty skúmaného pojmu (slovo) autorov Matthews (1974), Di Sciulloa a Williamsa (1987) a Štekauera (1993).

Na ‚slovo‘ je nazerané z viacerých uhlov pohľadu, teda nielen z úzko špecifického pohľadu lexikálnej sémantiky, ale aj z pohľadu gramatiky, štatistiky a pod. Zaradenie (o.i.) komponentovej analýzy a prototypovej teórie možno len oceniť a vyzdvihnúť. Štvrtá kapitola sa venuje stratifikácii anglickej slovnej zásoby na osi synchronne – diachronne z hľadiska etymologického, štylistického a sociolingvistického. Štruktúrnym vzťahom medzi lexémami sa venuje piata kapitola vysvetľujúca synonymiu, antonymiu, hyperonymiu, homonymiu a polysémiu z pohľadu synchronnej lingvistiky. Šiesta kapitola je zameraná na problematiku lexikálnych polí, ich typológiu, štrukturáciu (resp. hierarchizáciu) a proporčné rady. Siedma kapitola sprostredkúva úvod do štúdia lexikografie. Čitateľ sa dozvedá o koncepcii a štruktúre lexikografických diel, s ktorými bude s najväčšou pravdepodobnosťou prichádzať do kontaktu počas celého svojho profesionálneho života. Autorka v tejto časti vychádza z najnovších poznatkov práce autorskej dvojice A. Włodarczyk-Stachurskej a

G. A. Kleparského (2015), ktorá predstavila svoju vzťahovú štvorkoncepciu mikro-, mezo-, makro- a megaštruktúru (lexikónov). V tejto časti sa autorka zamerala na sumarizáciu lexikografickej typológie, pričom nezabúda ani na súčasné vývinové trendy. Čitateľovi tak sprostredkúva základy korpusovej lingvistiky ako teoretického východiska pri skúmaní slovnej zásoby s akcentom na jej valenčný potenciál.

PETRA JESENSKÁ
Filozofická fakulta,
Univerzita Mateja Bela
e-mail petra.jesenska@umb.sk

TRANSLATOLÓGIA JE METAHYBRID

Preklad a tlmočenie 12. *Hybridita a kreolizácia v preklade a translatológii*. [Konferenčný zborník.] Eds.: Anita Huťková – Martin Djovčoš. Filozofická fakulta UMB. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2016, 312 s. ISBN: 978-80-557-1204-8.

Hoci sa preklad na Slovensku sa odvíja už od čias Veľkej Moravy, napriek tomu je v oblasti jeho výskumov vždy nad čím uvažovať. Znie to možno paradoxne, ale čím viac sa prekladá, tým viac sa odhaľujú nové úskalia prekladu. Rozvetvovaním vedeckých oblastí sa exponenciálne zvyšujú nároky na kvalitu a precíznosť prekladu i na osobnosť prekladateľa. Dokazujú to aj slová editorov zborníka v úvodnom príhovore: „Translatologické subdisciplíny sa samy klonujú, mutujú a exponenciálne rozširujú...” Pouvažovať by sme vari mohli o výraze klonovanie (vytváranie geneticky identickej kópie organizmu, SSJ), keďže, ako je zná-

me, je temer vylúčené, aby vznikol identický preklad (podľa J. Košku je nekonečné množstvo interpretačných paralel). Pozvánku na 12. ročník konferencie prijalo viac ako 20 translatológov zo Slovenska a zo 6 krajín EÚ (Španielsko, Česko, Bulharsko, Maďarsko, Poľsko, Rakúsko).

Prezentovaný zborník je výstupom z vedeckej konferencie (6. apríla 2016), ktorú zorganizovala Filozofická fakulta UMB, Štátna vedecká knižnica a Občianske združenie Filológ v Banskej Bystrici – vyšiel s finančnou podporou grantovej agentúry Vega. Úspešný priebeh konferencie priblížil článok A. Huťkovej a M. Bajusovej, autorky oceňujú najmä fakt, že okrem domácich vedcov v plenárnej časti vystúpil profesor austrálskeho pôvodu Anthony Pym, jeden z najuznávanejších translatológov sveta.

Zborník je rozdelený do štyroch častí. Najviac príspevkov je zameraných na preklad umeleckej literatúry a teórie prekladu. A. Huťková a Z. Bohušová (FF UMB) v štúdiu Fenomén hybridity charakterizujú proces hybridizácie textov, ako

aj vznik, vývin a dôsledky tohto procesu. Konštatujú, že hybridná komunikácia je prirodzenou zložkou interkulturality. Problematike prekladov z ruštiny sa venujú dva príspevky. J. Sipko (FF PU) analyzuje Štrasserov preklad románu Sorokina Rad [Očereď] – originál zobrazuje typické reálie zo života sovietskeho Ruska; preklad zachováva jeho lingvokultúrne osobitosti i emocionálno-expresívnu zložku. S. Pašteková (ÚSL SAV) v príspevku Niekoľko poznámok k Bakošovým prekladom prác ruských formalistov. B. Ejchenbaum: Ako je napísaný Gogoľov Plášť? interpretuje prekladateľské postupy M. Bakoša. Preklad analyzovanej state možno zaradiť skôr k naturalistickým, pohybuje sa na osi naturalizácia – exotizácia, pri hľadaní ideálnych prekladateľských riešení tenduje viac k hybridizácii. L. Čendulová (FF UMB) priblížila prekladateľskú osobnosť J. Ferencíka, ktorý sformoval zásady slovenskej prekladateľskej školy. V interpretácii prekladu Puškinovej Kapitánovej dcéry v pretlmočení J. Ferencíka autorka oceňuje vyrovnanie napätia medzi exotizáciou a

naturalizáciou. Dilyana Hantová (Bulharsko, SWU „Neofit Rilski“ of Blagoevgrad) zaujme najviac franko-anglofónnych recipientov príspevkom „Are Nancy Huston's self-translated books „doubles“ of themselves?“ [Sú autopreklady Nancy Hustonovej totožné s pôvodnými dielami?]. Štúdia je analýzou próz novelistky a self-translátorky kanadského pôvodu N. Hustonovej, ktorá v tvorbe primárne využíva francúzsky jazyk a vlastné knihy prekladá do angličtiny, môže byť podnetom aj pre bádanie bilingvizmu z hľadiska psycholingvistiky. O kreolizácii a hybridizácii kultúr píše D. Tellinger (UPJŠ Košice), pozornosť nasmeroval na preklad postkoloniálnej literatúry (Hosseiniho román Tisíc žiarivých slnôk, Ikar, 2009). Pri hodnotení funkcie kreolizácie vychádza z polemických názorov slovenských i zahraničných translológov. M. Gazdík (FF UK) interpretuje preklad diela D. Defoa Roxana. Šťastná metresa (1978) s akcentom na fenomén času, ktorý výrazne ovplyvnil preklad M. Majerčíkovej – zvládla neľahkú úlohu, pretože medzi vydaním originálu

(1724) a prekladu (1978) už uplynulo viac ako dva a pol storočia. Nad špecifikami prekladu detskej literatúry sa zamýšľa B. Vinczeová (FF UMB), k najvýraznejším patria: a) tzv. dvojité čitateľ – dieťa a dospelý (dual reader-ship); b) purifikácia (vyčisťovanie), keďže každá kultúra ne/akceptuje rôzne normy. Pripomína, že podceňovať detského čitateľa sa nevypláca a dieťa neraz svojou intuíciou pochopí oveľa viac, ako sa dospelým môže zdať.

Príspevky druhej časti zborníka sú zamerané na lingvistiku prekladu. A. Račáková (FF UMB) sa v štúdiu Hybridizácia v prekladoch textov z oblasti rodovej rovnosti venuje aktuálnej téme, ktorá rezonuje v spoločnosti, politike, jazyku a prirodzene aj v preklade. Konštatuje: „Rodový diskurz sa otvoril širšej verejnosti, dostal spoločný európsky právny rámec, čo sa odrazilo na jeho pojmovom a jazykovom stvárnení.“ V praktickej časti analyzuje terminológiu rodového diskurzu. K. Bednárová-Gibová (FF PU) v príspevku Hybridity in EU-ese: a Pan-European Harmonization and/or Nati-

onal Disharmony in Translation? [Hybridita v textoch Európskej únie: paneurópska harmonizácia alebo národná disharmónia v preklade?] poukazuje na národné špecifiká prekladu, sleduje prejavy hybridity v makro- aj mikroštylistike paneurópskych textov. Analytickú štúdiu o terminologických variáciách v logistike prezentovala skupina vedcov z Maďarska Béla Illés – Mária Kovács-Illéssová – Erika Kegyesiová. Na základe výsledkov ankety poukazuje autorské trio na špecifiká v odbornej lexike, na používanie skratiek, skratkových slov a pod. Vypracovaný bol tiež projekt, ktorého cieľom je zostavenie viacjazyčného odborného slovníka pre oblasť logistiky. I. Cí-biková (FF Univerzity sv. Cyrila a Metoda, Trnava) v príspevku Hybrid Language and Terminologie [Hybridný jazyk a terminológia] komparuje stav hybridizácie jazyka vo svete a na Slovensku. Poukazuje na stieranie hraníc medzi štýlmi, a to nielen vo verbálnom správaní skupín (najmä v slangu mladých), ale aj v oficiálnej kultúre, médiách a reklame. Dokazujú to príklady vyexcerpované autor-

kou, nemožno im uprieť (občas až úsmevnú) kreativitu: True Štúr, Cooltúra; facooltná streda, Parcels-hopujte s nami; start-upový projekt. Dorota Chlopeková (Poľsko, Faculty of Humanities and Social Sciens University of Bielsko-Biala) vo svojom analytickom príspevku Aspect of English Constructions Contrasted with ‚Hybrid‘ Aspectuality in Polish Rendition [Slovesný vid anglických konštrukcií versus hybridný vid v poľských prekladoch] prezentuje kontrastívne analýzy prekladu, explikuje ich na príkladoch z románu *The Hobbit* od Tolkiena. Z. Púchovská (FF UK) preferuje lingvistický prístup pri komparácii systému francúzskych a slovenských minulých časov, ktoré vplyvajú na hybridizáciu umeleckého prekladu, prezentované ukážky sú z diel viacerých prekladateľov. Uvažuje tiež o naturalizácii a hybridizácii v preklade, navrhuje prepojenie termínov naturalizácia – nativizácia v pojmovom aparáte, čím by sa rozšírilo sémantické pole o lingvisticko-kognitívny rozmer.

Tretia časť zborníka obsahuje príspevky z oblasti tlmočenia.

S. Hodáková (FF UK) sa venuje vo svojich parciálnych výskumoch aplikovaných na študentoch OTP analýze stavu pozornosti v práci tlmočníka, keďže tlmočnický proces prináša zvýšenú kognitívnu záťaž. V exaktných tabuľkách uvádza hodnoty jednotlivých faktorov pozornosti v skupinách adeptov tlmočenia s odlišnou výkonnosťou.

Zita Veitová (Rakúsko, Karl-Franzes-Universität Graz) v štúdiu s výstižným názvom „Vor einer Woche war ich noch Taxifahrer.“ Kommunal Dolmetschen: An der Grenzen der Kompetenzen [„Pred týždňom som bol ešte taxikárom.“ Komunitné tlmočenie: Na hraniciach kompetencií] sleduje tlmočnicku prax v komunikácii medzi migrantmi a pracovníkmi štátnych úradov, upozorňuje na akútny nedostatok profesionálnych tlmočníkov na rakúsko-slovenských hraniciach. Tento stav dokumentuje ukážkami zo správy ORF Steienmark (2016). S. Moyšová – S. Vertánová (FF UK) kladú dôraz na význam a obsah rétoriky v študijných plánoch tlmočníkov. Poukazujú na skutočnosť, že špičkoví prekladatelia OSN a EÚ

musia byť univerzálne pripravení, nevyhnutnosťou tejto výbavy je aj funkčná rétorika – t.j. teória situačne riadenej komunikácie.

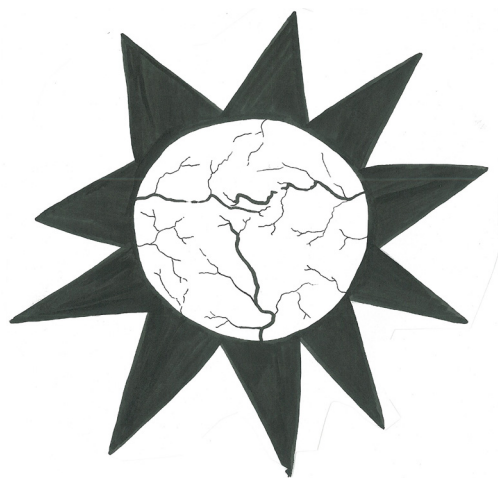
Štvrtá časť zborníka pod názvom Didaktika prekladu, audiovizuálny preklad a pomedzné translatologické inšpirácie predznačuje širšie spektrum tém. E. Gromová – D. Mügllová (UKF Nitra) si už v titule kladú zásadnú, temer hamletovskú otázku Kreolizovať alebo naturalizovať? Akcentujú kulturologický fenomén a na základe výsledkov študentských kvalifikačných prác porovnávajú slovenský a nemecký korpus farieb preferovaných v reklame. Porovnávajú tiež somatický jazyk (proxemika, haptika a posturika) – slovenská kultúra patrí k emotívnym, nemecká skôr k neutrálnym kultúrnym spoločenstvám. V závere konštatujú, že prekladateľ by mal byť aj poradcom zadávateľa pri odlišnom/iritujúcom verbálnom či vizuálnom kóde. Autorské duo E. Perézová – A. Záhorák (FF UK) v príspevku Chaos alebo poriadok? Na margo titulkových štandardov v slovenských televíziách si stanovili za cieľ zmapovať situáciu

v titulkovanií programov pre nepočujúcich, pozitívom je prijatie vyhlášky Ministerstva kultúry o titulkoch pre osoby so sluchovým postihom. Po Veľkej Británii a Španielsku sme treťou krajinou v Európe s definovanými štandardami pre túto oblasť. P. Šveda – I. Poláček (FF UK) zdôrazňujú význam prekladateľskej praxe v príprave poslucháčov OPT, sledujú prepojenie akademického prostredia s potrebami reálneho trhu. Snažia sa o komparáciu rozdielnych modelov prekladateľskej praxe na troch našich univerzitách (UMB, UKF a UK), hľadajú optimálne riešenie v špecifických podmienkach slovenského trhu, reflektujú však aj situáciu v zahraničí. Z ich prieskumov jednoznačne vyplýva prínos prekladateľskej praxe v príprave poslucháčov OTP. M. Melicherčíkova (FF UMB) sa pokúsila o zostavenie profilu začínajúcich študentov OTP na základe prieskumu dotazníkovou metódou. Výskum je prínosom z hľadiska psychológie osobnosti, keďže skúma záujmy, motiváciu, predispozície pre štúdium jazykov, inklinovanie k prekladu či tlmočeniu ne/umeleckých

textov, ba aj hudobné vzdelanie a i. M. Bachledová (FF UMB) v odbornom článku Transligválna evolúcia mému predstavuje na Slovensku pomerne málo známú teóriu mému (hoci bola rozpracovaná už dávnejšie; Dawkins, 1976). Termín mém je odvodený analogicky od výrazu gén, aj memetika je odvodená od Darwinovej genetiky. Autorka skúma kultúrne mémy a ich virotické správanie v rôznom prostredí.

V závere citujeme úvodné slová zostavovateľov zborníka: „Translatológia dnes nadobúda už také rozmery, že je takmer nemožné sledovať jej rozrastené konáre.“ Zborník Preklad a tlmočenie 12 to jasne dokazuje širokým diapazónom tém – označením kvality je aj fakt, že bol zaradený do databáz Web of science. Veríme, že zaujme nielen odborné translatologické spoločenstvo, ale aj ostatných záujemcov o prekladovú literatúru. Iba pozitívne možno hodnotiť prácu organizátorov konferencie i podnetné príspevky autorov.

HEDVIGA KUBIŠOVÁ
hkubisova@centrum.sk

BODKA

Často sa spomína, ako rýchlo preklady starnú a ako si každá generácia musí sama preložiť klasické diela literatúry. Nepochybne je to tak, jazyk prekladu sa neustále mení a cieľová kultúra nemá v sebe zakódovaný cit pre pôvodný jazyk a dobu originálu. Na jednom príklade si však ukážeme, ako by to vyzeráť nemalo. Alebo aj mohlo, to nechám na čitateľov, ktorí sa dobojovali až k bodke tohto čísla.

Charlotte Brontëovú netreba predstavovať asi nikomu. Jej román *Jane Eyre* sa u nás objavil vo viacerých prekladoch, vopred treba povedať, že dobrých. Spomeňme dva asi najznámejšie preklady. Prvý je z pera Štefana Kýšku z roku 1958, vtedy ho vydalo vydavateľstvo Tatran ešte pod názvom *Jana Eyrová*. V roku 2011 vyšiel v Slovarte preklad Beáty Mihalkovičovej, avšak už s menej naturalizujúcim názvom *Jane Eyrová*. Či bude hlavná hrdinka Janka alebo Jane, o tom veľmi dúmať nechcem, oba tábory nájdu dostatok argumentov. Pri čítaní ma však zarazilo niečo iné.

Hlavná protagonistka v jednom z emotívnych dialógov s pánom Rochesterom sa v pôvodnom znení pýta: „Do you think I am an automaton – a machine without feelings?“ Keďže dielo bolo napísané v roku 1847, autorka narážala na mechanické hračky, ktoré dokázali už vtedy vykonávať isté opakujúce sa úkony, prípadne na jednoduché stroje. Nejde o nijaké nové slovo, objavuje sa totiž už v antike, vtedy ešte s inými významami, no v našom priestore nie je veľmi známe. Aj preto sa ho zrejme Štefan Kýška rozhodol vynechať a preložil len druhú časť vety: „Domnievate sa, že som necitná ako stroj?“, čo považujem za legitímne riešenie. Beáta Mihalkovičová sa, naopak, rozhodla výraz zachovať, no aktualizovala ho: „Myslíte si, že som stroj? Bezcitný robot?“ – A to ma zarazilo.

Je známe, že pojem robot sa po prvý raz objavil v roku 1920 v dráme Karla Čapka *R.U.R.*, teda 73 rokov po spomínanom románe. Pre zaujímavosť, je odvodený od slova robotá, pôvodne sa mal kovový otrok človeka dokonca volať labor (z latinčiny labor – práca). A hoci výraz po prvý raz použil Karel Čapek, vymyslel ho jeho brat Josef.

Ale späť k aktualizácii. Chápeť túto snahu a na jednej strane si hovorím, že možno je aj oprávnená, no na druhej sa cítim čiastočne pod-

Bodka

vedený prekladateľom. Nevieť si totiž predstaviť, ako sa Jane (alebo Janka), protagonistka z anglického vidieka z prvej polovice 19. storočia, prirovnáva k robotovi. Ale ktovie, možno len nemám predstavivosť, to posúďte sami. Mňa robot vytrhol z dobovej atmosféry deja. Možno o päťdesiat rokov bude rovnaká veta znieť nasledovne: „Podľa vás som stroj? Bezcitný bzučiaci dron?“. Samozrejme, preháňam. Chcem povedať asi toľko, že aktualizovať treba, ale s rozvahou, nie roboticky.

Matej Laš

1/1 2018

ISSN 1339-3405

Partneri:

LCT – lingua, communicatio, translatio